

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. MÁJUS 3.

18. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Az én gyermek-istentiszteletem.

Az én gyermekeim istentisztelete a vallástani órákon megy végbe. A vallásórák megannyi gyermek-istentiszteletek. Kezdetüket veszik egy reggeli imával, mit a gyermekek halk suttogással mondának el. Ez az áhitat legtalálhatóbb hangja. Mint a méhészongás; lágyan zengő, ritmikuszozalmában olvad össze a zsendülő szívek fohásza. Ekkor felmutatom előttük a koldusát, melynek egy vallásóráról sem szabad hiányoznia. Tanításom alapja Bartimeus, a jerichói vak. Ez a Jerichó egy rossz hírű város. Neve ismeretes már az ótestamentumból, mikor Józsué serege harsonák zengése közt dönti le falait. Ligetlein vadon teremt a jerichói rózsák Azán? ide való Zacheus is. Kinek? Jézus vendége volt egyszer. Itt lakott a szegény vak koldus, a Timeus fia. Ki nézné megindulás nélkül az útszélen kéregető vakot. Szegény Bartimeust nevan, ki ne szánna! Ez a vak koldus nem látta a Messiás csoda-dolgait. De állott felülük. „A hit hallásból vagyon.” Jerichóban sokan nem hittek Jézusnak. Láttak és mégis vakok voltak. De Bartimeus ezrek ellenében is bátran kiáltotta volna: „Hozsánna a Dávid fiának!” Szerette azt, a ki egy vakon születettnek visszaadta már szeme világát. Ilyen orvos még nem volt soha Izraelben. Mindennapi imádsága az volt: vajha, a mester erre venné útját. És ez még is történt. Egyszerre csak nagy népcsőület támad. Tódul kifelé a sokaság, hogy megláthassa Jézust, ezt a csoda-tevő szentet. S Bartimeus, mikor nesztét vette, hogy közel van a Messiás, nagy fenszóval elkiáltja magát: „Jézus, Dávidnak fia, könyörülj rajtam!” Ez a valódi imádság. Halljátok, Bartimeus kiált, koldus kiált a királyhoz, Dávid fiához. Az üdvözítő megáll s hangja megcsendül a zajban „Mit kívánsz, hogy cselekedjem, veled?” „Mester, hogy lássak!” Nem

ezt hívánhatjuk-e mindannyian? Hogy lássunk, lássuk csoda-dolgait; lássuk örök dicsőségben tündöklő alakját. Ismerjük a koldus történetét; vessük azt mélyen szíveinkbe, hogy annál hivebben ragaszkodhassunk mesterünkhöz, mikint Bartimeus. Alljunk föl és mondjuk el Jézus imádságát.

Hová kell ennél szebb gyermek-istentisztelet? Tegyen próbát mindenki s bámulatos eredményt mutathat föl vele. Gyönyörködni fog benne, a mint gerjedeznek a gyermeki szívek, a mint meghatják lelkeiket a biblia megindító történetei, szívnemesítő nagy alakjai.

Ki ne emlékeznék, milyen érdeklődéssel tanultuk gyermekkorunkban a Szokrates halálát, mennyi honszerelmet szívtunk be a Kodrusok s Deciusok önfeláldozásán; milyen készek voltunk meghalni Leonidással, követni a visszavonuló tizezert, s kezünkben a joggal, szembe szállni a szenátussal, a nép dühével, mikint Papius. Miért? Mert ezek voltak előnkbe téve példaképek gyanánt, mert lelkünk a pogány nagyok után lett mintázva iskoláinkban, s a régi Róma és Spárta erényein lelkesültünk, mint a „nagy forradalom” hősei.

Pedig, a bibliának is vannak nagy alakjai. Van Heraklese és Tirtaeusa, van Trója pusztulása, Gideonok és Makkábeusok harcai, vannak martyrok, kik a hazáért s igazságért buktak el, prófétái és apostolai, van Pálja és van mindennek felett, Messiása. A szeretetnek és alázatosságnak, a hivatás iránti hűségnek és a világ üdveért való önfeláldozásnak van-e, lehet-e tökéletesebb példányképe Jézusunknál? Nemesebb szív nem dobogott még itt e földön s ő egymaga elég volna a keresztyén világban s gyermekeink szívében a pogány világ minden erény-hőseit helyettesíteni.

S mily öröm kimondanom, az emberiség nagy részénél helyettesíti is. Csak a mivelt elem

az, a melyre Krisztus helyett a klaszszikus kor napja van vonzerövel. A tömeg maga mit tud a Periklesek s Cézároknak küzdelméről, mit érdeklí őt Hannibal, vagy Napoleon harca, mit a föld minden szellemóriásai? Előtte jelen és mult nagyjai felett, csak egy nagyság létezik, az abszolút nagyság, a Krisztus. Ez az a név, melyet az utolsó koldus-gyermek is naponkint kiejt, a kinek életét s halálát, bár hézagosan is, hallotta a multból. De minő munka, csak ez egy alakot is igazán megismernie. Magunk előtt is örök rejtély, kik egész életen keresztül kutatjuk e jellem mélységeit.

Hogy őt megismerjék és rajta s a biblia minden nagyságain lelkesüljenek; hogy ne csak a hitéletre nézve, de a polgári erényekben, még a hazaszeretben is, innen, a keresztyén világkörből merítsék eszményeiket az emberek ezt a célt a gyermek istentiszteleten lehet legkönnyebben valósággá tenni.

Nem kell oda prédikáció; semmi sem tesz akkora hatást, mint a történelem. Népek és egyesek életén kell szemléltetnünk a hitet, az erényt; így nem tűnik föl a gyengék előtt utolérhetetlen magasságban. Ha megrendíti a gyermeket a nagy Cézár halála Jézus önfeláldozásán maradhat-e érzéketlenül? Hordozzuk csak végig őt előtte, a mint elárulják és megkínózzák, kigúnyolják és meggyalázzák, s mikint Antonius a forumon, mutassunk rá egyenkint a szentséges testen ütött sebekre, a melyekből lecsorgó vére a világ bűneit mosta el, és azokat látva, hallva, megindulás nélkül nem maradhat az. a kinek csak egy kicsit is érző szive van.

Ha már így, voltaképpen csak történet által, foglalkoztattam értelmét, hatottam érzelmére, akkor csupán egy kérdés van hátra még, hogy mindent elvégezzek. Ha Jézus mindezt elszenvedte értted nem lennél-e kész te is szenvedni mindent ő érte; nem lennél-e kész, még a máglyák tüzén, a vértanuság kinjain keresztül is hiven követni őt? És ezzel akaratát határozta el. Elértem egy történettel mindazt, a mit gyakran fényes szónoklatban is hiában kergetek.

Mihelyt tanításunkat így rendeztük be, azt a gyermeki kultusz egy alakjává tettük.

Nem akarok ezzel a más modorban végzett gyermek-istentiszteletnek ellenére lenni. Sőt öröm-

mel kiáltom, hogy lelkem egy régi vágyát látom megvalósulva általa. Régi emlékek özöne tolul szemeim elé. Tanulói emlékek a multból, mikor derült és vidám hittől sugárzott homlokunk, mint nap fényétől a havas tetők és sziveinket egy szebb jövő reménye lelkesíté. Látom a komoly, hivatás-érzettől áthatott csapatot, a mint kezében bibliájával, szívében lángoló hittel siet, táplálékot vinni az örökélet titkaira vágyó kicsinyek seregének.

Mi valánk azok.

A pesti theologia volt akkor egy új bibliás-pietista irány főhadiszállása. Onnan zajlottak be a kálvini egyházba azok a pásztorok, a kik magukkal egy új kincset valának viendők a gyülekezeteknek és mi, a kik ez új szellemet szívtuk, ültettük át először a magyar népéletbe a gyermek-istentiszteletet. Mikor búcsút vettünk az iskolától, e kultusz megvalósításának szent eltökélését hoztuk magunkkal onnan talizmán gyanánt. S bár az élet prózája szívünk eszményibb tartalmát lassankint felörlé, ezt az idealunkat, melynek theologusi életünkben oly sokat köszönhetünk, nem volt képes, árnyékba borítani. Mi ettől várunk egy új nemzedéket. A felnőttek előtt, a kiken már erőt vett a régi hitetlenség, jórészt hiában pengetjük ajkunkon az ígét. Nem fog rajtuk, mert ha akarnák is, egészen megérteni, nem képesek minket. Serget kell nevelni templomaink számára a gyermekekből, hogy ezek élére állva, építsük meg az új Jeruzsálemet. A gyáva, szolgaságban növekedett, renyhe nép kivész a negyven évi bujdoklás alatt s új ivadék támad a puszták homokján, mely az ősök honát már visszaküzdeni képes. Nekünk is szükségünk van egy új nemzedékre, mert azzal, mely aranyborjút emelt s előtte térdét meghajtotta, az ígét földjét birtokba nem vehetjük soha.

Nagy tisztesség és szép jutalom vár mindazon papjainkra, a kik a gyermek-istentiszteletek által maguknak s utódaiknak megteremtik ezt a nemzedéket. Akkor betelik, hogy a gyermekek fogják beszólni isten csoda-dolgait az öregeknek; mert, a mi a nagyok elöl elrejtetett, megjelentik a kis gyermekeknek. Ez bizonyára áldozatba kerül, de ne feledjük Nelson szavait: „Anglia elvárja minden fiától, hogy megtegye kötelességét.”

Mikor már halántékainkat a mennyei koszu disziti, még akkor is sajnó seb lenne szívünken a késő idők fiától az a szemrehányás, hogy nagy alkotásokban merész, de élő hitben meddő volt e korszak.

Azért, ha elhordtuk a romokat, megirtuk törvénykönyveinket, fölépítettük az isten házait: akkor tegyük le a malteres kanalat s kezünkbe vevén a bibliát fogjunk új munkához, szent felindulással kiáltva az alkonyodó napnak: „Állj meg nap, nincs még befejezve!”

Bítay Bila.

Egy kis számvetés.

Azon időben, mikor még nem volt államsegély s más kisebb közcélra fordítható kamatok: az egyes egyházak épületei, főleg, ha nem volt az egyes egyháznak kellő tőkéje s vallásáért áldozatra kész patronusa, romba dőltek; mert, a szegény hallgatók annyit nem tudtak magukra kiróni, hogy egyházuk épületeit fentartsák, vagy újból építhessék. Most, sok egyházon segít azon püspöki előterjesztés, melyet az áll. Igazgató-Tanács f. évi 266 sz. alatt egészen magáévá téve. el is fogadott. Ezen határozat szerint, folyósíttatni fog építkezésekre 181,500 frt. m. papirj. kötvényben, melyet az igénybe vevő egyházak 32 év alatt 1½%-ot fizetve, térítnek meg; rendszeres 5% kamatát az egyházkerület és egyetemes egyház pénztára fedezi; ez nem is lehet másképpen, mert a kikölcsönzött tőkét új épületekbe s elkerülhetetlen javításokba fektetik.

A 188 sz. alatt kell igazgató-tanácsi körrendeletnél máskint áll a dolog. Fel vannak hívva az esperesek, egyházmegyei tanács és egyházmegyei gyűlés, megállapított véleményt terjeszteni föl május 15-éig arról mely egyházak csoportosíthatók, hol lehet pap-tanítói állomást felállítani, hol multhatatlanul fentartandók felekezeti, vagy nemzetiségi szempontból, a papi állomások s tekintve a még most csekély erre fordítható erőt, ki lett mondva az is, hogy a most 84 III. oszt. papi állomások fognak, első sorban, segélyeztetni; szóval, 600 frt. fizetéssel bíró papi állomások szerveztetnek; tehát, kevés kivétellel, a többiek csoportosíttatnak. Ezen rendeletből én azt következtetem, hogy a még nem segélyezett, de már elvileg csoportosított egyházközségek élő, kötelességeiket teljesítő s a harmad-osztályu papi jövedelmet élvező papoknál nagyobb szükséggel küzdő papok kell hogy 32 évig várjanak, míg a folyósított 300,000 frt. vissza lesz fizetve és ha akkor is oly gondos, az anyaszentegyház ügyét s papjait szíven hordozó püspök leendő, s valami nem remélt eset nem fogja gátolni, újabban folyósíttatni fog 300,000 frt. a még segély nélkül maradt papi fizetések emelésére.

Továbbá, a folyósítandó tőke kamataiban való részesedhetésre nézve ki lett mondva az is, hogy azon

egyházak papjai fizetése emeltetik föl 600 frtra, melyek ki tudják mutatni, hogy a kamatot lesz miből fedezni évenként; ez, véleményem szerint, azt teszi: a 300,000 m. papirjára-dék-kötvényeket kéznél tartják, csak az 1½% kamatot várják be az egyháztól. Már, ha valamelyik egyház papja 100 frt. évi segélyt kap, a kétezer frt. tőkéért 32 év alatt fizet az egyház 960 frtot, az egyházkerület és egyetemes egyház pénztára 3,200 frtot, együtt 4160 frtot, melyből a 3,200 frt. mit sem jövedelmezett.

Ezeket előre bocsátva, óhajtanám, ha az egyház-megyék ily értelmű véleményt terjesztenének föl:

Tekintve, hogy sok egyház van, melynek szűkös évi bevétele mellett, szüksége van az évenként kiadni kellező 30 frtra; tekintve, hogy az ily gyümölcs 32 év után érik meg és hogy az egyháztagnak vágnak papot tartani, holott két népes, távol fekvő egyház csoportosítása hátrányos következtetésű szokott lenni, s hogy a most legalább 500 frt. jövedelmet élvező pap könnyebben küzdhet az élet szükségével; lévén 110 állomás 400 frt. 101 állomás 300 és 400 frt. között: változtatassa határozatát oda az Igazg. Tanács, hogy első sorban, az 500 frton alóli állomásokat segélyezi; a 300,000 frtot pedig, tudva azt, hogy a kisebb takarékpénztárak sem adják ki pénzeiket 8% alól, folyó pénzzé változtatva, 8% kamat mellett kölcsönzi ki egyeseknek betáblázás mellett, 32 évre, ez úton föl leendő mentve az egyház a 960 frt 32 év alatti kamat-fizetés alól, mert minden 2,000 frt. helyett 1600 frt folyópénz évi 8% kamata 128 frtot teszen, mely a központba befizetve s 5% kamattal kezelve, minden a kikölcsönzéstől számított kilencedik év végével egy újabb 240.000 frt. pénz folyósítását eredményezné föltéve, ha lesz az egyházkerületnek más alapja, miből az évi 5% kamat reá eső részét fedezze az első izben kikölcsönzött 240,000 frt. után. Kikölcsönzés útján az elsőbb kiadott 240,000 frt is 32 év elteltével két-kétszáz frttal emelné a gyengébb papi állomásokat. *)

Nagy Mihály,
sz.-mátéi ref. pap

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1888, április 29.

Jelen voltak Főtiszt. Szász Domokos, püspök, mint elnök; Szász Gerő, dr. Kolozsvári Sándor, Székely János. Domokos Antal, Parádi Kálmán, Szabó Ádám, Deák József, Bodor Antal, titkár

Az idő közben elnökileg ellátott 104 kisebb rendű, legtöbbszörre kiegészítést, vagy csak egyszerű közvetítést igénylő ügydarab bejelentése és tudomásul vétele után, olvastatik a főtiszt. püspök és a tanügyi előadó jelentése azon eszmecszeréről, melyet nevezettek három gymnasiumunk államsegélye ügyében Budapesten a miniszteriumban, a miniszteri megbizottal való személyes érintkezésük közben, folytattak. Megnyugvással vétetik tudó-

*) Tessék hozzá szólni.

másul, hogy az államkormány a hatóságunk részéről javasolt szerződési föltételeket elvileg helyesli és hogy azok tárgyalására és a szerződések megkötésére még e tanév folyamában kiktüldi biztosait.

A tanügyi előadó további előterjesztései alapján, tudomásul vétetik Antal Mihály s.-szent-györgyi I. gymn. tanuló magán-tanulói minőségbe való kilépése, meghagyatván az illető előljárásnak, hogy az a tanár, ki a növendéket magán úton oktatja s a vizsgálatra előkészíti, a növendék hivatalos vizsgálatánál sem mint kérdező, sem mint tanácskozó tag részt nem vehet a vizsgáló bizottságban.

A zilahi kollegiumi előljárátság pártoló ajánlatára megengedtetik, hogy a városi polgári iskolának még e tanév végéig hely alassék a kollegiumban.

Előterjesztetik a jogügyi bizottság véleményes jelentése a maros-bogáti papi és mesteri kepejavadalmak elismerése, biztosítása és kiadása iránt indítandó perben. Az ügyéd a per megindítására utasítatik.

Előterjesztetik és tárgyalatik a jogügyi bizottság jelentése a n.-enyedi Bethlen-főiskolának N.-Enyed városával szemben a korcsmároltatási jogra nézve fölmerült vitás ügyében. Nyilván való levén, hogy a korcsmároltatási jog gyakorlásában a főiskola alaptalanul korlátoztatott, a per megindítása elhatározatik; a határozatra emelt jogügyi bizottsági vélemény közlése mellett, fölhivatik a főiskola nyilatkozatra az iránt, hogy nem látná-e az adott viszonyokra való tekintetből célszerűbb-

nek, ha e fenforgó pert az Igazg. Tanács saját ügyvédje által járatná le?

A somkerekai grófi udvar és az ottani ref. egyházközség közt fölmerült birtok-háborítás tárgyában, miután a grófi udvar ajánlatot tett, hogy a szőlőjébe vezető útért a papi földdel szomszédos udvari lábból kárpótlást, illetve, kicserélést nyujt, elhatározatik, hogy gr. Kornis Viktor, birtokos, felhivatik, hogy a somkerekai egyház papi tagjával szomszédos, u. n. temető melletti lábból jelölje ki azon fekvő részt, melyet az illető egyházközségnek az út helyett cserében átengedni hajlandó.

A mező-bodoni egyházközség templomának és tornyának építési költségeire anyagokban 599 frt. 85 krja, tőkésítve, pénzben, 2300 frtja levén, megengedtetik, hogy az iskola tőkéjéből kölcsön vehessen a főnnebb nevezett építésre még 834 frtot, oly föltétellel, azonban, hogy az egyházközség a kölcsöntőkét a még fennmaradó iskolai tőke egész kamatából rendre-rendre visszahelyezze.

A brassói ref. templom terve és költségvetése a reá vonatkozó mérnöki szakvélemény és észrevételek méltatásával és elvi helyesléssel, helyb. hagyó tudomásul vétetik. A terv és költségvetés áttétetik föliszt. püspök aához, a még hiányzó költségek előállítás módzatairól leendő gondoskodás és az építés foganatba vétele végett.

A hálványos-váralyai egyházközség tulajdonát képező erdőben 4 hold terményeinek megvételére Szalay Lajos ajánlatot tevén, utasított, hogy a fatermény tulajdonosaival a szerződvenyt kösse meg. r. t.

T Á R C A.

A Bethlen-főtanodát érdeklő régi levelek.

1. Gróf Bethlen Miklós levele a nagy-sinkiekhez.

Mint Jóakaró Szomszéd Uraimnak szolgálók és Intől minden jókat kívánok kglmttk.

Kgltek tudgya, s ez levelem megadó emberséges embertől is megérte, annak az kglteknél levő négy Ezer forintnak hány Esztendőőrül fogván való Interesse vagon hátra kglteknél, kérem azért kglteket, hogy annak az Pénznek addig való Interestét most mindgyárt adja meg egészszen, mert elmulhatatlan szüksége vagon reá az Collegiumk. Isten kgltekekkel

Torda, 18 máj. 1699.

Kgltek szolgáló szomszéd baráttya

Gróf Bethlen Miklós s. k.

Külcim Prudentibus ac Circumspectis Dnis Regio, Sedisque Judicibus caeter. Senator. et Notar. Oppidi Sedisqu Saxonicalis Nagy-Shink.

2. A consistorium levele ugyanazoknak.

Becsülettel való szolgálatunkat ajánlván kgekk, kívánunk Istentől minden jókat s bőv áldásokat.

Levelünk exhibeáló M. Gróff Teleki Josef, Gróff Gyulai stván, Boér Páll és Tiszt. Sollymosi Mihály Atyánkfiait ő

kglmeket ex Communi consensu küldettük kgltekhez a végr e, hogy Ref. Eclesiaink s Collegiumink kglteknél lévő Capitalis Summájának a dato Literar. Obligatoriarum ez ideig aurescalt Interesse fölül tegyenek kgltekekkel valóságos Computust, és eruállyák az még restáló Interestek summáját, vévén azért kgltek megirt Atyánkfiait ő kglmeket minden becsülettel, tétessen haladék nélkül számot is, és az administratákról hitteles Productumokkal megjelenni ne mulassa el, hadd reportálhassák mentől hamarább az Calculust, és restantiának verificaltatását előnkben, s lehessen osztán anuál könnyebb véget érnünk kgltekekkel.

Kglmetek N.-Szeben, 25. máj. 1715.

minden becsülettel szolgáló jóakarói

Az Erdélyi Ref. Eclesiák s Collegiumok Fő Curatori

Vesselényi István s. k. Teleki Mihály s. k.

Kolozsvári István, Erd.

Ref. Püspök s. k.

Külcim: Spectabili Amplissimis Prudentibus et Circumspectis Dnis Consuli, Regio-Sedisqu Judicibus, totiqu Senatui et Notario Sedis Saxonialis N.-Sink Dnis et Vicinis. obserdelictis. Nagy-Sink.

3. Gróf Teleki József levele ugyanazoknak.

Ajánlom kgylmetek nagy becsülettel való szolgálat. Az Méltóságos Consistorium parancsolta volt nékem

Gyulai István urammal edgyütt, hogy menjünk el kgylmetek Várossába N.-Sinkre és kegylmetekkel az Ecclesiák pénzéről csinállyunk computust, de mint eddig is nem lehetett, mivel az Feleségem igen suljos beteg volt, nem hagyhattam el és most is nem mehetek, kgylmeteket azért az Consistorium nevével kérem, most az Országgyűlésére az quietantiákat kgylmetek hozza be, hogy az Méltóságos Consistorium had csinálhasson finaliter Computust kgylmetekkel, az levelet is elküldöttem, az kit akkoron irtanak volt az Fő Curátorok kegylmeteknek, kegylmetek resolutioját elvárom, had tudgyam én is az szerint az dolgot reportálni az Mlgos Consistoriumk.

Ajánlom kegyelmeket Isten oltalmába

Kgylmetek kész szolgája

Sorostéj 2 Januarii 1716. G. Teleki Josef s. k.

Külcim: Spectabili Amplissimis Prudentibus et Circumspectis Dnis Consuli, Regio Sedisqu, Judicibus totiqu Senatui et Notario sedis Saxonicalis N.-Siuk Dnis et Vicinis plurimum honorandis N.-Sinki.

4. Szentkereszti András levele ugyanazoknak.

Nékelem kedves Jó Akaró Uram!

Az mint kgylmetek obligáltam vala magam Szeben Polgármester ur Eö kglme Javallásából az Reformatum Collegiumbéli pénz végett, mellyet felvettem az mult őszszel kgltektől; én is már a klték obligatoriáját kezemhez szerzettem és kglteknél való Obligatoriumot felváltam vélle. De mivel az, mint az Curator urak mondgyák, hogy még valami számvetése van kgltekk az urakkal, és kgltek is halasztotta az urakat arra, hogy mikora (?) a kgltek Obligatoria kiadatkának, vét számot és fizet; arra nézve az urak requisitiojára az (?) kgltekk betsülevél, hogy nállam az Obligatoria, és kérem magam is kgltekk betsülevél tesség már véget vetni a Curator urakkal, és ugyan a Curator urakkal nekem megíratni, hogy elvégzette a dolgot kgltek, és én adgyam ki Obligatoriaját; én is azonnal megeselekesz. és kgltek Obligatoriajával a magamét kgltekről felváltom. Obligationem sze.int.

Ajánlom az (?) In oltalmáb. kglteket és maradok

Kgltek kész szolgája

Szeben, 27 Febr. 1716. Sz. Kereszti András s. k.

Külcim: Prudentibus et Circumspectis Dnis Regio et Sedis Judicibus Liber. Regiqu Oppidi et Sedis Saxinicalis Nagy-Sinkiensis et Dnis no'is honorandis. Nagy-Sink.

5. Gróf Teleki József levele ugyanazokhoz.

Ajánlom kegylmetek nagy betsülevéllel való szlgltomat.

Szebenben az elmult Ország Gyűlésekor kglmetek betsületes követtjével az M. Consistorium Parancsolatjából vetettünk volt számot az kglmeteknél lévő interesről az quiaetantiák ugyan kegylmeteknél vadnak, de mégis én pro meliore esse his inclusis elküldöttem, a mikor produkáltak az kglmetek követtji nekünk és kibem mi difficultás vagyon, vadnak ott olyan quiaetantiák is, a kik semmi Subscriptiok nincsen, így kgylmetek is megítélheti, soha in judicio az ilyen bizony meg nem áll, mert si emptor debet esse cautus, bizony az debitorok is okosan kell fizetni, de ha kglmetek amicabiliter cselekszik az Ecclesiával, ez sem Controvertálja, sőt minden difficultásokat férre téssen, kettőn kivül.

1-mo. Rézpénzt fizetett kgylmetek az Professorokk frt 140 // 10 Professor Uramék magok referálják, hogy ezen pénzk majd semmi hasznát nem vették, csak elvesztették, így az M. Consistorium úgy resolvált, hogy semmiképpen azt nem acceptálja, hanem abban is akarván kgylmetek kedvezni, felit acceptálja, noha de jure csak harmadat kellene acceptálni.

2-do. 13 Julii 1703 Demes János quiaetantiáját de fr. 148 // 40 produkált kgylmetek, a melly quiaetantiát az M. Consistorium semmiképpen igazk nem ítélt, mert sem az quiaetantiák írása, sem az Subscriptioja nem azon emberé vesse őszve kgylmetek azon Demes János Deák más quiaetantiájával ezen quiaetantiát, maga megláthatta kgylmetek, hogy az az quiaetantia, a kibem difficultás vagyon, tiszta szász írás, az Subscriptiot imitálni akarta s nem imitalhatta igazán, az M. Consistorium ezt semmiképpen nem acceptálja, sőt én általam kgylmetek az irattja, hogy ha kegylmetek ezen dolgon difficiliskedik, kész a M. Gubernium eleibe terjeszteni ezen dolgot, mely dolog is bizony kgylmetek kisebbségére fog szolgálni.

Ab Ao 1704 kell az Interesk sex peremtummal menni, minthogy in Ao 1703 jár az Ő Felsége arról való Decretuma nem in initio Anni és Ő Felsége kgylmesen parancsolja, hogy az Ő Felsége parancsolattja után kezdessék és így kegylmetek sem praetendálhat eléb való esztendőt, mint az Ő Felsége parancsolattja jött, mindezeket kgylmetek így értvén, moderálja kgylmetek úgy, hogy mi is kgylmetekkel ne izetlenkegytünk, respectálja kgylmetek is azt, hogy az kgylmetek Gyermeki is mind, az mi Collegiumunkan lakik és az adósság nem privatus embereké, hanem Ecclesiájé, és így kgylmetek az Interesk restantiáját külgye ide az én kezembe bizonyos emberétől, én is itt nem sokat mulathatok, ezen dolgot az M. Consistorium reám bizta,

Sz. Kereszti ur levelét is kgylmetek elküldöttem, abból is kgylmetek megláthatta, hogy már ugyan az Contractust is eö kgylmetek kezibe adtuk. de olyan conditioval, hogy addig ki ne adgya, mig kgylmetek plenarie velünk számot nem vett és minket nem Contentat az Interesk quiaetantiájáról, kegylmetek válaszsát elvárom, kgylmetek emberével edgyütt. Ajánlom ezzel In oltalmában kgylmeteket. Maradok kgylmetek jóakarója, kész szolgája, szomszégya Dat Fogaras 6 martii 1716. G. Teleki Josef s. k.

Külcim: Circumspectis et Prudentibus Sedis Nagy-Sink Judici Regio nec non Senatoribus Dnis Vicinis mihi multum honorandis.

6. Nagy-Sinkí Computus.

Ad Ao 1700 1-ma 8-bris ad Primum 8-br 1715 inclusive 15 Esztendőkre.

Per fl. 140 fl. 2100. 1702 4. 9-br Demes János Deák quiaetantiája fl. 132-60. 1703. 26 Febr. Asztalos István percept. s adott számtart. fl. 107 1703 22. Junii Demes f. 38. 1703. × 13. July Demes János D. 148.40. × × 1705. 24. 8-bris Kovásznai Péter s Rákosi Mihály f. 71.70. × × × 1706. 20. 8-br. Professorokk rézpénz f. 140.10 700 font rongy f. 8. 1708. 21. maji Deákok által f. 140. 1709. 1 Sepr. Teleki Sándor uramk f. 300.

1710. 23 Januar Teleki Sándor urk Galambadi ur által f. 17. 1710. 22 Sepr Vesellényi urk elő nyk f. 140. 1711 17 9-bris Havasallyi Sánd. f. 140. 1712. 4 X br Teleki Sánd. ur Collegium Tisztartják f. 140. 1714. 1 8-bris Csernatonai Mózes számtartókk f. 140. Summa: f. 1651.80. 1714 és 1715 Eszten d. az Interes pr 6 f. 112. 1763.80. pura Rtia 336'20.

Item Dificultas van in fr. 148 „ 40 sub Signo X, mert az irás nem hasonlít az Demes János Irásához. Item in fl. 71 70 sub Sign X X, minthogy Subscriptio nélkül van. Item in fr. 140 sub Signo X X X fl. 93 „ 33, mert rézpénz volt s két rész benne nem acceptáltattatik, ez szerint difcultas leszen fl. 313 „ 43. Smma 649 . 63.

Közli *Liorváth István,*
bükkösi ev. ref. pap.

Egyháztörténelmi apróságok.

Sententia Synodi generalis adjudicata et exhibita Ao 1649. die 16 junii M.-Vásárhelyini.

I. Az gesegi filialis Ecclae, mivel sok öreg emberek vannak közöttök, kik a mater ecclaba, Szent Simonra hasonlóképpen öreg emberek és gyermekek nem mehetnek, kívánván az isteni tiszteletnek bővebben gyakorlását, instalának igen obnix a sz. generalisnak, hogy mivel magokat alkalmazatosoknak itilik, külön való praedicator tartásra, ez okra nézve, hogy az isteni szolgálatban forgolódhassanak, engedjék meg nekik, hogy magoknak külön praedicator tartsanak, arra igirik magokat, hogy illendőképpen való fizetést tesznek, melyen tisztességesen élélhet

Annak okáért, szemben lévén a szent-simoni, rigmáni, havadi és adorzáni egész megye képekben nemes Gáspár Tamás és Székely András nobiles, mivel semmit nem contradicalának, megengedteték a gesegieknek kívánságok szerint hogy áru tartsanak külön praedicator magoknak, his tandem conditionibus:

hogy a sz.-simoni templomot részek szerint építsék, de cimtermet, parochialis és schola házakat a mater ekklában ne tartozzanak építeni. Az urvaországba való pohárt, tányért és kannákat becsültessék meg és részeket pénzül fizessék meg*), avagy a kannák maradjanak oda és ezekkel együtt csináltassanak annyi erő pohárt nekik, mint a mostani.

A templomban való székeknek továbbá proprietásokban maradjanak meg a gesegiek és tőlök senki el ne foglalja. Az egyház jobbágyi peng akármelyik falu határáról épületekre, tűzőkre fát szabadosan hordhassanak, melyre az jelen való delegatusok kötelezzék magokat, melyet ha meg nem engednék, a jobbágyok adója maradjon Havadnak. Az jobbágyok peng, mikor az havadiak a templomot Szent-Simonon építik, ők is, mint egy ember, úgy építsenek, de a több falukkal építeni ne tartozzanak, a részeket mindazáltal a jobbágyok építsék, a templom adója csak a templomnak adassék.

Acta die et loco supra notatis. Johannes Csernátfalvi, notarius publicus Ecclae. Ex matricula ven. ref. Tractus Maros. pag. 10.

*) Ezen eszközökből ötöd részre a gesegieket kielégítették 3 frttal, Galambfalvi András marosszéki esperes idejében, Kovásznai János gesegi praedicator előtt.

II. Dévay Biró Mátyás halálának ideje iránt bizonyosan érdeklődnek a „Protestáns Közlöny“ olvasói. Erre vonatkozólag a Philologiai Közlöny f. évi első füzetében Ábel Jenő biztos adatot bocsátott közre. Megemlítvén cikke elején az eltérő nézeteket, így folytatja: „Pontosabb terminus ante quemet találtam Stöckelnek Bártfáról 1545. junius 12-én Melanchtonhoz intézett levelében, mely t a müncheni udvari könyvtárban őrzött Collectio Camerarianából az Ungarische Revueben (1887, 722 724 l.) közöltem. Itt, ugyanis, azt olvassuk a 722 lapon Omnino sperabam illud tempus iam advenisse, quo ex hujus vitae aerumnis in eum coetum migraturus essem. in quo Mathiam nostrum jam versari scribis, et audire prophetas et apostolos disserentes de regno filii dei, multo jucundius atque perfectius, quam pro captu nostrarum primitiarum.

Ezen „Matthias noster“ csak Dévay lehetett, ép ugy nevezi Stöckel 1544. febr. 2-án Révay Ferenchez intézett levelében. (u. o. 708 l.) Melanchtonnak, aligha nem valamely debreceni, vagy erdélyi tanuló vitte meg Dévay halálának híret Wittembergbe (innen van, hogy előbb értesült róla, mint Stöckel) vagy talán Drágffytól Németországba távozott Dévay?*

E szerint, Dévay B. Mátyás 1545 tavaszán halt meg.

Közli: *Dr. T. J.*

*

III. Harinai Ferenc supplicatioja Apafi Mihály fejedelemhez 1670 „Még eddiglen magyar ekklézsia reformata Nagy-Idán, az holott lakom, nem volt; hanem isten segítségével most igyekezném végben vinni, s istenem dicsőségére effectuálni, hogyha nagyságod fejedelmi kegyelmessége is ilyen dologban accedálna hozzám

Nagyságodnak azért, mint kegyelmes uramnak, könyörgök alázatosan, méltóztassék kegyelmességéből Barátfalva oláh falucskámnak (mely az idai határon van; quartáját az ott leendő praedicatoroknak conferálni.

A fejedelem válasza: „Fiat. 16 Julii, anni 1670.“ Ugyanezen év aug. 5-én kiadja Apafi hitelesen az okmányt a barátfalvi quartáról.

(Eredetije a gróf Toldalagi-család levéltárában Radnótfáján.)

*

IV A kis- és nagy-kendi ekkléziák különválnak egymástól 1680 junius 2-án Nagy-Kenden Ell János és Rác István előtt költ egyezség szerint.

*

V A gógányi anya ekkléziától külön vált a g.-váralyai 1729 junius 28-án, (A küküllői tractus jegyzőkönyvében.)

*

VI. Csejdi és tófalvi határban valamely szántóföldek és szénarétek vannak, melyek az elszakadás előtt birattattának a székesi templomhoz, in toto mind maradának a csejdi ekklésia számára. A székesi határban a melyek voltak, egészen székesi ekklához maradának. A székesi templomnál levő harangok és szent Sacramentumhoz való edények maradának egészen a székesi templomhoz, mivel minden templombeli építéstől és parochiatól végképpen elszakadának Csejd és Tófalva. Szerezzenek edényeket és harangokat magoknak. Ha peng valamelyik fél felbontaná ez generalis deliberatumot, flor. 25 maradjanak a felbontók, kit a senior a visitationak erejével megvehessen. Anno 1675. die 24 Junii, Maros-Vásárhelyini, tempore episcopi clar. ac Doct. D. Gaspari Nagytiszabecsi, seniore vero sedis Maros Andrea Galambfalvi.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Losonci br. Bánffy Dániel, valóságos belső titkos tanácsos, a hajdani Dobokavármegyének 1861-től 1876-ig volt főispánja, több ízben országos képviselő, a dézsi egyházmegye főgondnoka, volt igazgató-tanácsos, egyházkerületi közgyűlésünknek buzgó és mindenki által őszintén tisztelt tagja, ápril 29-én bevégezte munkás, övéi által eléggé meg nem siratható, mindnyájunk által méltán meggyászolandó életét. Annak a régi gárdának volt tagja, mely az egyházi élet iránt való buzgó érdeklődésben, a haza iránt teljesítendő szolgálataiban, és a közügyek előmozdításában találta meg az élet föltétlét, és magasztos célját. Őszekötni az eget a földdel; a valót az eszményivel: ez volt régi főurainknak szép hivatása, és br. Bánffy Dániel, ő excellenciája, betöltötte hivatását. Nyugodtan hajthatta le fejét a halál párnájára, mert koporsója mellett a jók tisztelete, király urunk elismerése és oly örökösök maradtak hátra derék fiaiban, kik meg fogják őrizni, és tovább adják a késő századoknak nevének emlékezetét. Az igazak emléke áldott! Nyugodjék csendesen!

= A „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság“ tagjaiul újabb jelentkeztek: A) Rendes tag 5 éven át évi 6 frttal: a deési ev. ref. egyházmegye. B) Pártoló tagok 3 éven át évi 3 frttal: Jancsó Lajos, ev. ref. lelkész, Nagy Lajos, ev. ref. esperes, Pap István, ev. ref. lelkész, Nemes Ferenc, ev. ref. lelkész, Koós Ferenc, kir. tanfelügyelő, Orbán Ferenc, állami iskola-igazgató, Nagy Gyula, kir. erdőfelügyelő, Szierényi József, lapszerkesztő. Előbbi közleményeinkkel összesen: 193.

= Sokszor volt már említés téve lapunkban arról az „Énekkarról“, mely kolozsvári ref. egyházunkban tisztán a földészek között alakult és a mely már nem egyszer adta jelét, hogy minő fontos tényező az erkölcsi és vallásos életben. Nem is számítva azt, hogy az éneket mivelvén, ez a nemes törekvés sok olyan mulatozástól vonja el a népet, mely kártekonyan hat az erkölcsökre: minő véghetetlenül fontos az, hogy temetéseknel és közönséges isteni tiszteletünkben részt vesznek és így a valódi áhitat, a józan vallásosság és emberi méltóság mind inkább érvényre emelkednek az „ex opere operatum“ tévtana felett. Az Énekkar buzgó vezetője, Tóth Tamás, és az a 70—80 földész valóban tiszteletre méltó munkát végeznek és hálára kötelezik mindazokat, kik a vallásos élet emelésére nélkülözhetetlennek tartják a szépnek szeretetét; és nagyra-becsülésünkkel illetjük őket, hogy ily felséges úton terjesztik az erény gyakorlását és a magasztos dolgokhoz való ragaszkodást. Nős hát, ezeket azért mondtuk el ez alkalommal is, mert ez az Énekkar szükségét érezvén, hogy vallásához, egyházához, hitéhez való ragaszkodásának külső jelét is adja, május 1-jét megelőző estén, testületileg kereste fel Szász Domokos, püspök aát, Szász Gerő, közjegyzőt, ugy is, mint a kolozsvári egyház papjait és dr. Kolozsvári Sándort, mint a kolozsvári egyház gondnokát. Szász Domokosnál Katona András, Kolozsvári Sándornál Hatházi Samu, Szász Gerőnél Havadi Nagy István tartottak rövid, szívből fakadt, és a közvetlenség őszinte melegével ható beszédeket, a melyekre az illetők azonnal feleltek, buzditva, lelkesítve és kitartásra intve e veszett világ-

ban, hol a farkasok szélyeljárnak, keresvén, kit elnyeljenek. A ragyogó esti égboltozat, a lampionok fénye, a szeretet és ragaszkodás ez igénytelen kifejezése láthatólag mély benyomást gyakorolt a nagy számú közönségre, mely tanuja volt e szokatlan, de mindvégig egyszertiségében valóban szép ünnepelességnek. Gonosz embernek kell annak lenni, ki hivatásnak tulajdonítja azt, hogy ezt kiirtuk, holott nem személyünkért tettük, mely bizonyára másokkal is csak így megtörtént volna, hanem közre adtuk a szép és nemes célra való tekintetből, hogy buzdítsuk egyházainkat és az egyházi élet vezetőit, hogy e tekintetben egy szép példa áll előttük, melyet követni, valóban szép eredményekkel biztat.

= A helybeli ev. ref. főgymnasium VIII-ik osztályának nyilvános közvizsgálatai május 4-től 8-ikáig fognak lefolyni.

= A nagy-enyedi ev. ref. tanítóképző intézetnél az ideai tanítóképzési vizsgálatok június hó 28-ikán kezdődőleg fognak megtartatni. Folyamodni kívánók okmányokkal felszerelt kérvényeiket június hó 1-ig alólirt igazgatóságához terjesszék be. Nagy-Enyed, 1888, május 1. Nagy Lajos, kép. igazgató.

= Egy igénytelen, egyszerű székely földbirtokos haláláról olvasunk meleg és igazán megérdemelt sorokat a „Sz. Nemzetben.“ Földes Bálint haláláról van szó, ki Zágomban élt, és ápr. 18-án meghalt. Meghalt, hogy halhatatlan legyen. Csak hatvan éves volt. Élhetett volna még! Nevét nem igen olvastuk a tisztelt újságokban; nem élt a hivatásnak és az olcsó dicsőségnek. Most meghatottsággal olvasuk halálát. Végrendeletében tizenkétezer forint kész pénzt jótékony intézeteknek és szegény tanuló gyermekeknek hagyta. Az udvarhelyi és szent-györgyi tanodáknak, árvaházra, a zágoni iskolának, ovodának és így tovább. Egy életen keresztül munkálkodott becsülettel, tisztességgel, hogy még halála után is csak jót és áldást hintsen. Milyen nemes, milyen gyémánt-szív! Mennyire megszégyenítő a mai realis, kapzsi korra és milyen vigasztaló, felemelő azokra nézve, kik hisznek az örökkévaló dolgok rendjében és lelkesülnek az erkölcsi eszményekért! E jó ember emlékezete e tanuságért is legyen áldott!

= Az orbai egyházmegyében egyházkerületi képviselőkké választottak: a zabolai körben nt. Kovács Albert pesti theol. tanár; a zágoni körben Benkő Gyula, kovásznai lelkész; a szörcei körben Csia György.

= A gyulafehérvári ev. ref. egyház buzgó kántortanítója, a 73 éves agg Balogh Ferenc, ápril hó 17-én, Sz.-Sebesben, hová gyógyulást keresni, családjá körébe ment, jobblétre szenderült. 50 éves hosszas tanítói szolgálata élő bizonyossága buzgóságának. Érdemei a magas kormány részéről is elismeréssel találkoztak: ő felsége az 50 éves hí szolgálat jutalmául a koronás érdemkeresztrel tüntette ki. Temetése ápril 19 én nagy részvét mellett ment végbe Sz.-Sebesen. Gy.-Fehérvári lelkész és egyházmegyei jegyző, Elekes Viktor, mondott felette szívből jövő és szívhez szóló beszédet és az odavaló gymnasiumi dalkar megható gyászénekeket zengett. Legyen az igaznak emlékezete áldott!

= Rektori ötven éves jubileum. Bibarcfalva egyházközsége nem mellőzhette néma hallgatással, Bartha József

76 éves rektorának, az igaz és hű szolgának, a derék és munkás embernek, az őszinte barátnek, az ernyedetlen, vas szorgalmu polgárnak, 50 évi kifogástalan működését A hála, tisztelet és igaz ragaszkodás fölébredt az egész községben, s hogy ennek kifejezést adhasson, megülte rektorának ötven éves jubileumát, 1888. március hó 18-án. Munkált lankadatlan szorgalommal, s midőn a nehéz munkában tenyere feltört, munkája díját egy disz album beszerzésére ajánlta. Meglepő jelenet volt, midőn tanítványai, kik közül sokan papok, tanítók, bányatisztek, szolgabírák és körjegyzők, s többnyire mindnyájan a hazának, nemzetnek, az anyaszentegyháznak derék fiai, részint üdvözlő iratot küldtek a becsületben megöszült tanítónak, részint pedig a távolból sereglettek, meglátni az érdemdús férfit; körülözönlöttek, és felidézve a multat, a midőn mint porban játszadozó gyermekek ismereteik első betűit tanulták tőle, örömkönyveket hullattak. A derék férfi a 76 év leforgása alatt két papját kísérte ki az örök nyugalomnak kertjébe s ő maga még ma is úgy elvégzi a reábizottakat, hogy községének új nemzedéke ma is bárhol dicsekedve említi nevét. A mindenek ura istene engedje telyesedésbe menni ohaját, mert ő mondá: „hacsak isten erőt és egészséget ad, szolgálni akarom községemet mindaddig a mig lezáródnak e már-már csaknem százados ajkak.“! Ezen ünnepélylyel kapcsolatosan a bibarcfalvi ev. ref. templom kijavításának alapja javára táncvigalom rendeztetett, mely alkalommal községünknek minden tagja tehetsége szerint meghozta áldozatát. Az ezen és a közelmultban tartott táncvigalom alkalmával begyűlt összesen 52 frt. 19 kr. Felül fizettek Szabó Károly m. k. ny. honvéd őrnagy 1 frt. 60 kr; Kohn József 1 frt Nagy Károly 1 frt Birtalan Gergely 1 frt; tiszt. Révay Pál 80 kr; tiszt. Lőrinc Gyula 80 kr; Borsay László 80 kr; Nagy Márton 80 kr; Bardoc Sámuel 50 kr Bardoc Árpád 50 kr; Gáspár Pál 50 kr; Benedek Farkas 70 kr; Benedek Elek ifju 70 kr; André István 50 kr; ifj. Gáspár András 50 kr; tiszt. Pető Mózes 40 kr; Bogyor Sándorné, Máthé Rebeka 40 kr; Szabó István 1 frt; tek. Szabó Katalin urasszony 50 kr; Ludvig István 30 kr; tek. Szabó Ilona urasszony 30 kr; Bartha József 20 kr; Nagy János 20 kr; Bartalis Antal 20 kr; Gáspár Albert 20 kr; Benedek Katalin 20 kr; Bertalan Ágnes 20 kr; Bartalis György 12 kr; Benkő Lina 10 kr; Benedek Pál 10 kr; Jancsó József 10 kr; Rápolti Anna 10 kr; Jakab Sámuel 10 kr; Tordai Pál 10 kr; Bertalan János idős. 10 kr; Dapra Ferenc 10 kr; Ozsváth László 4 kr; Benedek Pál 10 kr; Bogyor M. József 10 kr; Bertalan Lajos 5 kr. A midőn a begyűlt összeget a nyilvánosság előtt is nyugtázom, szegény egyházam nevében, meleg köszönetet mondok a nemes szívű adakozóknak. Bibarcfalván, 1888 április hó 11-én. Borsay László, ev. ref. lelkész.

Szerkesztői nyiltposta.

= A napkeleti csillag ott ragyog az unitáriusok homlokán. Egy hétig övék a dicsőség. Két hónapi vajudás után, megszületett a „Kereszt(?)ény Magvető“ új füzet. Szász Gerő ur megkapta a magját. Le van teperve a sárga földig. Agyon üttetett; de tán, nem hal meg. Biztosan tudjuk, hogy mához egy heti számunkban megadja feleletét. Addig lehet hegyon-völgyön lakodalom az unitáriusok között; akkor majd megint elkezdődik a futkosás, és fogaknak csikorgatása.

= Nagy-Várad D. L Ugy vesszük, mint ha a beköszöntő már megtörtént volna, s érdeklődéssel várjuk a folytatást; sőt, az együvértartozás érzete tán kötelez is egy kicsikét.

Nyomatott Ormós Ferencnél, az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

Hivatalos rész.

634—1888.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sz. szólnoki egyházmegyébe kebeleztet ardoi ref. egyházközség papi állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Évi javadalma: 301 frt. 15 kr. egyházhatóságilag megállapítva. Ezen kivül, tisztességes lakás, kert és melléképületek.

Pályázati határnap május 25-ike Folyamodványok nt. Nagy László, esperes afiához küldendők, Sz.-Somlyóra.

Kolozsvárt, 1888. apr. 30. Szász Domokos, erdélyi ref. püspök.

635—1888.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházmegyében, a sz.-szólnoki egyházmegyébe kebeleztet m.-csaholyi ref. egyházközség kántor-tanítói állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Évi javadalma: tisztességes lakáson és kerten kívül 250 frtban van egyházhatóságilag megállapítva, melyben a tandij is befoglaltatik

Pályázati határnap május 25-dike. Folyamodványok nt. Nagy László, esperes afiához küldendők, Sz.-Somlyóra.

Kolozsvárt, 1888, apr. 30. Szász Domokos, erdélyi ref püspök.

13—1888.

MEGHIVÓ.

A Rikán-belöli ref. papi-tanítói özvegy-árvai gyámintézet egyetemes gyűlését, alapszabályaink 9 cikkében megirt tárgyak feletti tanácskozásra, folyó 1888 évi május 17-ik napján, délelött 10 óraker M a k s a egyházközségünkben, az Antal-féle vendéglőben meguyitandó ülésre tisztelettel összehívom intézetünk összes tagjait.

Különösen fölkérem ifju paptársaimat, sziveskedjenek, minél számosabban megjelenni, hogy az ügykezeléssel megismerkedjenek; rájuk vár ma-holnap intézetünk vezetése s akkorra legyenek ismeretekes e fontos ügygyel.

Kézdi-Vásárhelytt, április 23, 1888.

Székely János, a gyámintézet elnöke.

367—1888.

MEGHIVÓ.

Folyó év május hó 24-én, d. c. 10 óraker kezdődőleg, egyházmegyei rendes közgyűlést hívok össze szamosujvári egyházunkba.

A gyűlés megnyitását előzőleg, istentiszteletet tart Simon Zsigmond, málomi lelkész aa.

E gyűlés tárgyait 1. Elnöki jelentés. 2. Tisztviselők választása, nevezetesen, köztörvényszéki tag, számvevő, közalap bizottság, kandidáló biztosok választása. 3. Egyházmegyei algondnoki kijelölés. 4. Indítványok. 5. Egyesek, egyházközségek panasza. 6. Kérelmek, folyamodások képezendik.

A közgyűlésre ennek t. tagjait ezennel tisztelettel meghívom. Közgyűlés után, 25-én, házassági törvényszéki ülés és gyámintézeti részvényesek közgyűlése is lesz. Ugyanez nap, esetleg, 26-án, délelött „Papi Értekezet“, melyen Vásárhelyi Boldizsár, lelkész afia. fog felolvasást tartani.

Egyszersmind, felhívom azon egyházközségeket, melyek még egyházmegyei képviselőjüket meg nem választották, ezen választás keresztül vitelére s a választás tényét igazoló jegyzőkönyvek beadására.

Szék, április 27-én, 1888. Somkereki Miklós, esperes.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. MÁJUS 10.

19. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztőségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Válasz Váró Ferencnek.

Tágas, világos tantervek, célszerű fölszerelés, jó tanterv, jeles tankönyvek, stb. mind keveset érnek, ha nincs tanár, ki az élettelen anyagba lelket leheljen. Ellenben, a jó tanár, ha nem is mindent, de sokat, nagyon sokat képes pótolni. A tanintézetek minősége, ennél fogva, legfőbbképpen a tanárok milyenségétől függ. Jeles tanári kar, lassankint a leggyarlóbb tanintézetet is átalakítja selejtes tanárok alkalmazása ellenben a legjelésebb tanintézetet is megrontja. Ebből kifolyólag, a tanárok megválasztásánál és végleges alkalmazásánál a lehető legnagyobb óvatossággal kell eljárunk.

Erdélyi ev. ref. egyházkerületünknek, ez idő szerint, gyakorlatban levő tanár-választási módja, véleményünk szerint, az annyira indokolt óvatosság nélkül szűkölködik. Ugyanis, ha valamely tanári állomás megürül, vagy valamely új tanári állomás szerveztetik, az Igazgató-Tanács az illető állomásra pályázatot hirdet, a hét tanoda tanári karának képviselői, a püspök ur, tanügyi előadó és az Igazg. Tanács képviselőiből álló bizottság a pályázók közül kandidál, a közgyűlés pedig a kandidáltak közül választ, és pedig véglegesen.

Mennyire voltak szerencsések az eddig meg-ejtett választások, annak vitatásába nem bocsátkozom; azt azonban állítom, hogy magam is működtem közre oly tanár-választáson, melyen a megválasztott folyamodót csak okmányából ismertük.

Az okmányok, az igaz, az illető folyamodó képzettségére, erkölcsére és egyéb viszonyaira vetnek némi világot, de ez teljességgel nem elégséges arra, hogy egy felekezeti gymnasium rendes tanárává választszuk.

A tanári oklevél a folyamodónak csak elméleti ismereteiről nyújt tájékozást és még arról

sem mindig teljes mértékben. Sokszor megtörténik, hogy az eszelebb, képzetlebb, de kevésbé szerencsés, vagy kevésbé pártfogolt procedens gyengébb bizonyítványt nyér, mint az, kit ő készíttetett elő a vizsgára s ki voltaképp általa lett az, a mi.

A szolgálati bizonyítványok sem teljesen megbízhatók. Az emberek gyöngédek. kíméletek, pályakereső fiatal emberekkel szemben kiválóan azok. Egyik, vagy másik intézet, csak egy képzet, melynek sorsa nem érinti oly közvetlenül a bizonyítvány kiállítója lelkiismeretét, mint azon ifju jövője, ki e bizonyítványt kéri. A szolgálati bizonyítványok ezért rendesen jobbak, mint a milyenek szigorú igazság mellett lehetnének; annyival is inkább, mert nincs is szigorú mérték, mihez a becslést viszonyítsuk; ennél fogva, a kiállító egyéni felfogásának és jellem-sajátságának nagyon tág mező van engedve.

Egy tanárnál, azonban, sok oly lényeges kellék van, melyekről a minősítvényi táblázatban még rovatot sem találunk; melyekről csak a közvetlen látás és a munka-végzés folyama alatt tett megfigyelések útján szerezhetünk biztos tudomást. Ily lényeges tulajdonságok testi épség, egészség, szives, megnyerő bánásmód, paedagogiai tappintat, tanítói erély, nemes ember-szeretet, hazafias érzület, felekezeti tanároknál a felekezethez való ragaszkodás, stb. Ha valaki ez okmányokból ki nem olvasható tulajdonságokban szűkölködik, irtak legyen okmányába akármit, jóra-való tanár soha sem lesz belőle.

A végleges választásra az okmányok bizonyosság-tételének elégtelen voltát érezve, tette a szászvárosi ev. ref. Kún-tanoda előjárósága azt az indítványt, hogy a kezdő tanárok ne véglegesen, hanem csak ideiglenesen választassanak meg. Rendes tanárokká csak 2—3 év múlva, az illető tanoda előjáróságának kérelmére léptessenek elő.

Mint ideiglenes tanárok, azonban, élvezenek rendes tanári fizetést és gyakorolják a rendes tanárok jogait.

E javaslatot Váró Ferenc, a „Prot. Köz-löny“ folyó évi 16 -17 számaiban megtámadja s ha nem is teljesen elvetendőnek, de minden esetre lényegesen átalakítandónak és egyelőre elnapolandónak véli, a következő okokból:

a) A közgyűlés választását az illető előljáróság nyilatkozatától tenni függővé, visszás dolog.

b) Még visszásabb, ámbár kissé regényes, hogy az ideiglenes tanár, az előljáróság, esetleg, a ker. közgyűlésnek tagja legyen.

c) A próba-idős közgyűlési választásokra egyházi intézményeinkben nem találunk analogiát.

d) Nekünk vannak és mindig lesznek kipróbált segéd-tanáraink, kikből biztosan választhatunk rendes tanárokat.

e) A próba-idős tanár-választás által a tehetőségesebb pályázókat elriasztjuk.

Gondolom, röviden szövegezve, ezek azok az ellenvetések, melyeket Váró Ferenc a szászvárosi indítvány ellen felhozott.

Lássuk, mit nyomnak ez ellenvetések.

A szászvárosi előljáróság indítványa a jelenleg gyakorlatban levő tanár-választó törvényhez illeszkedett s kitűzött célját a lehető legkisebb eltéréssel igyekezett elérni. Ezért, azt hozta javaslatba, hogy a ker. közgyűlés a nem rendes tanár-folyamodók közül csak ideiglenes tanárokat válasszon, kiket 2—3 év múlva, az előljáróság kérelmére, erősítene meg. Ha e meghatározott idő eltelté alatt, az előljáróság az illető tanár véglegesítését nem kéri, az Igazgató-Tanácsnak legyen kötelessége, az illető tanszékre új pályázatot hirdetni.

Én ez eljárást nem csak hogy visszásnak nem látom, hanem ellenkezőleg, következetesnek, célszerűnek és még kiméletesnek is tartom.

A tanár-választás joga eddig is a kerületi közgyűlés kezében volt, a javaslat elfogadása után is ott marad. Eddig a választásnál teljesen ki nem kerülhető tévedéseknek korrektívuma nem volt, most korrektívumot állítunk és e korrektívumot az illető tanoda előljárósága ítéletében keressük, mely az illető tanár működését 2—3 évig folytonosan szemmel tartja és így hivatott

voltának legilletékesebb bírója. A gondnokokból és rendes tanárokból álló előljáróságról fel lehet tenni, hogy a gondjaira bizott intézet jövője iránt, a lehető legmelegebb érdeklődéssel viseltetik. A leendő rendes tanár áldásos, vagy áldástalan működésének megítélésében senki sem ítélhet biztosabban, mint az előljáróság; ugyanazért, az illető tanár végleges megerősítésénél senki véleménye sem lehet nyomatékosabb, mint az előljáróságé. Hogy ez állításom mennyire igaz, bizonyítja évtizedek gyakorlata, mely alatt a tanár-választásoknál a kerületi közgyűlés, csaknem kivétel nélkül, az előljáróságok jelöltjét választotta meg.

Ez eljárás azért is célszerű, hogy az előljáróság véleményét, a tanárok véglegesítésénél, döntő tényezővé téve, az előljáróságra nehezedik a tanári-székek végleges betöltéseért a felelősség súlya; ugyanazért, kétszer is meggondolja, hogy kit ajánl véglegesítés végett.

De magára a tanárra és a tanügyre igen kedvező hatása leend az eljárásnak.

Az ideiglenes tanár teljes tudatában van annak, hogy működése éber figyelem tárgya; hogy a bizalmat, melylyel állását biztosíthatja, meg kell szereznie és hogy ezt csakis derekas kötelesség-teljesítés által szerezheti meg. Ugyanazért, egész lélekkel, testi és szellemi erőinek teljes megfeszítésével hivatalának fekszik s a próbaidő alatt a kezdőből kész tanár lesz, ki tantárgyának minden legkisebb részletében teljes tájékozottsággal bír, kinek a tanítás, úgy szólván, részévé vált, ki rosszul érzi magát, ha kötelességénél valamivel többet nem tehet; e mellett, a társadalmi élet küzdelmeibe is belevegyül és szelleme értékét ott is igyekszik érvényesíteni.

Míg, ha valakinek a bizalmat előlegezzük és nagy könnyedén rendes tanárrá választjuk, könnyen megtörténhetik, és talán már meg is történt, hogy az ifju erőfeszítése elmarad, mi az illető tanár kifejlődésére igen káros befolyással leend. Mert a tanári oklevéllel még senki sem tanár, a fejlődésnek még hosszú útja áll előtte, míg oda jut, hogy a tanár nevezetét, a szó igazi értelmében, megérdemlje.

Ha pedig, valaki testi és lelki erői megfeszítése mellett sem tud annyira jutni, hogy kö-

zepszerű munkásnak beválják, az ember-szeretetet nem szabad odáig vinnünk, hogy az illető képtelen egyéniséget egy tanintézet nyakára nyomjuk; mert, egy képtelen, vagy hanyag tanár, több nemzedéken keresztül, kiszámíthatatlan kárt okoz a nemzetnek. *Dósa Dénezs.*

(Vége következik.)

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1888, május 6.

Jelen voltak: dr. Kolozsvári Sándor, mint elnök; Gyarmathy Miklós, Szász Gerő, Sárkány Ferenc, Székely János, dr. Szász Béla, Domokos Antal, Nagy László, Deák József, Bodor Antal, titkár.

Az időközben, elnöki úton ellátott ügyek bejelentése és jóváhagyása után, az elnök jelenti, hogy a nagyenyedi Bethlen-kollegium diódi jószágbérlőjének, szerződése nem pontos teljesítéséért, felmondván, a bérlő e felmondás ellen ide fölebbezett; de a kollegium az új bérlet versenytárgyalását időközben már a holnapi napra kitűzte. Az előjáróság bekért felvilágosításaiból és a bérleti szerződés tételeiből kitűnően, hogy a szerződés egyoldalú felbontása a kollegiumot porbe bonyolíthatná, addig is, míg a jogügyi bizottság részletes javaslatot adhatna az ügyre nevezve, a máj. 7-dikére kitűzött versenytárgyalás elhalasztása elnökiileg elrendeltetett. Az elnöki intézkedés jóváhagyatott.

Ugyancsak az elnök jelentvén, hogy az egyházkerületi törvénytar első kötetének közzététele befejezéshez közeledik, kérte az elárusítandó példányok árának megállapítását. Az Igazg. Tanács, tekintettel a kiadás költségeire és a nyomtatott példányok számára, egy példány árát negyvenöt korra határozza.

Főt. püspök aa. előterjesztésében tüzetesen ismereti ama 11 pályázati kérvényt, melyet a folyamodók, a kiirt pályázat nyomán, a Piski-telepen szervezett körlelkészi állomásra, a kitűzött határidő alatt, adtak be. Az előterjesztés a pályázat eredményét minden tekintetben igen kedvezőnek jelzi s a körlelkészi állomásra Juhász Izidor, plojesti papot, ajánlja. Az Igazg. Tanács piski-telepi körlelkészszé egyhangulag Juhász Izidort választja meg, utasítja őt állomása mielőbbi elfoglalására, egyszersmind felhívja a v.-hunyadi esperest, hogy a körlelkészi lak folyamatban levő ügyét gyors megoldásra juttassa.

A tanügyi előadó a f. évi érettségi vizsgálatok idejére, bizottsági elnökeire és kormány-képviselőire nézve beérkezett kollegiumi előterjesztések és miniszteri leirat alapján, megtevén javaslatait, az Igazg. Tanács a szóbeli vizsgálatokra nézve megállapítja a rendet. Lásd mai számunk Hivatalos részét.

A kolozsvári kollegium előjárósága bemutatóan ama szerződést, melyet mint általános örökös, a néhai Bányai Vitális két vérrokonával, mint hagyományosokkal, a hagyományozó végakarátának érvényben tartására és elis-

merésére nézve kötött, hogy az Igazg. Tanács föntartott jóváhagyása alapján a hagyaték átruházását kérhesse: a szerződés jóváhagyása azzal a föntartással adatott meg, hogy az áll. Igazg. Tanács az egyházkerületnek a néhai által még be nem fejezett számadási viszonyból folyó követelési jogát érvényesíti mind a kollegiummal, mind a többi hagyományosokkal szemben.

Néhai Alsó Zsigmondné, évekkel ez előtt, több egyházi alapítvány sorában, a m.-pagocsai egyház kebelében létesítendő papi állomásra is több fekvőt és egy épületes telket hagyományozván s e hagyomány most teljesen az egyház rendelkezése alá kerülvén; miután a papi állomás alapja ma még a kellő jövedelmet nem szolgáltatja, ott ellenben az ottani csekély számú hívek gyermekei teljesen iskoláztatás nélkül szűkölködnek s ehhez képest, a nemzetiségre nézve veszendőbe indultak: az Igazg. Tanács, a főt. püspök aa. előterjesztésére és az egyházmegyei hatóság javaslata értelmében kimondja, hogy addig is, míg a papi állomás alapja kellő mértékre emelkedik, a bevételek egy részéből és az egyházközség más rendelkezésre álló tőkéinek és jövedelmeinek is igénybe vételével, M.-Pagocsán népiskolát épít és rendez be, utasítván egyszersmind az esperest a hagyományozott épületes telek állapotának ismertetésére, a netaláni átalakítási költségek feltüntetésére, valamint annak bejelentésére, hogy a községi tagosítás megtörtént-e s ez alkalmal kiadatott-e a községi területből az egyházat megillető fekvőség?

Az országos statisztikai hivatal az egyházkerület népességi viszonyainak egyházmegyénként és a népiskolai állapotoknak statisztikai kimutatását kérvén az 1887. év végnapjáról, a központban rendelkezésre álló adatokból és a hiányzók beszerzése után, a kívánt kimutatásokat az Igazg. Tanács küldi meg.

A segesvári egyházközség éppen építendő templomára már korábban megszavazott központi kölcsön-segély, 11,000 frtnyi járadék-papir folyósítása, az építés megkezdésével, szükségessé válván, a jelzett összeg kiutalványoztatik, hogy az építési munka előhaladásához képest és a szerződés föltételei értelmében, gr. Bethlen Gábor, építési fővédnök, elismerő nyilatkozatai szerint, a vállalkozó építésznek részletenkint kifizethető legyen.

A kis- és nagy-dobai papi lak építése, a helybelyezett költségvetés és terv alapján, immár szintén munkába vétetvén, a központban kezelt építési költség, 1600 frt, az esperes kezéhez kiutaltatik.

A bálványos-váralyai egyházközség tizenötezer forintos központi kölcsönrel, évekkel ez előtt, egy nagyobb jószágot vásárolt, melynek száz holdat meghaladó erdő-részletéről a gyapjat Boros József, egyházközségi gondnok, tizenötezer frton már előzetesen megvásárolta vala; ugyancsak Boros József e favásár fedezetére az egyházkerülettől szintén 15,000 frtot vett kölcsön, kötelezvé magát, hogy az összeget a kérdéses erdő tiz év alatt eladandó fájának árából térítendő vissza. Boros József, azonban, e tartozása törlesztésének eleget nem

tett, sőt időközi kamatokkal is hátrálékban maradt s ez év elején elhalt. Özvegye most, néhai férje tartozásának törlesztésül a kérdéses erdő fáját kívánja az egyházkerületnek átbocsátani; az áll. Igazg. Tanács, azonban, támaszkodva az egyházkerület telekkönyvileg is biztosított jogára, utasítá ügyvédét, hogy Boros József hagyatékán hajtsa föl a kölcsön-tőkét és kamat-hátrálékait.

É—n.

A marosi egyházmegyéből.

Özvegy-árvai gyámintézetünk, alapszabályai értelmében, közgyűlését folyó hó 1-én tartotta meg. A közgyűlés pénztáros aának számadásaival, azok az állandó felügyelő, számvéző és felülvizsgáló bizottságok retortáin át kerülvén elébe, hamar végezhetett és e kiváló buzgó hivatalnokának a fölmentvényt a mult évre egyhangulag megadta. Az eredmény számokban a következő: 1. Pénztármaradék 634 frt. 34 kr. 2. Rendes alaptőke 28,264 frt. 19 kr. 3. Gr. Bethlen István-alap 1000 frt. 4. Részvénytőke 391 frt. 33 kr. 5. Különböző hátrálékok (egy része függő) 2477 frt. 56 kr. Összesen 32,767 frt 53 kr. melyből évi szaporulat 1154 frt. 27 kr.

A fönnebbi alappal közösen kezelt gr. Tholdalagi-alap állása pedig, melynek rendeltetése az, hogy kamataiból egyetemre menő papfiak segélyeztessenek, következő: 1. Pénztármaradék 150 frt. 51 kr. 2. Tőkepénzek, zálogjogilag bekebelezve, 1716 frt. 3. Kamat-hátrálék 2 frt. Összesen: 1875 frt. 51 kr.

Tavaszy József, jegyző, részletes és kimerítő jelentésben esetelte a felügyelő bizottság évi működését és az intézet állását, melynek kapcsán a felügyelő bizottságnak, különösen esperes-elnök, jegyző és pénztáros aainak a gyűlés, buzgó működésükért, jegyzőkönyvileg méltányló elismerését fejezte ki.

A jegyző jelentéséből a következő fontosabb mozzanatok emelhetjük ki. Örömmel hallottuk azt, hogy a gr. Tholdalagi-alapnak évek óta huzódó ügye végre az alapra nézve kedvező befejezést nyert. Az alapnak már perrel sem behajtható követelését, melyet egészen elveszettnek hittünk, gr. Tholdalagi Viktorné, ő nagysága, csupán nemes szive sugallatát követve, kifizette. Ezen összeg zálogjogi bekebelezés mellett helyezettvén el, most egészen biztosítva van.

Ezen örömhír hallása után, annál mélyebben levert mindnyájunkat a jelentés egy igen is szomorú része, melyben a közgyűlés tudtára hozatott az, hogy a m. kir. adófelügyelőség 8394 1887 sz. megkeresésében kifejezvé azt, hogy a marosi ev. ref. egyház özvegy-árvai gyámintézetet „nem tartja oly jótékony célú intézetnek, mely az 1875 évi XXII. t. c. 2 §-ának 7 pontjában engedélyezett adómentességet élvezni, jogosult volna“, felhívja esperes aát, mint elnököt, hogy az intézet összes tőkét az 1882-ik év óta, 15 nap alatt kimutassa, hogy azokra a tőke-kamat adó kiróható legyen. A felügyelő bizottság azonnal ellenintézkedéseket tett; följelentette a dolgot az Igazgató-Tanácsnak és e határozatot meg is felelvezte; de az visszautasított azon indokolással, hogy addig folyamodásnak nincs helye, míg az adókiróvás

nem történik meg. Ennek következtében, a felügyelő bizottság márc. 22-én tartott üléséből tőkének kimutatását kénytelen volt átteni az adófelügyelőséghez. Szomorúan vett tudomást a közgyűlés ez ügy állásáról és megbizta a felügyelő bizottságot, hogy annak idejében mindent megtegyen a dolog orvoslására nézve. És hisszük, hogy küzdelmünk nem lesz hiábanvaló; mert meg vagyunk győződve, hogy a keresztyén elveken nyugvó Magyarországnak nincs, nem lehet hivatása, az özvegyek és árvák könyázott falatjait is elvenni tőlük.

Veszteségei is voltak intézetünknek. Meghalt a berekeresztúri egyház szeplőtlen jellemű, hiv és mindenki által tisztelve szeretett lelkipásztora, Gergely Lajos, ki 52 évig volt az ur szőlőjének törhetetlen buzgalmu munkása, s így két év óta alapszabályaink értelmében, intézetünk kegydíj illetményese is volt. És meghalt Kakasd ifju lelkipásztora, Boósi Elek is, ki magas lelkesültséggel, valódi benső hivatással és igazi buzgalommal vetette a munkára kezét. Midőn a feltámadás szent ünnepén a legmagasztosabb örömben dobant föl a keresztyén világ szive és milliók ajkain zendült meg a hálaadó halleluja: akkor szólalt meg koporsója mellett a gyász zsolozsma hangja, hogy hirdesse a három kis árvának: „nincsen már édes apátok, szegény kis árva gyermekek“, és a halállal küzdő feleségnek: „elvesztetted legerősebb támaszodat a földön!“ Áldás, béke lengjen poraik fölött!

Esperes elnök aa. 10 óraker bezárván a gyámintézeti közgyűlést, megnyitotta a „Papi Értekezleti“ közgyűlést. Paptársaink ezen második közgyűlésre szép számmal gyűltek össze. Az elnök, Vass Tamás értekezleti jegyző indítványára, elsőben is — az idő rövidsége miatt egész testületileg nem jelenhetvén meg — egy bizottságot nevezett ki, hogy a tanító-testület által éppen ez időben rendezett Gönczy-ünnepélyen reprezentálja papi egyesületünket.

Az értekeztet megalakítván, az alapszabályok értelmében, az évi központi választmányt, bekéri a fiókkörök jelentéseit, beveszi azok jegyzőkönyveit, valamint a küküllőmenti fiókkör által az általános gyűlésen felolvastatni és levéltárba helyezettni ajánlt „A kereszteleési formula“ című értekezését Tavasz Józsefnek, és tudomásul veszi a fiókkörök alapszabály szerinti megalakulását.

Ezután Ravasz János, kövesdi lelkész olvassa következő című értekezését: „A vallás-erkölcsi és társadalmi élet mezején mutatkozó kórjelek orvoslásában minő szerepe van a lelkésznek, s főképp minő elveket kell szem előtt tartania, hogy a lelkipásztori gondozás körébe tartozó teendőit sikeresen véghezhesse.“ Értekező éles látással tárja fel azon kórtüneteket, melyek egyházi és társadalmi életünkben, főleg az 1848-ki nagy társadalmi átalakulás után észlelhetők a sok tekintetben megváltozott viszonyok folytán, rámutatván ezekkel szemben a lelkipásztor terhes, de igen fontos feladatára, s azon utakra és eszközökre, melyekkel a kórtüneteket orvosolni lehet. Ezek pedig:

- a) a pap egyéni élete, erkölcsi életének tisztasága, nemes tulajdonai, szeplőtlen jelleme, helyes maga alkalmazkodása, hogy általános bizalom, szeretet és tekintély környezze;
- b) a tanításban hivei felfogásához és lelki szükségéhez

alkalmazkodás, s e tanítás ne csak a templomi szószékre szorítkozzék, hanem bárhol, a társadalmi életben, a természet-
 ölen stb. minden időben nyilvánuljon; igen, különösen az iskolában. Ügyeljen fel a lelkész az ifjúság táncmulatságaira, tartson felolvasásokat, alakítson könyvtárakat, stb.

c) a lelki atyáskodás: a hivek, betegek látogatása, intés, a biblia olvastatása, tanácsadás, stb. Végül, festi azon nehézségeket, melyekkel meg kell küzdeni, és csüggedetlen kitartásra int.

A gyűlés értekező nagy gonddal készült, kerekded, élénk hangu, emelkedett stílusú értekezését mindvégig általános érdeklődéssel hallgatta, és teljes elismeréssel adózáván, levéltárába helyezését elhatározta.

Azután Benedek Dénes makfalvi lelkipásztor olvasta fel ily című értekezését: „Mik az okai a templom gyakorlás, az isteni tiszteletben való részvétel fokozatos gyérülésének népünknek? Mit lehet, és mit kell tennünk papoknak, tanítóknak hivatalos körünkben, hogy a vallásos buzgóság feléledjen; a templom-gyakorlás és istentiszteletben való részvétel egyházközsegeink tagjainál életszükséggé váljék?” Értekező társadalmi életünk minden viszonyait átkutató, gondos megfigyeléssel keresi és mutatja ki azon okokat, a melyek korunkban a vallásos buzgóságnak szárnyát szegik, az isteni tisztelet és templom-gyakorlás általánosan tapasztalt laukadságára vezetnek, éles színekkel rajzolt, szomorú, de igaz képét állítja elének a mai társadalmi és valláserköcsi életnek, mely épen a templomtól való elidegenedésben mutatkozik leghatározottabban, s fölvetvén a kérdést: miként és mit kell tennünk nekünk, papoknak,

tanítóknak, hogy a vallásos buzgóság feléledjen és a templom gyakorlás egyházunk tagjainál életszükséggé váljék? Figyel-
 münket mindenekelőtt istentiszteletünkben a liturgiai elem emelésére hívja fel, vonzóvá és általánossá kell tennünk a gyülekezet templomi együtt éneklését, a melyben mindenki részt vevén, az által az istentiszteletben is cselekvőleg folyjon be. Prédikálnunk kell nem magunkat, hanem a Krisztust és prédikáljunk a mi népünknek. Éljük bele magunkat népünk jellemébe, igyekezzünk megismerni jó és rossz szokásait, erényeit, hibáit, gondolkodás módját, lelki szükségletét és ne prédikáljunk idegen nyelven. Fektesünk nagyobb súlyt a biblia-magyarázatra, az ifjúság vallásos nevelésére; fordítsunk kiváló gondot a konfirmációi oktatásra, stb. A gazdag tartalmu, bő tapasztalatra és megfigyelésre valló, irányi tekintetben is kiváló, figyelmet érdemlő értekezést a hallgatóság mindvégig lekötött érdeklődéssel hallgatta s a gyűlés elismerést nyilvánítván értekezőnek, az értekezést levéltárba helyezni határozta.

Előre haladván az idő, s a gyűlés tagjainak is a 8 órától szakadatlanul tartó gyűlésezésben figyelmök elfáradván, a további értekezések felolvasása egy más gyűlés napirendjére tüzetett ki és a gyűlés valójában magas lelkesültséggel és a szebb jövő reményével eltelve, szétoszlott. Előzetesen, azonban, melegen üdvözölte Szász Gerő közjegyző aának egy egyházkerületi általános papi értekező felállítását célzó felhívását és Muzsnai Pál paniti lelkész aa. indítványára elhatározta, hogy annak létesítését egész erejéből támogatni fogja, s ha megalakítására előleges értekezőt bivatik össze, felküldi arra képviselőtét, ennek illő helyen való bejelentésére pedig az elnökséget felkéri.

T-f.

T Á R C A.

Adalékok a sz.-udvarhelyi ev. ref. kollegium történetéhez.

I.

Az udvarhelyi kollegium történetében Kis Gergely tanár anyagi és szellemi tekintetben új korszakot teremtett a múlt század második felében. Ezért, érdekesnek tartom, följegyezni, a mik róla egyházkerületünk levéltárában és jegyzőkönyveiben fenmaradtak.

Kis Ferenc, a nevezett kollegium tanára, ki e kollegium történelmét megírta, (A székelyudvarhelyi ev. ref. kollegium történelme. Azon kollegium 1873. máj. 22-én tartott kétszázados emlékünnepeére összeállította Kis Ferenc. Sz.-Udvarhely, 1873. 8-r. 108. 6. l.) részletesen emlékezik meg Kis Gergelyről. Az itt felsorolt adatok kiegészítésére szolgálnak az alábbiak.

Kis Gergely 1765-ben végezhetette Marosvásárhelyt tanulmányait. Valószínűleg ez évben folyamodhatott a főkonsistoriumhoz utlevélért és segélyért. Az 1765-ik év ápr. 21-én fölvetett jegyzőkönyv szerint (7—1765. jkv. sz.) a beszercei összegyűlt kamatokból 200 mfrtot utalt ki a főkonsistorium Kis Gergely marosvásárhelyi togatus bécsi útjára. Ez adat annyiban érdekes, hogy ebből kiszámíthatjuk, hány évig volt

külföldön. 1768 szeptemberében érkezett haza. — Így tehát, 3 év és néhány hónapra terjedt külföldön tartózkodása.

A külföldre menetel már 1752-ben korlátok közé volt szorítva. Így maradt a helyzet a hét éves háboru kitöréséig, midőn ennek folyama alatt meg volt tiltva a kimenetel s csak kivételesen sikertült némelyeknek, engedélyt nyerni A tilalom 1762-ben teljessé lön.

Nem vált kedvezőbbé a helyzet 1764-ben sem. Ezen év aug. 24-ről, Pozsonyból intéz a királyné a guberniumhoz egy tiltó rendeletet a külföldre menetel ügyében. E tilalomnak érdekes és jellemző előzménye van. A királyné ez időtájt egyetemet akart felállítani Erdélyben, azért, hogy az erdélyi ifjak itt fejezzék be tanulmányaikat s rebellis eszméket ne tanuljanak külföldi egyetemeken. Tájékozás végett, jelentést tétetett magának az összes kollegiumok anyagi és tantügyi állapotáról. Az intézetek ismervén a királyné célját, olyan jelentéseket terjesztettek föl a gubernium útján, melyekből kitűnt, hogy theológiát s jogtudományokat is tanítanak az ifjaknak, sőt igyekeznek, e téren előbbre és többre is haladni, intézeteiket tovább fejleszteni. A királyné ezekből vagy azt következtette, hogy nincs szükség egyetemre, vagy csak egyszerűen lemondott azon szándékáról, hogy egyetemet állítasson a különböző kollegiumok összevonható alapítványaiából.

De egyéb célra is fölhasználta. Fennebb jelzett rendeletében hivatkozott a fölterjesztésekre, melyekből értesült, hogy Erdélyben alapítványokkal jól ellátott, népes intézetek vannak. Ezekben nemcsak humaniorákat és philosophiai tárgyakat, hanem theológiát is tanítanak az ifjuságnak, sőt más tudományokra is kiterjeszkednek. Ennél fogva, nem látja szükségét annak, hogy az ifjuság a maga és szülői megerőltetésével, tanulás végett külföldi egyetemekre menjen.

„Különben is, mivel némely uralkodók alattvalóikat még tanulás és tapasztalatok szerzése végett sem bocsátják birodalmunkba, hasoulókép rendelkezünk mi is a magunk alattvalóira nézve, hogy t. i. birodalmunk határain belől elégtessék ki tanulás-vágyukat, mert vannak itt igen régi és híres egyetemek.“

A főkonsistorium nagyon megdöbben e rendeletől. Fölterjesztést intézett ennek megváltoztatása érdekében a gubernium utján 1764. okt. 7-ről, az ev. ref. és evangel. egyház nevében, hivatkozván a külföldre menetelt biztosító törvényekre. (50—764. ehker. lt. sz.)

Kedvező válasz csak 1766 decemberében érkezett, midőn a főkonsistorium megrendelte, hogy a külföldi egyetemekre menni szándékozók, szigorú vizsgálat alá vettessenek s csak azok bocsátassanak ki, a kik a három kollegium (n.-enyedi, kolozsvári és marosvásárhelyi) professorai előtt kiállották a vizsgálatot.

Kis Gergely az érvényben levő tilalom mellett is ki tudott menni a birodalom határaiból. Bécsben kihallgatást nyervén II. Józseftől, engedélyt kapott, hogy a svájci egyetemet meglátogassa.

Kis Ferenc szerint Bâselben folytatta s végezte be tanulmányait. Lehet, hogy ide ment először, de 1768. márc. 20-áról kelt levéllel már Bernből hívja meg őt a főkonsistorium a Kovács József Enyedre vitele által megüritt udvarhelyi professorságra. A főkonsistorium nem specifikálta a javadalmat, de annyit jelzett, hogy a készpénz fizetés 300 mfrt. lesz. A választ sürgősen kéri, s ohajtja, hogy ez év nyarán jöjjön le, mivel szeretné az iskolai év kezdete előtt beigtatni. (10—1768. főcons. jkv. sz.) Kis Gergely 1768. ápr. 19-ről keltezett levelében elfogadván az ajánlott állomást, a főkonsistorium máj. 7-én újból megszüreti lejtvetelét s 200 frtot szavaz meg utiköltségül, oly feltétel alatt, hogy egyik 100 frtot hazajövele után térítse meg. (79—1768. ehker. lt. sz.)

E sürgetésre Kis Gergely csakugyan haza indult s szept. 22-én Marosvásárhelyre érkezett. 25-én jelentvén a főkonsistoriumnak haza érkezését, kérte, hogy rendelkezék beiktatása idejéről és módjáról. (23—1768. ehker. jkv. sz.) A főkonsistorium okt. 8-án utasította az udvarhelyi kollegium előljároságát, hogy Kis Gergelyt minél hamarább iktassa be hivatalába. Ez november 16-án következett be. A tanítást Kis Gergely nov. 21-én kezdte meg.

Működése megkezdése után három-öt hónappal, tömöttén irott két ivnyi jelentést tett az udvarhelyi gymnasium korábbi és azon korbéli állapotáról, a főkonsistorium rendeletére. A közel multra néhány sorban terjeszkedett ki, jelezvén, hogy Kovács József eltávózása után conrector Tiszteletes Benkő Sámuelre volt bizva minden, ki theológiát és literaturát tanított. A theológiában Ryssenius Leonard Compendiumát

magyarázta; a literaturát nagyobbára a klasszikus írók műveinek fejtegetésével kapcsolatban tanította. Mikor ő Udvarhelyre érkezett, a magyar Hübnert fordította latinra. Az alsóbb osztályokban Ajtai Abód Mihály n.-enyedi tanár grammatikáját használták az Ajtai által kidolgozott módszer szerint.

(Folytatása következik.)

Unitárius idegesség.

III.

A rendes időben, két hónap mulva a mi utóbbi cikkünk után, megjelent a „Kereszt(?)ény Magvető“. Nem vádoljuk, hogy e hosszú időt arra használták fel, hogy ex consilio csinálják meg, miután tartalma most is csak azon a színvonalon áll, mint az eddigi füzetek: limonade savóval vegyítve. Jó ital annak, a ki szereti. Ők szeretik.

Mégis, e füzetet, kétségen kívül, kapóssá fogja tenni az a polémia, melyet a „Prot. Irodalmi Társaság“ ügyében folytatnak a debreceniek már általánosan ismert álláspontjával szemben. Ismertetik a különböző szempontokat, természetesen, a maguk javára és támadják Dicsőfit, K. Tóth Kálmánt; hízkelnek a sárospatakiaknak és legyeztetik a „Prot. Egyh. és Isk. Lapot“, mely tartózkodást tanusít. Azután, neki mennek „Szász Gerő urnak.“ Persze, Szász Gerő urat nem vegyithetik bele ebbe a vitába, miután Szász Gerő ur egészen más álláspontot foglal el, és egyáltalában nem elegyedett ebbe a vitába. De nekik, a fal mellől, névtelentől, szükségük van erre a névre; tisztességes dolognak tartják, hogy meghurcolják a sárban, mert fájnak nekik azok az igazságok, melyeket a szemökbe vágott, lerántván arcukról azt a festett maszket, melylyel elboldítják a könnyenhivőket. Hát, mindegy! Csak bujjanak el abba a névtelenségbe, melyet sippal-dobbal eddig nem tudtak kelendővé tenni; nagyon illik hozzájuk az orv-támadás, kiknek egész életük homály, titok, setéség, holott egyebet tanítanak és egyebet cselkesznek. Ránk különben is csak az tartozik, hogy mit ír valaki.

Mit? Azt a nótát füttyülik, a mit szájukba adtak, mint a szajkó-madarak; e jó madarak. 12-ik számunkban elmondtuk, hogy vádolni fognak a következő dolgokkal: „Ime, Szász Gerő, a tudatlan, a gyűlölködő, ki lázít a szentesített törvények ellen!“ Rittig. Az unitárius invenció nem tud ennél tovább menni. Azt mondják, hogy a dogmatikai vitatkozás nem fog szerezni babérokat Szász Gerő urnak, ki maga alatt vágja a fát: tehát, tudatlan. A „Közmfelvéledésnek“ azt mondtuk volt, hogy egy otrombaságáért sajtóbiróság elébe állithatók, uccu neki: az unitáriusok is azzal fenyegetnek, hogy megkérdézhethék a sajtóbiróságtól, hogy minő büntetése van az országos törvény ellen vétőknek? És így tovább. Ha mi azt mondjuk fehér, ők azt mondják fekete. Ha mi azt mondjuk, hogy fülemile, ők azt mondják bival. Igazánda megszorult zúgprokatori raffineriával minden állításunkat nem megcáfolják, hanem kiforgatják valódi intenciójából. És az eredmény? Mi Lonkay vagyunk; setéségben tévelygők; jesszuiták: ők az ideális világ szabadelvűi; a „Jövő vallásának“ apostolai; új Pálok e hitvány világban, melyet mi méltelyezünk meg. Mi gyűlölködők, tán erkölcstelenek, még tán gazemberek is vagyunk: ők szelidek, jámborok, lelki szegények, együgyűek, tán szentek is, kik arra aspirálnak, hogy új megváltói legyenek az emberiségnek, nem a kereszt által ugyan, melyben ők nem hisznek, hanem a „Dávid Ferenc egy let“ által.

Hát, ezek mind igen szépek és épületesek, de az a baj, hogy nem tartoznak a dologra. Hogy Szász Gerő ur tudatlan, az neki baj; de a nagy tudomány és bölcsességtl unitárius férfiaknak (van-e, a ki ne volna ilyen?) határozott

nyereség. Ha Szász Gerő ur erkölcsi fogyatkozásban szenved, azért felelősségre vonja saját egyháza első sorban, és a hatóság második sorban. Ha Szász Gerő ur az országos törvények ellen lázít: ott az ügyész, a büntető törvények és a sajtóbíró.

Né, már össze isült. Belfarkasutcában tolong az embertömeg. Hogy ne volna kíváncsi arra a spektakulumra, holott egy oly gonosztevő felett mondanak verdiktet, mint Szász Gerő, ki „az istentől különleges költői tehetséggel megáldott férfiú“ (oh, milyen fáin unitárius gúny és szellem!), ki az ideális világokat inkább szereti, mint a bivalokat. A szűk és disztelen terem szűknek bizonyul és nem fogadhatja be a diadalom-érzettől dobogó unitárius sziveket és a setét falaknak világságát az unitárius arcok fénye kölcsönöz. A vád elhangzik: „Szász Gerő ur“ meg van semmisítve. Űgye el van veszve. Ily szellemi potentátokkal szemben, reménye sem lehet, hogy könnyíthessen sorsán és ha védi magát és ha szól, már inkább csak a tisztesség okáért teszi.

Tekint. kir. Törvényszék! Uraim, esküdt férfiak!

Bűnös vagyok. Bűnöm az, hogy nem születtem unitáriusnak. Ha unitáriusnak születtem volna, törpébb volnék ugyan Boross Györgynél, és bár magasabb Péterfi Dénezsnél, de egyiránt nagy, mint ők. Így, kicsinek szánt végzetem. Porszem vagyok a milliók között. Csak vergődöm; csak hiszem, hogy nekem is van hivatásom, mint a parányi gérnek ez orosz lányok között. Hivatásom, vagy mondjuk, szerencsétlenségem, hogy a nagyoknak sem tűröm azt, ha kicsinyeket is megalázó cselekedetekkel mocskolják be az emberi méltóságot. Szerencsétlenségem, hogy megtanultam, betűket vetni, és a hol a szó nem elég, ott felhasználom az írás mesterségét, hogy érzelmeimet, gondolataimat közöljem azokkal, kiket meggyőzni ohajtok. Szerencsétlenségem, hogy ujságot csinállok, melynek tisztessége és becsülete abban áll, hogy a jót magasztalja, a hitványságot ítélet elébe állítsa, mert hivatásának meg akar felelni.

Ezt a kötelességet teljesítettem akkor, midőn megkérdeztem az unitárius püspöktől: igaz-e, hogy a debreceni prot. Lap szerint, az unitáriusok proszelita-csinálásra használják fel a ref. egyetemes egyháznak amaz intézkedését és királyi szóval megerősített törvényét, hogy a hivek csekély megadóztatása által egy domesztikát állítson elő, melyből segítse a szegényebb lelkipásztorokat, a szegényebb egyházakat, hogy annál jobban szolgálhassanak isten országának, a hazának és az emberi előhaladásnak? Figyelmeztetem az unitáriusokat, hogy nem protestáns elv a „compelle intrare;“ hogy mennél szentebb a meggyőződés szabad elhatározása, annál undorítóbb, felhasználni ily magasztos dolgokban az emberi gyengeségeket, a kapzsiságot, az emberek haszon-vágyát, és nem egyszer a kényszer által is parancsolt irtozást az áldozat-hozataltól. Az unitárius püspök nem felelt. Ugyan ama kérdés fel volt téve későbbre egy kolozsvári politikai napi lapban. a „Kolozsvárban“ is. Az unitárius püspök nem felelt. Helyette megszólalt a „Kereszt(?)ény Magvető“ egy korábbi füzete, és undorító cynismussal azt felelte: hogy hát én nem veszem át a hozzánk áttérni akarókat? Ajánlottam nekik, hogy ők is mindig szegénységükkel sátorozván, állítsák fel ők is a domesztikát és ezzel egyszerre élet veszik ama gyanúsításnak, hogy a mi anyagi nehéz helyzetünket felhasználják a konvertálásra. Erre mélyen hallgattak. E helyett, még a legközelebbi Magvetőben is hivalkodnak, hogy Mező-Berényben fiók-egyházat létesítettek és már 80-on felül van „a sok jó módu tiszta igaz alföldi magyar.“ Tek. kir. Törvényszék; uraim, esküdt férfiak! Ebből láthatják, hogy az unitáriusok alföldi viselkedése vajjon gyanúsítás-e csupán, vagy a valóságos tény igazságával bír? És megítélhetik, vajjon nem méltó-e a felháborodás?

De nem csak az Alföldön, itt erdélyi ev. ref. egyházkerületünkben is megtalálhatók a nyomok, melyek a legna-

gyobb mértékben compromittálják a „Jövő vallásának“ apostolait. Engedje meg a Tek. kir. Törvényszék, esküdt uraim, hogy egy pár konkrét esetre felhívjam figyelmüket.

a) Csak érintem a bodoki esetet, hol a pap-választás alkalmával kisebbségben maradtak közül 75-öt avertálásra csábítottak hiveink közül oly álnok biztatások alapján, melyek nem voltak teljesíthetők, t. i. hogy az egyház ingatlanából és pénzéből az őket megillető részt meg fogják kapni. A legtöbb nem is jelentette magát a törvényes időben, és még is átvették, mely ki is tűnt a vizsgálatból. Azonban, az átvétel nem semmisített meg, mert néhai Nagy Péter fátyolt borított e viselkedésre és ezzel lábot adott a további halászat-hoz a zavarosban.

b) Dersben, az égések elleni biztonságért, a templom kerítésében levő, úgy nevezett „kastélyban“ rakodnak le a gabonával: és a vegyes-házasságban élő reformátusokat azzal tértitették, hogy a kastélyból kiltitják, ha át nem térnek. Tudósításom azt teszi hozzá, hogy „míg keresztyén unitáriusok voltak, szépen megfértünk egymás mellett, a mióta keresztyének lettek, sokszor találkozunk kedvetlenül. És oly bölcs előrelátók, hogy a mit tesznek, négy szemkört teszik, hogy bizonyítani, ne lehessen ellenök; és épen ezért, nem félek kijelenteni, hogy mi a katolikusokkal vegyes községekben, bármely csekély számban legyünk is, biztosabban vagyunk, mint a keresztyén unitáriusok közt, még ott is, hol ők vannak kisebbségben.

c) A mult esztendőben Kovásznán előfordult avertálásokról a következőket említem fel egy hozzám érkezett tudósításból: „mi ismerjük őket (az unitáriusokat) a bodoki, sat. halászatból; jó lelkiismerettel merem állítani, hogy Kovásznán nem elégedtek meg azzal, hogy zavarosban halásztak, még maszlagot is használtak. Zomora Dániel, róm. kath. pap, a felbujtogatott s nála személyesen jelentkezett csoportot, pap-hoz illő tanácsal visszautasította, pedig a kovásznai katolikusok Imecsfalvához vannak affiliálva. A négy mértföldre távol eső Laborfalvának unitárius papja és kántora azonnal kaptak az alkalmon.“

De nem folytatom tovább. Tek. kir. Törvényszék! Uraim, esküdtök! Itéljék meg ezekből, hogy nem méltó volt-e felháborodásom; nem jogosan állítottam, hogy az unitáriusok nem protestánsok és nem keresztyének, holott a protestantizmusnak egy sarkalatos elvét lábbal tapodják; és a keresztyéni méltóságot nem a meggyőződéstől teszik függővé, hanem az anyagi érdektől; és mindezt a szabadelvűség, a „Jövő vallása“ nevében és érdekében.

Hogy micsoda a szabadelvűség: azt képzelem én is; de a valóságban nem igen látom. Ha egy apa kitenné kis gyermekét egy erdő közepébe, hogy éljen meg, ha tud: vajjon mit mondanánk róla? Szabadelvű volna-e? Hogy mi lesz a „Jövő vallása,“ azt már igazán nem tudom és e tanulatlan-ságom szolgáljon enyhítő körülmény gyanánt, annyival inkább, mert bár nem akarok sértést elkövetni, de meg vagyok mélyen győződve, hogy nem tudják az esküdt urak sem, sőt nem tudja még a Tek. kir. Törvényszék sem. Ha tudják, ám itéljenek el. Fogadom, hogy Naszódon, vagy Vácon egyebet sem fogok csinálni, mint „az istentől különleges költői tehetséggel megáldott férfiú“ létemre különleges himnuszokat fogok írni a „Kereszt(?)ény Magvetőre“ és a Dávid Ferenc-egyletre.

Ők holdogok, hogy tudják. Kicsoda van hozzájuk hasonló? Hiszen, a megváltó ur Jézus-Krisztusnak tulajdonítottuk eddig csupán, hogy felkiáltott: „legyetek tökéletesek, mint a ti menyeyei atyátok;“ máskor pedig: „az én országom nem e világból való,“ és ezzel kitérte az évszázadok, az évezredek előtt az örökkévalóságnak kapuit, a végetlenséget és szomjuságunkat, melyet ez isteni kijelentés csak fokozott, enyhíteni törekedtünk az evangélium örök forrásaiból. Eddig azt hittem, hogy a „Helvetica Confessio“ dacára, a „Protestantizmus“ elég széles birodalom, a hol az emberi szellem kutathat,

vizsgálhatja még az istennek mélységeit is: most megháborodva állok a Tek. kir. Törvényszék előtt, holott arról kell meggyőződnöm, hogy csak a Dávid Ferenc-egyletben találhatom meg üdvösségemet. Krisztus az isten országának egyetlen messiségét hirdette; az unitáriusok azt hirdetik, hogy az övék a „Jövő vallása,” tehát ez is egyetem es. Melyiket kövesseni? Tek. kir. Törvényszék, esküdt uraim! Itéljenek el; de világosítsanak meg e dologban, hogy el ne kárhozzam.

Ők tudják. Hát, mért nem tudja rajtok kívül senki? Énekes könyvük 1865-iki második kiadásában a 68-ik lapon ott van az „Apostoli hitforma.” Második versében ez áll: „Hiszünk a Krisztusban, Istennek egy fiában, mi kegyes szószólónkban. Idvezítő Jézus Krisztusban, kit Ádámnak ígére meg a paradicsomban.” Én is ezt hiszem. „A kereszteni vallás elemei, kérdésekben és feleletekben, az unitáriusok értelme szerint. Kolozsvártt. 1884. 16-ik kérdés. Mit kell cselckedned, ha érzed magadban, hogy vétkeztél?” Igy felel: „Gyermekei hittel és bizalommal kell kérnem mennyei Atyámtól, hogy a Jézus Krisztus nevében bocsássa meg vétkeimet s szent lelkével erősítsen engem a megjobbulás útján.” Hát, én mit hiszek? A szent lélekről pedig ezt tanítja ugyanott: „Az isten szent lelke ma is munkálkodik én bennem; felvilágosítja értelmemet, sat.” Hát, én nem ezt hiszem? Miért ne volnék én trinitárius? És miért unitáriusok ők? Avagy, van egy más külön dogma is, melyet a szentek szentjében őriznek és a melyet csak a főpap láthat? A kis káté a népnek, ama másik a választottaknak. Ám, ennek alapján nem ítélhetnek el, mert nem látták az esküdtök, és nem látta a Tek. kir. Törvényszék sem. Én sem láttam. Ha láttam volna; ha belekontárkodtam volna annak boncolásába: akkor mondhaták vala, hogy e téren bahérokra szert soha nem tisztaban. Nem vágyom rájuk. A magam dogmáival annyira tisztában vagyok, hogy felekeztem még nem állított esküdtszék elébe, sem közkeresettel nem fenyegetett. Mi bajuk hát velem e tekintetben? Minő jogon követelik elítéltetésemet, oly titok alapján, melyet — bocsánatot kérek — az esküdt urak sem fejtettek meg.

És egyáltalában, azon kívül, a mi a vallásban teljességgel titok: mi szükség van még ily titkolozásra? Legyenek meggyőződve, esküdt uraim, és Tek kir. Törvényszék, hogy ha megtanulható lett volna, vagy megtanulható lenne az unitarizmus, most nem állanék e helyen és megkiméltem volna attól a fájó érzéstől, hogy egy tanulatlan ember felett mondjanak ítéletet a Boros György, Péterfi Dénezs, Kovács János, és tutti quanti gyönyörűségére és kedvéért.

A mi azt a veszett „y” betűt illeti én is hoztam fel irodalmi reliquiákat, ők is; meg vagyok győződve, sőt tudom, hogy jó kálvinisták is használják a „keresztény” jelzőt és unitáriusok is írnak „keresztényt”, p. o. Katechesis. Azaz: keresztényen vallásra való tanítás. Mely az Erdélyben levő unitária Ekklesiák és Iskolák szükségére az Egyházi Főtanács által most ujonnan kibocsátatott. Kolozsvártt. 1854. Hát, ezzel ugy gondolom, kvittek lehetünk. Az ők pártján lehet Szarvas Gábor, és a napi fogyasztásra szánt hirlap-irodalom zsidó journalistái; az én pártomon van a „Christianus”-ból eredő igazi szószármaztatás és a szó értelméből folyó, nagy jelentőségű jelző, melyet én használok, el nem vetek. Ők elvethetik; nekik mindegy. Ha én elvetem, nem leszek az, a mi vagyok. Ha ők elvetik is, megmaradnak azoknak, a mik. Miért érdemelném meg ezért az elítéltetést?

Tudom, hogy istennél a kegyelem. A Tek kir. Törvényszéket és az esküdt urakat csupán arra kérem, gondolják meg: hogy egy felekezetnek, mely Amerikától a Feketetengerig nyúlik, sőt tán azon túl; mely az egész magyar imperiumot egyházi hatósága alá sorozza; mely Amerikából elhozza a dollárokat, de itthon nem állítja fel a domestikát;

mely tőlem megtagadja a dogmatikai eruditit, de az ő dogmája bizonytalan; mely közöttünk proselita-vadászatot rendez: e felekezetnek mi haszna lesz abból, ha egy hozzám hasonló szegény, tudatlan embert elítélnék.

Ám, mentsenek föl, vagy ítéljenek el, isten előtt fogadom, hogy én ismét beszélni fogok, mihelyt szükségét látom; mihelyt mondani valóm lesz. Pedig, még van. Várom az ítéletet.

Szász Gerő.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Ő császári és apostoli királyi Felsége, magánpénztárából, 100—100 forintot adományozott a n.-s zebeni és ördög-kúti egyházainkban a templom- és papilak építésre.

— Főtiszt. püspök, Szász Domokos aa. folyó hó 6-án M.-Láposon járt hivatalos minőségben. Legközelebbi számunkban részletes tudósítást hozunk.

— A „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság” tagjaiul újban jelentkeztek: A) Alapító tagok, 100 frt. alapítvánnyal, illetve évi 5% kamatfizetési állandó kötelezettséggel: maros-vásárhelyi ev. ref. kollegium; a kolozskalotai ev. ref. egyházmegye. B) Rendes tagok, 5 éven át, évi 6 frttal: Szakács István, ev. ref. esperes, Tamó Gyula, ev. ref. lelkész. C) Pártoló tagok, 3 éven át, évi 3 frttal: Menyhárd Elek, Balázs István, Benedek Ferenc, Biró András, Deési Gyula, Bod László, Kolozsvári Antal, Csákány János, Barabás Árpád, Bari Zsigmond, Antal Domokos, Borsos Sándor, Régeni Ferenc, Kósa Károly, Ignác Károly és Sófalvi Miklós, ev. ref. lelkészek. Előbbi közleményeinkkel összesen 213.

— A kiről könyvet lehetne írni, és fognak is írni; a kit ma is cicerobetűs vezércikk illet meg, mi csak e rovatban emlékezünk meg Gönci Pál ötven éves jubileumáról, melyet e napokban tiltak meg országosan s befejezték Budapesten, az ország fővárosában, a nagy nevű tanférfihoz méltó ünnepélyességekkel. A hetven esztendő, országosan tisztelt férfi ötven esztendőt töltött a legáldásosabb, a legtermékenyebb pályán, a köznevelés terén. Százazerek, tán milliók áldják nevét. Kit világos fő, szilárd jellem, öntudatos munkálkodás jellemzett mindenha; ki közoktatásügyünket majdnem megteremtette: a legőszintébb érzéssel üdvözöljük és hosszú életet kívánunk.

— Tanár-választás Debrecenben. A közelebbi egyházkerületi közgyűlésen, az elhalt Bethlendi Endre helyére az újszövetségi írásmagyarázat tanszékére 14 szavazattal 1 ellenében megválasztott Erdős József újsóvei lelkész. Szívünk-ből örvendünk. Fogadj a szerencse-kívánatainkat.

— Méltóságos gróf Bethlen Pál ur vallásos buzgóságának s egyháza és vallása iránti meleg érdeklődésének újabb tanujele gyanánt, a kudu ref. egyháznak egy 500 □ öl területű kaszáló rétét adott. Méltóságos Wéér Dezsóné, sz. Wégh Ella ő nagysága pedig egy urasztali kenyér- és két pohártakarót ajándékozott. — Fogadják a nemeslelkű, fenkölt szellemű adakozók áldozatukért mind magam, mind egyházam nevében, itt a nyilvánosság terén is, hálaalköszönet nyilvánításomat Kudu, 1888. május 1. Szathmári Sándor.

— Felhívás. Hivatkozással a „Prot. Közlöny” 15-ik számában 510—1888 sz. a. közzétett püspöki „Körlevél”-

Folytatás a mellékleten.

re, tisztelettel kérem azon nt. esperes urakat és püspöki vizsgálat alatti egyházközségek lelkipásztorait, kik a gyámsegélyért folyamodó papi özv. és árvák névsorát föl nem terjesztették, hogy ezt haladéktalanul megtenni sziveskedjenek, mert a beküldött „Kimutatások“ f. hó 15-én illetékes elintézés alá jönnek. Kolozsvárt, 1888, május hó 8-án. Ince Lajos, ref. püspöki titkár.

= A tiszántúli egyházkerületnek a napokban lefolyt közgyűlésén, természetesen, határozat tárgyát képezte az Irodalmi Társaság ügye. Előbb zárt értekezleten vitatták meg annyira, hogy a nyílt ülésre már megállapodott véleménynyel jelentek meg a pártok és szélesebb mederbe való diskuszióra nem is került. Két határozati javaslat felett szavaztak. Az egyik Balogh Ferenc és társai, melynek indokai között ez is ott van: „Tény, hogy egyházkerületünk több pontján az unitáriusok, újabb tapasztalatok szerint, egyházközségeink békéjét és épségét zavaró oly mozgalmakat indítottak, melyek az egyház-irodalmi társulati együtt működéshez megkívántató bizalmat méltán megrendítették;“ és hangzik ekképpen: 1. Saját hiveinek lelkiismereti aggodalmainak megnyugtató nyilatkozata a Magy. Irodalmi Társaság végleges szervezése alkalmával, kellő figyelemben részesüljen. 3. További elhatározását ezen nyilatkozatának eredményétől teszi függővé. A másik határozati javaslat gr. Degenfeld József és társai s hangzik ekkint: „Az egyházkerületi közgyűlés, a protestáns irodalmi társulat megalakulását, mely társulatba egyházkerületünk is mult évi 235. sz. közgyűlési határozattal belépett: tudomásul veszi.“ 33 szavazattal 29 ellenében, és így 4 szótöbbséggel a Balogh Ferenc határozati javaslata fogadtatott el.

= Kertész József, volt e. csinádi ev. ref. lelkész, meghalt 1888. ápril 26-án és 28-án helyeztük örök nyugalomra az ev. ref. egyház sirkertjébe. A templomban imát mondott fölötte Csekme Ferenc, geryeszegi ev. ref. lelkész aa., emlékbeszédet tartott Henter Pál, egyházmegyei főjegyző aa. és a sirnál néhány, szivből jövő búcsuszó Zoltáni Imre, sáromberki lelkész aa. mondott. Bánatos özvegyet és kesergő hat élő gyermeket hagyott hátra, kik sokáig fogják siratni az elköltözött szerető, édes gondosapát. A nagyszámu rokonságon kívül sokan álltak körül koporsóját a közel vidéki egyházak és a helybeli ev. ref. egyház tagjai, a meghatottság könyeivel szemekben. Kertész József született 1822. január 6-án. Pappá lett a görgényi egyházmegyébe kebeleztet görgényszentimrei ev. ref. egyházközségben 1848. okt. 4-én, innen 1864-ben

az erdő-csinádi ev. ref. egyházba hivatott meg, mely állomását ugyanezen év november 25-én foglalta el, ez idő óta egyházmegyei ügyvédi hivatalt viselt mindvégig. Nyílt, őszinte ember és jó barát volt, az igazságot mindig kendőzetlenül mondta meg, a miért kartársai szeretetét, becstülését vitva ki és birta mindvégig; de egyszersmind rózsá-utak helyett sokszor kellett tövises között is járnia e miatt. Áldás legyen emlékezetén!

= Tiszteljük a „Sárospataki Lapokat,“ és azt az alapos megfigyelést, melyvel lapunk tartalmát kíséri. Neki ereszti fántaziáját és azt mondja, hogy az unitáriusok ellen mi erősen szitjuk a gyűlölség tüzét és ezt kapcsolatba hozza az Irodalmi Társaságba való beléphetéssel. Az igaz, hogy ama véleményünknek kifejezést adtunk, hogy az ötvenezer unitáriusnak az volna a kötelessége, hogy a 866,000 kálvinistát magában foglaló tiszántúli egyházkerülettel szemben ne erőszakolja a dolgot és ne kockáztassa esetleg a sikert, inkább önkint vonuljanak vissza. Ha nem teszik, ez az érzék és felfogás dolga; de mi akkor sem bántjuk őket; miattunk tagjai lehetnek a Társaságnak. Az unitáriusokkal való összeszólalkozásunk e vita kezdete előttől datálódik és arra vonatkozik, hogy proselita-csinálásban tetszelegnek maguknak a szabadelvűség és felvilágosodás nevében. Lennének itt a közelben a sárospatakiak és majd jobban lennének tájékozva. Ajánljuk becses figyelmükbe mai erre vonatkozó cikkünket is és mondják ismét, hogy a gyűlölség tüzét szitjuk. Igen nagyon tiszteljük a sárospatakiak szempontját, hódolunk felvilágosult törekvéseiknek, meghajlunk a tudományos vizsgálódás joga előtt: de valamint ők még eddig nem nyilatkoztatták ki, hogy unitáriusok lettek; úgy mi sem akarunk azok lenni és egyházkerületünk felett örködni, annak érdekeit védelmezni: kötelességünknek fogjuk tartani ezután is, bármennyire fognak szidni Sárospatakon. Utógondolatokkal nem tépelődünk; elég a napnak a maga terho. De a mit ma látunk, tapasztalunk, azzal foglalkozni tartozunk, különben, „Közönyünknek“ nincs létjoga: ezt tán megengedik a sárospatakiak. Legyenek szivesek, és engedjék meg!

Szerkesztői nyiltposta.

= Szivesen kérjük mindazokat, kik a „Prot. Irodalmi Társaságba“ való belépésre jelentkeznek, hogy azt ne egyenesen hozzánk, hanem vagy a fűtész. püspök aához, vagy az Igazg. Tanácshoz küldeni sziveskedjenek.

= Kovásznára. B Gy urnak. Sajnálattal vettük tudósítását az unitáriusok viselkedéséről. Valóban, ma-holnap szűkséges sé fog válni a komoly beavatkozás. Levelét áttettük fűt. püspök aához. Azok a dolgok még nem nyilvánosság elé valók, de vizsgálatnak tárgyát képezhetik. Fogják is képezni.

HIVATALOS RÉSZ.

964—1888.

KÖRÖZVÉNY.

Mindenik ref. kollegium mlt. Előljáróságának

A jelen tanév végén tartandó szóbeli érettségi vizsgálatok az 1883. évi XXX. t. c. 23. §-ából folyó közzoktatási ministeri 15,315. számú intézkedése és hatóságunk határozata alapján, az alábbirt napokon és elnökök alatt fognak megtartatni:

1. Nagy-Enyeden június 28—30. napjain, gróf Bethlen Géza kollegiumi főgondnok, akadályoztatása esetében, Gáspár János kir. tanácsos elnöklete alatt és Szász Béla kormányképviselő jelenlétében.

2. Kolozsvárt június 25—26. napjain, Lészay Ferenc egyházkerületi főgondnok elnöklete alatt és Szász Béla kormányképviselő jelenlétében.

3. Maros-Vásárhelyt június 28—30. napjain, br. Kemény Domokos kollegiumi főgondnok elnöklete alatt és Hegedüs István kormányképviselő jelenlétében.

4. Sz. Udvarhelyt június 25-ik napján, Sebesi Ákos kollegiumi gondnok elnöklete alatt és Hegedüs István kormányképviselő jelenlétében.

5. Zilahon június 11-ik napján, Lőrincy György kollegiumi gondnok elnöklete alatt és Beőthy Zsolt kormányképviselő jelenlétében.

6. Szászvároson június 18-ik napján, gr. Kun Géza kollegiumi főgondnok elnöklete alatt és Beőthy Zsolt kormányképviselő jelenlétében.

A miről minden érdeklett és a kollegiumok mlt. Előljáróságai, a további intézkedések megtétele végett, ezennel hivatalosan értesítettnek.

Az erd. ref. egyházkerület áll. Igazgató Tanácsának Kolozsvárt, 1888. május 6-án tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolozsvári Sándor,
elnök helyettes.

839—1888.

FIGYELMEZTETÉS

A m. kir. vallás és közoktatási miniszter ur ő nagyméltósága idei 829 sz. a. kelt leiratával tudatván, hogy Rudolf trónörökös ő fensége, legujabban elfoglalt gyalogsági főfelügyelői állásából folyólag, az összes gyalogsági és vadászcsapatoknak szemle alá vételo céljából időnkint teendő körútjai alkalmával fontos tisztének betöltése minden idejét igénybe veendi s ez alkalmakkor a hatóságok és testületek részéről mindennemű fogadtatás és tünnepélyesség mellőzendő: ezen intézkedésről egyházhatóságainkat mihez tartás végett értesítjük.

Az erdélyi. ref. egyházkerület áll. Igazgató-Tanácsától, Kolozsvárt. május 4-én, 1888.

Bodor Antal
titkár.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök, mint elnök.

715—1887.

FELHÍVÁS.

Az ev. ref. egyházmegeyék nt. espereseit, püspöki vizsgálat alatti egyházak t. t. tanácsát és a kollegiumok mélt. Előljáróságait felhívja Igazgató Tanácsunk, hogy az 1888-ik évi „Névkönyv“-ből megküldött példányok áraban az alább kiténtetett összegeket f. évi június hó végéig egyházkerületünk pénztárosa, tkts. Deák József aa kezéhez sziveskedjenek beküldeni.

1. V.-hunyadi egyh. megey részére küldetett 28 db. ára 15 frt. 40 kr. 2. Gyulafehérvári 14 db. 7 frt. 70 kr. 3. N.-enyedi 34 db. 18 frt. 70 kr. 4. Kolozsvári 5 db. 2 frt 75 kr. 5. K.-kalotai 40 db 22 frt. 6. Sz.-szolnoki 66 db. 36 frt. 30 kr. 7. Deési 30 db. 16 frt. 50 kr. 8. Széki 52 db. 28 frt. 60 kr. 9. N.-sajói 11 db. 6 frt. 5 kr. 10. Görényi 36 db. 19 frt. 80 kr. 11. Marosi 66 db. 36 frt. 30 kr. 12. Küküllői 38 db 20 frt. 90 kr. 13. N.-szebeni 21 db. 11 frt. 55 kr. 14. Udvarhelyszéki 52 db. 28 frt. 60 kr. 15. Erdővidéki 16 db. 8 frt. 80 kr. 16. Sepsii 37 db. 20 frt. 35 kr. 17. Orbai 13 db. 7 frt. 15 kr. 18. Kézdi 16 db. 8 frt. 80 kr. 19. Moldva-oláhországi missio részére 9 db. 4 frt. 95 kr. 20. Deési egyh. község részére 4 db. 2 frt. 20 kr. 21. Nagenyedi 3 db. 1 frt. 65 kr. 22. Fogarasi 3 db. 1 frt. 65 kr. 23. Ilyefalvi 2 db. 1 frt. 10 kr. 24. S.-szentgyörgyi 3 db. 1 frt. 65 kr. 25. Szászvárosi 2 db. 1 frt. 10 kr. 26. Sz.-udvarhelyi 3 db. 1 frt. 65 kr. 27. K.-vásárhelyi 3 db. 1 frt. 65 kr. 28. M.-vásárhelyi 3 db. 1 frt. 65 kr. 29. N.-enyedi kollegium 1 db. 55 kr. 30. Kolozsvári 1 db. 55 kr. 31. M.-vásárhelyi 1 db. 55 kr. 32. Sz.-udvarhelyi 1 db. 55 kr. 33. Szászvárosi 1 db. 55 kr. 34. S.-szentgyörgyi 1 db. 55 kr. 35. Zilahii 1 db. 55 kr. 36. N.-enyedi theol. akademia 1 db. 55 kr. Összesen 618 db. 339 frt. 90 kr.

Az erdélyi ref. egyházkerület áll. Igazgató-Tanácsától Kolozsvárt, 1888. május 4-én.

Bodor Antal,
titkár.

Szász Domokos,
ev. ref. püspök, mint elnök.

550—1888.

KÖRLEVÉL.

A marosi ev. ref. egyházmegey mltgos és tek. világi t. tanítói-, képviselői-, t. t. papjai-, ns. presbiteriumai-, mélt. és t. t. köz- és házassági törvényszéki bíráihoz.

1. A egyházmegey tanács az egyházkerületi képviselő megválasztása határnapjául folyó hó 27-ik napját határozta. Minden egyházközség presbiteriuma e napon szabályszerűen végezze a választást és azonnal küldje be szavazatát. Ha-onlóan t. tanító aai is ugyanezen napról küldjék be szavazataikat. A június 5-ig bé nem érkező szavazatok nem fognak figyelembe vételni.

2. A magyar országos ref. közalaphoz felterjesztendő segélykérvények, valamint a papi és tanítói díjlevelek és az évi díjjak mennyiségéről és azok becsértékéről a kimutatások küldessenek be folyó hó 22-ik napjáig

3. Junius 20-án délelőtti 9 órakor Maros-Vásárhelytt egyházmegey közgyűléstünk fog tartatni, melyre a mltgos és t. t. tagok tisztelettel meghivatnak. A t. ifj. Rákosi Lajos, mező-sámsondi pap aa. által a várbeli templomban tartandó istenitisztelet végeztével. Tártyak:

1. Esperesi jelentés. 2. Az egyházmegey tanács évi ügykezeléséről jelentéstétel. 3. A directori, számvevői, közalap bizottsági számadások felülvizsgálása. 4. Az egyházkerületi képviselők megválasztásáról beküldött presbiteri jegyzőkönyvek és tanítói szavazatok felülbirálása. 5. Köz- és házassági törvényszéki bírák, egyházmegey világi tanácsosok, közigazgatási jegyző, egy director, tanügyi előadó, kijelölő bizottsági tagok, számvevő választása.

4. Junius 21-én köz- és házassági törvényszéki ülés fog tartatni.

Felhivatnak mindazon t. papok, gondnokok, presbiteriumok, kik mind ez ideig bármínemű kimutatásokkal, jelentésekkel, egyházi köztartozásokkal hátralékban vannak, azokat legkésőbb folyó hó 22-ig illető helyeikre beküldeni.

Lukafalván, május 7 1888. *Rákosi Lajos,* s. k.
marosi ev. ref. esperes

803—1888.

MEGHÍVÓ.

Van szerencsém, gy.-fehérvári egyházmegey tavaszi rendes közgyűlését, f. év és hó 17-én, d. e. 9 órára, Gy.-Fehérvárra egybehívni, melyre midőn a m. gondnoki, t. képviselői és tiszt. lelkeszi kart ezennel tisztelettel meghívnam, az alábbiakban közlöm a tárgysorozatot. 1. Elnöki megnyitó és beszámoló az egyházmegey szellemi és anyagi állásáról. 2. Felsőbb rendeletek kihirdetése. 3. Az egyházkerületi képviselőkre beadott szavazatok számba vétele. 4. Egyházmegey számvevő és két tanácsbíró megválasztása. 5. M.-Igeni ekk-lánk azon kérelmének, hogy a tagosítás folytán jutott legelő részecskéjét a papnak jutott erdő részecskéjével elcserélhesse, tárgyalása és felajánlása. 6. Egyéb, addig fölmerülő ügyek és indítványok. Ugyanaz nap d. u. 2 órakor házassági törvényszéki ülés és Papi Értekezlet is fog tartatni.

A gy.-fehérvári ev. ref. egyházmegey esperesi hivatalától, Vajasadon, május 6, 1888. *Tókos Sándor,*
esperes.

257—1888.

KÖRÖZVÉNY.

A kolozs-kalotai egyházmegeybe kebelezett azon egyházak papjait és számadó gondnokait, kik a közalapba, vagy egyáltalában közpénzekkel hátralékosak, ezennel felszólítom, hogy a domestikába való tartozásukat hozzám, a közpénzeket direktor aához haladéktalanul küldjék be: ellenkező esetben, kötelességemnek fogom tartani, hogy a közkezesetet megindítsam. Szász-Lóna, 1888. május 5.

Szakács István,
esperes.

258—1888.

A kolozs-kalotai egyházmegey tiszteletes papjait hivatalosan szólítom fel, hogy az egyházi tisztviselő javadalmának kimutatását 3—3 példányban e hó végeig hozzám beküldeni, tartsák kötelességüknek. Szász-Lóna, 1888. május 5-kén.

Szakács István,
esperes.

259—1888

Rendkívüli egyházmegey közgyűlést hívok össze folyó évi június 6-dik napjára nagy-almási egyházunkba. Ezen közgyűlés tárgyai lesznek: az egyházi tisztviselő javadalmi kimutatásának felülvizsgálása és az egyházak csoportosítására vonatkozó véleménye az egyházmegey közgyűlésnek.

Szász-Lóna, 1888. máj. 5. *Szakács István,*
esperes.

Feltesztős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Ormós Ferenczél, az ev. ref. főtanoda bettivel Kolozsvárt.

Mai számunkhoz 1/4 iv melléklet van csatolva.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. MÁJUS 17.

20. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztőségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Vegyetek szentlelket.

Olvastátok, mit mondott Jóél próféta régesrégén. Olvastátok a mi szent könyvünket. Ott van abban a Károliban. „És léssen az utóbbi időkbén, hogy kiöntöm az én lelkemet minden emberre és prófétálnak a ti fiaitok és leányitok és a ti véneitek álmokat álmodnak és a ti ifjaitok látásokat látnak. Sőt szolgálóimra és szolgálóimra is kiöntöm az én lelkemet azokban a napokban és prófétálnak. És tésznek csodákat az égben és jeleket a földön. Így szólott a próféta, midőn megnehezült az idők járása népe felett és képzeletében fölmerült Izráél boldog jövődjének képe. Megjőnek majd azok az áldott napok, midőn az istennek lelke mindenkire kiömlik.

Megjöttek. Majdnem kétezer esztendeje. Halljátok, halljátok! „Mikor még ez ígéket szólaná Péter, szálla a szentlélek mindazokra, kik hallgatják vala e beszédet.“ Csel. X. 44. „Midőn a pünköszt eljött, valának egy akarattal, együtt. Egy akarattal? Együtt? Honnan van ez? Hiszen, nem volt egy akarat, nem valának együtt! Halljátok Pétert, milyen hatalmasan prédikálja „térjete meg és keresztelkedjete meg mindnyájan a Jézus Krisztus nevére, a bűnöknek bocsánatára és veszítek a szentléleknek ajándokát. Mert néktek lett az ígéret és fiaitoknak. Örömeztévék az ő beszédét és megkeresztelkedének és megszorodának azon a napon háromezer lélekkel. Tánada pedig mindenekben félelem és az apostolok sok csodákat és jeleket tésznek vala. Csel. II. 38 — 31; 41 — 43.

Csakugyan, betölt a régi joslát. Háromezer lélek. Ki hozta egybe? Nem látjátok azokban szentegyházunkat? Szent, mert a szentlélek, Krisztus lelke, Isten lelke alkotá meg. Felépült a Krisztusnak teste, a melyet az ő lelke tölt be,

az Istennek élő temploma. A szentlélek ereje által épült fel az első anyagyülekezet.

Oh, jertek, menjünk a szentlélek ünnepén a templomba, hogy vegyünk szentlelket. „Avagy, nem tudjátok, hogy ti az istennek temploma vagytok és az istennek lelke lakozik bennetek. I. Kor. III. 16. Jertek az isten házába és énekeljük „Szentlélek, végy környül bennünket, Szenteld meg szívünket.“

Hogy a szentlélek kitöltetésének, szentegyházunk felépülésének emlékünnepén könyörgések légyenek azért a vigasztaló lélekért, a mely megvigasztal minden lelket, azért küldjük hozzátok — — tanítványunkat, hogy közöljn Krisztusban valami lelki ajándékot veletek, hogy megerősítessetek és hogy ő is vegyen nálatok szentlelket, hogy megerősödjék.

Boldog ünnepeket!

Nagy-Enyeden, 1888. május 8.

Dr. Kovács Ödön,
jegyző.

Kereszte. József,
dekan.

Válasz Váró Ferencnek.

(Vége).

Attól sem kell félni, hogy az előjáróságok fölterjesztésükben igazságtalanok lesznek a véglegesítendő tanárok iránt és az olyant sem terjesztik föl, ki tényleg megérdemli, hogy véglegesítsék. Ki a tanítást figyelemmel kíséri és látja, hogy mily nagy különbség van a tapasztalt tanár higgadt, céltudatos működése és a kezdők műkedvelő kapkodása között, az a kielégítő közepszerűséget bizonyára többre becsüli, mint a bizonytalan kimenetelű kísérletezés újra kezdését.

Ha valamely előjáróság fölterjesztésével elmarad, arra bizonyára nagy oka leend és azt az okot méltányolni kell.

Az is célszerű intézkedés lenne, ha az elől-

járóságoknak a fölterjesztés idejében bizonyos latitudo engedtetnék. A jelesebb embernek hamarabb kérné véglegesítését, például, már a második év végén, a közepesét csak a harmadik év végén. A kinek nincs kilátása, hogy a harmadik év végén is fölterjesztessék, az ezt könnyen észre veheti és igyekezni fog, önkintes távozásával, tehetségesebb utódnak nyitni utat.

Váró Ferenc attól fél, hogy a próbaidó, a tehetségesebb pályázókat visszariasztsza.

Én ebben a részben gyakorlatiasan gondolkozom és oly véleményben vagyok, hogy a tanári képezdét végzett ifjak, sőt a kisebb fizetéssel alkalmazott segéd-, vagy ideiglenes tanárok is, első sorban, az állomással egybekötött fizetést és az alkalmazandó állását veszik tekintetbe; a véglegesítés kérdését pedig nagyon másodrendű dolognak tartják, annyival inkább, mert ez egészen természetes és jóra való pályázó kebelében erős a bizalom, hogy becsületes fáradozásával sikerülend, az elismerést kiérdemelni. Ki az előjáróság bizalmának és elismerésének megnyerhetése felől előre kétségbe esik és e miatt nem mer pályázni, én az ily pályázó elmaradása miatt egy mákszemnyit sem búsulok.

Egyébiránt, a versenykedv fokozására nem kis mértékben folya be a javaslat azon része, mit Váró még visszásabb intézkedésnek tart, hogy az új tanár rendes tanári fizetést huzzon és a rendes tanárokkal egy hatáskört töltsön be. Megvallom, a javaslattételkor a kerületi közgyűlési tagságra nem gondoltam. Egyházkerületünkre és tanügyünkre, azonban, semmi nagy szerencsétlenség nem történnék, ha a többiek között ezek is megjelenének a közgyűléseken. Sok vizet, azt hiszem, nem zavarnának.

Azt, azonban, hogy az előjárósági gyűlésben részt vegyenek s a tanodánál a rendes tanárokkal egy hatáskört töltsenek be s egyenlő fizetést huzzanak, föltétlenül szükségesnek tartom. Egyszer azért, mert ez által az állás tekintélyét emeljük, s ez által a pályázók vállalkozó kedvét fokozzuk; másodszer azért, mert ez által az új tanárt az előjárósággal közvetlenebb érintkezésbe hozva, az előjáróság tagjainak alkalma nyílik, az illetőt közvetlen tapasztalás útján megfigyelni, jelleme és gondolkodásmódja felől önálló ítéletet alkotni. Az a körülmény, hogy az előjáróság 2—3 év

lefolyása alatt egy ülésben az illető ideiglenes tanár személyes ügyét is tárgyalni fogja, egyáltalán nem ok, hogy a gyűlés oly ülésein, melyek személyét nem érdeklik, részt ne vehessen. A személyét érdeklő ügyekben a rendes tanár sem szokott részt venni.

Váró Ferenc azon ellenvetésére, hogy egyházkerületi intézményeinkben a próba-idős tanárságra nem találunk analógiát, egyszerűen azzal felelek, hogy püspök által kinevezett és püspök által elbocsátható körlelkészségre sem volt egyházkerületünk intézményeiben analógia és a körülmények parancs-szavára még is megcsináltuk s talán helyesen is csináltuk meg. Pályázók is akadnak, pedig hivatalos állásuk egyetlen embernek, a püspöknek belátásától függ. Az idő nagy mester, új dolgokat teremt s a régieket megemészt.

Váró Ferencnek azon véleményéhez sem csatlakozom, hogy nekünk mindig lesznek kipróbált segéd-tanáraink, kiket bizvást megválaszthatunk rendes tanároknak.

Először is, ha a dolog így áll, miért töröltük el a régi rendszert és miért hoztuk be a pályázatot. Azért, mert tapasztaltuk, hogy nem minden tanszékre tudunk segéd-tanáraink közül három alkalmas jelöltet kandidálni, kik képesek és készek is lettek volna, az illető tanszéket elfoglalni és betölteni. E mellett, az egyházkerület tagjai lelkiismeretében azon aggodalom támadott, hogy a nyilvános verseny kizárása, a távolabb álló, talán tehetségesebb jelöltek előtt az utat elzárja.

Behoztuk, tehát, a pályázatot.

Ha, azonban, pályázat van hirdetve, sem a kijelölőktől, sem pedig a választóktól méltányosan kívánni nem lehet, hogy a választásnál a pályázók okmányaira mérvadó súlyt ne fektessenek. Ha a pályázók okmányait figyelembe nem véve, a gyengébb okmányokkal bíró segéd-tanárokat választjuk rendes tanárokká, ez által a verseny-kedvet egész a fagy-pontig szállíthatjuk alá. Hisz, pozitív tudomással bírok arról, hogy még kitűnő okmánynyal bíró procedens sem akart folyamodni egy-két tanári állomásra, egyszerűen azért, mert az illető előjáróságnak már megvolt a maga kiszemelt jelöltje.

De, az sem áll, hogy az alkalmas segéd-tanárok mindig készletben lesznek.

A középtanodai törvény értelmében főgymnáziumnál a rendes tanárok számának minimuma 9. Azt kérdem én már most Váró Ferencről, hogy a 9 rendes tanár mellett, minő segéd-tanárokat kell alkalmaznunk?

Én oly véleményben vagyok, hogy legelőbb is alkalmaznunk kell egy theológiát végzett és papvizsgát állott jelöltet, ki a vallást tanítsa. E mellett, még kell két, legfőbb három segéd-tanárt alkalmaznunk azon tantárgyakból, melyek nagyobb óraszámúak, tehát a nyelvekből.

Történelem, természettan és számtan, természetrajz, sőt valószínűleg, a németnyelvre is segéd-tanáraink erdélyi ev. ref. tanodáinknál nem lesznek. Midőn ezen tanszékek jönnek üresedésbe, kénytelenek leszünk, ismeretlen pályázók közül választani.

De azt sem tartom bizonyosnak, hogy a református gymnáziumoknál a rendes tanárok létszáma állandóan a minimumnál marad. Az állami intézetekkel való verseny kényszerített a rendes tanárok számát emelni, még mielőtt a középtanodai törvény meghozatott volna; ugyanezen verseny, a középtanodai törvény meghozatala után is, éreztetni fogja erejét és kényszeríteni fogja intézeteinket, a rendes tanárok számát emelni; mert, máskülönben a versenyt nem lesznek képesek kiállani.

A rendes tanárok számának emelkedése, önként érthetőleg, a helyettes, vagy segéd-tanárok számának apadását vonja maga után. A kipróbált és rendes tanárnak bizvást megválasztható folyamodók száma, tehát, később még nagyobb mértékben fog csökkenni: tehát, nincs ok, miért napoljuk el a szászvárosi indítványt ad graecas calendas.

Váró Ferenc, egy a kolozsvári ev. ref. főgymnáziummal kapcsolatba hozandó gyakorló iskoláról is tesz említést. Azt hiszem, hogy ezt úgy érti, hogy az ev. ref. gymnázium előjárósága módot nyujtana az ev. ref. felekezeti tanárjelölteknek, hogy szakmájukat, egyes osztályokban addig, míg fizetések állomást nyernének, tanítgassák.

Ez az illető tanárjelölteknek s így közvetve, a tanügynek is javára szolgálna, meglehet; de a kolozsvári ev. ref. főgymnáziumnak semmi esetre sem, és én, ha a gymnázium előjáróságának

tagja volnék, az eshető kérelmet föltétlenül elutasítanám. Egy gymnázium ifjuságára semmi sem oly nagy csapás, mint az, hogy ő pályakezdő ifjak próbálgatásainak legyen örökös tárgya. Az élettani intézetben alkalmazott békák és házi-nyúlak szerepe éppen nem irigylésre méltó.

Az sem oly kicsiny jelentőségű dolog, hogy az államilag segélyezett tanintézetek tömeges választások előestéjén állanak. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület hét középtanodája közül három államilag lett segélyezve, melyek a legexponáltabb helyen működnek. Hogy alakuljon e tanodák jövője, nagy részben attól függ, hogy az új állomások minő férfakkal töltenek be. Ha intézményeink hiányosak, hazafi és felekezeti kötelességünk, szorgosan, még a választásokat megelőzőleg, szigorú vizsgálat alá venni azokat és a mennyiben a helyzetnek nem megfelelők, a változott viszonyoknak megfelelőleg átalakítani.

Ezek alapján, a Váró Ferenc által javaslatba hozott elnapolási indítványhoz egyáltalán nem járulhatok.

Dósa Dénezs.

Néhány szó a Papi Értekezletekről.

Hogy a „Papi Értekezleteknek“ fontos hivatásuk van egyházi életünk terén, az minden kétségen kívüli megdönthetetlen igazság. Ugyanezért, annak üdvös voltát érvek láncolatával fejtegetni, mutogatni „opus supererogativum“ Éppen azért, nem e célból szándékosom írni, hanem, hogy egy pár olyan tárgyra hívjam föl lelkésztársaim becses figyelmét, mely, nézetem szerint, teljesen beillik a „Papi Értekezletek“ tanácskozási ügykörébe, melynek tüzetes megvitatása, kellő megvilágítása a szükségesség kétségtelen jellegét viseli.

Mielőtt, azonban, reá mutatnék ezen tárgyalási anyagokra, legyen szabad, azon meggyőződésnek adni kifejezést e helyen, hogy a „Papi Értekezletek“ elkerülhetetlen szükségének, sokak által több ízben elősorolt, megdönthetetlen érvei mellett, igen fontosnak tartom azt, hogy a „Papi Értekezletek“ hivatva, nem csak az együttes munkásság ébresztésére, de egyszersmind a kollegiális együvé tartozás-érzetének kifejtésére, meghonosítására. Már pedig, legyünk őszinték, e szükség oly égető, hogy ennek ignorálása ellentétbe helyezne bennünket egyik legszentebb, legfontosabb hivatásunk, kötelességünk teljesítésével, a testvéri szeretet ápolásával. A Papi Értekezletek a konfraternitás melegágyai, a lelkész és lelkész közötti (hivatalos állás, népesebb egyházban, jobb jövedelem mellett, lelkesedés, stb. miatt, de kétségtelenül nagy mérvű emberi gyaroltságból született) khinai válaszfal fokozatos gyöngítésére, sőt teljes lerombolására igen alkalmas tér. Míg

egyházainkban, egyházi gyűléseinken, a társadalmi életben egyéniségünk, állásunk, bevett szokás s egyéb tekintetektől tiszteletes, tisztelendő, nagytiszteletű urak vagyunk, addig a Papi Értekezletek nem ismernek mást, mint „hivataltárs”-at, kollegát; korunkban már csak itt találhatjuk föl a lelkészek egyenlőségének elvét megvalósulva. Gondolkozzunk csak felette komolyan, és bizonyára, igazat fognak adni nekem e tekintetben lelkésztársaim.

Ámde, ezeknek előre hocsátása mellett, sietek tulajdonképpen célom felé.

Nem ujság előttünk, lelkészek előtt, hogy hivatalos kötelességeink rohamos növekedés útján vannak; egyházi s világi törvények újabb és újabb halmaza tárul elénk, melyeknek ismerése s azoknak megfelelő eljárás, mint elengedhetetlen kötelesség, merül föl előttünk. Hol van a bölcs, ki mindenkor s mindenekben képes lenne, önerején feltalálni a helyes utat, melyen haladva, a büntető kodeksz veszélyes szirtjeit biztosan kikerülheti? Mig. azon tapasztalati igazság folytán, hogy „több szem, többet lát”, a kritikus kérdések Papi Értekezleten megbeszélhetve, teljes világítást nyernek s az egyöntetű eljárást eszközlik.

Ilyen megbeszélés tárgyát képezhetné a Papi Értekezleteken az 1887-ik évi nov 19—26-ki „egyetemes konvent” jegyzőkönyvének 43 számában olvasható miniszteri leirat, mely sokkal fontosabb, mint minőnek első tekintetre látszik. Ugyanis, ezen említett miniszteri leirat értelmében, az egy évig, avagy egy évnél huzamosabb idő óta helyt lakó házasulandó felek csak ezen lakhelyükön hirdetendők ki, tekinteten kívül hagyatván az, hogy az illetők, ezt előzőleg, több helyen 3—4 hónapi időt töltöttek, vagy évekig laktak. Már pedig, e miniszteri utasítást követve, igen könnyen megtörténhetik, nézetem szerint, a bigamia-kötés, mert sehol nagyobb óvatosságra nincs szükség, mint a házassági ügynél. Ugyanis, tudok egy esetet, midőn egy falusi egyházban egy ev. ref. vallású özvegy asszonynyal vadházasságban élt egy távol vidékről származott férfi, ki szintén ev. ref. vallású volt. Ez együttélés valami 11 hónap óta tartott. Ekkor jelentkeztek a lelkésznel s törvényes házasságra lépési szándékukat nyilvánították; a nő részéről minden rendben volt, minthogy helybeli születésű vala, ott lépett volt a meghalt férjjel házasságra; a meghalt férj ott temettetett el éppen azon lelkész által. De nem így a férfi részéről. A férfi felmutatta hitelen keresztlevelét, igazolta, hogy hadkötelezettségének eleget tett, azt azonban, hogy nősülhető „szabad” állapotban van, csak állította, de hitelen igazolni, nem tudá. A lelkésznek azon kérdésére, hogy „ezen községbe települte előtt hol lakott?” Azt adá felvilágosításul a férfi, hogy a legközelebbi mult két évet a szomszéd B. községben töltötte, az előtt pedig folytonosan szülőföldén, Sz.-ben lakott. Ezen állítások valóságának kipuhatólására s ezzel kapcsolatosan, az illető férfi „szabad állapotá”-nak kiderítése okából, a lelkész mindkét megnevezett helyre a lelkészi hivatalokhoz hi-

vatalos megkeresést, tudakozódványt küldött ezen ügyben. A válasz megérkezett. B. községből arról értesíti a lelkészi hivatal a tudakozódó lelkészt, hogy a kérdészett N. N. sz.-i születésű férfi N. N. években két évig B. községben lakott, N. N. özvegy nővel vadházasságban élt, de törvényes házasságra, B. községben tartózkodása alatt, nem lépett. A sz.-i lelkészi hivatal igazolva a keresztlevel nyomán megnevezett férfi azonosságát, arról értesít, hogy N. N. ez s ez év, ez s ez hó, ez s ez napján Sz.-ben törvényes házasságra lépett N. N. nővel és így, ha N. N. nőnek halotti bizonyítványát képes felmutatni a kérdésbe tett férfi: akkor özvegy; ellen esében pedig nő s így újabb házasságra nem léphet.

Igen természetes, hogy az újabb házasság-kötés elmaradt. Ez csak egy példa arra, hogy az említett miniszteri utasítás követése nem nyújthat minden esetben elég biztosítékot a bigamia-kötés kikerülésére. De, hány hasonló eset fordulhat elő a gyakorlati életben.

Miniszteri rendelet utasít, sőt szorosán kötelez minket, hogy a tényleg egymástól ugyan külön élő, de egymástól törvényesen el nem vált házastársak törvényes gyermeke gyanánt irandó anyakönyvbe az anyának szülötte. Itt is, a sok közül, egyetlen példát említek föl. A mult évben egy gyermeket jelentenek be keresztelés végett, midőn kéri a lelkész az igazolványt (t. i. törvényes gyermeknél a szülők „Esketési jegy”-ét; törvénytelen gyermeknél pedig „az anya keresztlevelét” úgy nyilatkozik a bejelentő, hogy a gyermek törvénytelen, de az anyának keresztlevele nincs kéznél azon további kérdésre, hogy az anya hajadon leány-e, vagy férjes nő volt korábban, azon felvilágosítás adatik, hogy ez előtt 12 évvel törvényes házasságra lépett ugyan F. községben N. N. férfival, de már 10 év óta egymástól külön élnek, még pedig a férfi folytonosan F. községben vadházasságban egy nővel, az asszony pedig itt, évek óta vadházasságban egy férfival. Igen természetes, a keresztelő lelkész hivatalos úton beszerezvén F. községből a lelkészi hivataltól azon igazolványt, hogy jelzettek csakugyan ott törvényes házasságra léptek; de, habár 10 év óta egymástól teljesen külön élnek, törvényesen elváltakva nincsenek, a gyermeket törvényesnek jegyezte be az anyakönyvbe.

Ebből és sok más példából az a meggyőződéseim, hogy az idézett miniszteri rendelet azon nemes törekvése, hogy a közérkölciség minél kevésbé legyen veszélyeztetve, egyáltalában nincs elérve; sőt, a kevesbitni szándékolt vadházasságok száma szaporodik, sőt komplikáltabbá lesz hová-tovább e szabályrendelet érvényben maradása mellett. Ugyanazért, célhoz vezetőbbnek vélném a válóperek ügyének oly módon való rendezését, hogy ez által a vadházasságok megszüntetessenek s a közérkölciség érdekében igen kívánatosnak vélném a vadházasságnak, mint közbotrányt okozó átkos bűnnek, hivatalból üldöztetését, szigorú büntetését; mert, ki a társadalomban a jó erkölcsök meggyilkolója, a közmoral lábball tiprója: nem kevésbé érdemes a törvény szigorá-

val sujtatásra, mint az, ki törrel, fegyverrel oltja ki embertársának földi életét; mert, „Minden országnak talpköve a tiszta erkölcs.“

Mindezek, s több más ehhez hasonlók, nézetem szerint, méltó és elkerülhetetlenül szükséges tanácskozási tárgyakul tekintendők a Papi Értekezletek részére. Gondolkozunk, atyámfiai, kedves lelkészársam, felettök s gondolatunk szüljön cselekedetet

Dombi Lajos.

Egy ünnepély.

Valóban, lélekemelő, megható ünnepélynek volt színe helye e hó 6-án erdélyi ev. ref. egyházkerületünk két, a többiekől egészen elszigetelt, határszéli egyházközsége, M.-Lápos és Domokos.

Ezen ünnepélyre alkalmas a M.-Láposon felállított új orgona felszentelése adott s hogy e különben magában véve is jelentékeny ünnepély még jelentékenyebbé lett, sőt, mondatom, e két elszigetelt egyházközség életére kitörölhetetlen benyomást gyakorolt, azt ama körülménynek tulajdoníthatjuk, hogy a felszentelési aktust, úgy az egyházi beszédet is, a mindnyájunk által szeretett főpásztor, főtiszt, Szász Domokos, püspök ur végezte.

Főpásztorunk, ugyanis, a m.-láposi egyház meghívásának engedve, elhatározta, hogy egy kis körutat, téve, meglátogatja egyházközségeinket.

Ily célból indult el e hó 5-én Kolozsvárról. Még az nap meglátogatta a kackói körlelkézséget, mely alkalommal Berde Sándor, körlelkész aa. fogadta. Az nap este a dézsi egyházmegye főgondnoka, Simó Lajos ur vendége volt B.-Polyánon, kinek társaságában indult el 6-án reggel M.-Láposra.

Csaknem bámulatos az a lelkesültség, melyet a szeretett főpásztor jövetelének híre előidézett. Az egész község diszbe öltözött. Nem csak a természettől diszlett utolérhetetlen tavaszi pompájában; az emberek arcán is ragyogott az öröm pirja. Zöldágakkal, virágokkal hintették útját; nemzeti zászlók hirdették a ref. hívek nagy ünnepét. Korán reggel hosszú kocsisor vonult ki a félóránnyira fekvő „macska-mezői“ nagy hidhoz. Onnan lovas-banderium ment előre, jelezni a várva-várt érkezését, emelni a fogadtatás díszét. Végre, fél kilenc órakor egy visszafelé vágató lovas-futár szélben lengő zászlója jelzé, hogy csak egy hegykanyarulat s így csak pár perc választ el szeretettünk s tiszteletünk tárgyától. Alig sorakoztak a kocsik, helyet csinálódó az érkezőnek, már színről-színre láthattuk szeretett főpásztorunkat.

Itt Bárdi Károly, a m.-láposi egyház gondnoka, ékes szavakban tolmácsolta saját és az egyház tagjainak örömét s köszönetét fejezte ki a szíves megjelenésért

Innen a díszes menet a templom mellett felállított díszkapuhoz robogott, hol Mátyás Zsigmond, m.-láposi lelkész fogadta, előadván az egyházközség történetét s megemlékeztetvén a különböző hitfelekezetek békés együtt-éléséről, oly bámulatos pontossággal sorolta elő, hogy az egyház hívei közül kezdettől fogva kicsoda, mikor, mi célra, mennyit adakozott, ki csináltatta a harangot, szószéket, urasztalát, mikor és mennyibe került, stb.

E beszédre adott válasz után, a papilakba onnan, reggelizés után, a templomba mentünk, hol az egybegyűlt hívek nagy számu serege már gyönyörködött az új orgona szép hangjaiban.

A helybeli lelkész alkalmi imája után, a főtiszt. püspök ur állott föl a szószékre. Megemlékeztetvén az alkalomról, melynek kifolyása ez ünnepély, kifejezést adott azon örömeinek, hogy itt e díszes gyülekezet sorában, nem csak ref. vallásunk híveit, hanem azokat is szép számmal egybegyűlve látja, kik nem csak más szívbéli hittel, hanem talán más nyelven is dicsérik és hirdetik az erős istennek dicsőségét. A vallási türelemnek, az egyetértésnek, a felebaráti szeretetnek tündöklő példáját látja ebben. S mintegy megkapatva e gondolat által, tér át Pál apostol I. Kor. 13 részére e fejezet szellemében beszélt az isten, haza és egyház iránt való szeretetről.

Mintha a régmúlt idők nagy apostolai keltek volna föl; most is hallani véljük, a mint apostoli lelkesültséggel szólott „Kérlek, aa! Nem, az irás erőteljes nyelvén szólva, kényszeritelek titeket, hajlitsátok sziveitöket az isten iránti szeretetre!“ Hallani véljük most is, mint lelkesít egy vértanunak hazája iránt való rajongó szeretetével hazaszeretetre „Jaj, háromszor jaj annak fejére, kinek kebeléből a haza szent szerelme kihalt. Az a föld, melynek göröngyeit az ősök kiontott drága vére öntözté; az a föld, melynek hantjai földik a haza szent szerelmében elhullott hősök porait; az a föld nem hagyhatja kebelében, de kidobja annak tetemét, ki hazáját nem szereti. És mily édes lehet annak a sir nyugtató álma, ki a maga kicsinyes érdekeit háttérbe szorítja, életét, mindenét hazája javára, boldogítására szenteli.“ Mint egy próféta, úgy buzdított az egyház iránt való szeretetre is melynek lévmérője, bizonyos mutatója a felebaráti szeretet. „Itt az az első, az a legnagyobb, a ki legtöbbet tett embertársaiért. Itt Krisztus a legelső, a legnagyobb, a ki életét áldozta föl embertársaiért. Itt többet ér a szegény özvegy asszony fillére, mint a gazdag aranya; itt vigasztalást nyer a sebzett szív; itt felszárad a könny itt életet nyer, a ki meghalt. Ki egyházától elfordul; ki annak nem igaz híve; ki azért tenni, áldozni, nem tud: megsemmisül; a ki pedig egyházának él, annak áldoz: örökké él. Kérlek! Nem, kényszeritelek titeket, hajlitsátok sziveitöket a Krisztus anyaszentegyháza iránti szeretetre.“ „Dicsőség istennek; fény és áldás a hazára, béke az egyháznak.“

Oh, mint hatottak, mint gyűjtöttek a főpásztor ajkairól elhangzott igék!

A szomszéd román egyházak éppen a feltámadás emlékűnnepét ünnepelték. Mi is, a mi egyházközségeink is. Mert új életet lehelte egyházközségeinkbe nem csak megjelenésével, nem csak felejtetetlen tanításával, hanem áldozatkész, nemes lelkű tetteivel is.

Istentisztelet végeztével, az egyház tulajdonát képező állami iskola épületét nézte meg, hol a különböző hivatalok tisztelgését fogadván, ezek végeztével, képviseleti közgyűlést tartott. Miután a püspöki vizsgálati kérdő-pontok felolvasattak, az egyház anyagi ügyeit vette szoros vizsgálat alá. Látva, hogy a m.-láposi egyház ez ideig csak a hívek áldozatkészégének köszönheti fenmaradását, mely bizony nem

a legállandóbb alap, ha, mint a láposi egyháznak, más alapja nincs: 100 frt. alapítványt tett le oly célból, hogy az idővel más úton is gyarapíttatván, az egyháznak rendelkezési alapjául szolgáljon, a melynek csak kamatai, de alaptőkéje soha elkölthető ne legyen.

Mig szavaival lángra gyújtotta a sziveket, nemes tettel új életre keltette az egyházat. A jó példa ragad. Még a gyűlés tartama alatt hozzá járultak ez alaptőkéhez Simó Lajos ur 50 frttal; Mátyás Zsigmond 5 év alatt 20 frttal fizetendő 100 frttal; Gyuri János, egyh. képviselő, 25 frttal; egy másik képviselő 10 frttal; ehhez csatoltatott az egyháznak 13 frt. alapítványa, úgy hogy pár perc alatt 300 frtnyi alaptőke gyűlt össze.

Gyűlés után, közebéd volt. A számos pohárköszöntővel fűszerezett kedélyes ebéd d. u. 5 órakor ért véget, a mikor

az egész társaság kocsikra ülén. diszes sorban vonult föl Domokosra. Itt a helybeli lelkész fogadta a szeretett főpásztort. A nagy számmal egybegyűlt hívekhez intézett lelkesítő beszéd után, a papi és rektori telkeket, majd a templomot és a most épülő magtárt tekintette meg, melynek javára 50 frtot adományozott.

Hétfőn reggel a püspök ur eltávozott. Az egyház előjárósága a rohii-hegy tetejéig kísérte a távozó főpásztort, hol Vass Imre, főszolgabíró ur mondott köszönetet s búcsuzott el a távozótól.

Eltávozott; de szelleme itt maradt, hogy újra építsen a romok felett. Az ige, mit hirdetett, elvégzi áldásos munkáját; a mag, mit elhintett, megtermi gyümölcsét; a jó cselekedet, melyre példát adott, megőrzi emlékét.

Kőpataky Gyula.

T Á R C A.

Adalékok a sz.-udvarhelyi ev. ref. kollegium történetéhez.

I.

(Folytatás.)

A fegyelem elég jó lábon állott, s ha történetek kihágások, a büntetés nem maradt el. Oda menetelekor mindent csendességben talált.

Ezután áttért az iskola azon kori állapotára. 1. A togatus diákok száma 60. Ezekon kívül, vannak subskriptusok, kik köztanításra járnak, de sem tógát nem viselnek, sem a kollegiumtól kenyeret nem kapnak. Számuk 19.

2. A maga tanításáról a következők szerint tesz jelentést. Hétfőn, kedden, csütörtökön és pénteken naponként 3 órán tanít. Reggel 8—9-ig Dogmatico-Elenchtica theológiát. Délután 2—3-ig philosophiát; 4—5-ig görög nyelvet. Szerdán d. e. 8—10-ig theológiából, szombaton u. a. órákon philosophiából disputáltat. Vasárnap a délutáni istentisztelet után szokott katekizálni magyarul.

3. Tanítási módja és rendje felől ezeket mondja. A theologiai kursust három év alatt szándékozik befejezni úgy, hogy két év alatt theologia-dogmatico-elenchticat, harmadik évben moralis theologiai tanítson. Erre nézve várja a főkonsistorium rendelkezését. A moralis theológiához azért ragaszkodik, mivel a papi kathedrára ezt tartja legszükségesebbnek.

Kézikönyvül megtartja Ryssenius Compendiumát; de nem ragaszkodik nagyon hozzá. Vallásunk hitágazatainak tanítására bővebben kiterjeszkedik, mint azon ellenvetések megcáfolására, melyeket vallásunk ellen fölhoznak, mert nem mindenik deák érkezik ezekről tanulni. Különb is, ha ismeri valaki a maga vallását és annak erősségeit, kevés munkával megfelel az ellenvetésekre.

A kézikönyv fogyatkozásainak elenyésztetésére a következőket teszi.

Minden fejezetnél rövid analysist mond előre; megmondja, hány és micsoda artikulust akar megmagyarázni. Ezt, valamint a tanítás közben előforduló meghatározásokat, okokat, szentírásból vett helyeket s ezeknek rövid magyará-

zatát lejegyezteti. Minden órán kérdez s csak akkor halad tovább, ha legalább a figyelmesebbek megértették tanítását. E rendszer gyengéje az, hogy lassan lehet előre haladni. Eddig három fejezetnél többet nem tudott elvégezni. De jobbnak látja két-három dolgot megértetni, mint tizet foganat nélkül elbeszélni.

A philosophia tanításában ugyanezen rendszert követi. Baumeister munkáját azért használja, mivel több tanulónak ez van meg. Az ontológiában és több részeiben a demonstrációkat analytice, vagy syntetice adja elő s a deákkal ismételteti.

Látván a tanulók járatlanságát a görögnyelvben, naponként tanítja őket. A grammatikát szinte el is végezte már. Amnyira akarja vinni a tanulókat, hogy az új-testamentumot megértsék.

4. Ha konrektor jön az iskolához, annak tanítani kellene földrajzot, római és valami kevés görög régiséget, a mennyire t. i. ezek a klaszszikus szerzők megértésére szükségesek. Ide tartoznak a jó irány szabályai, a kifejtés, boncolás, utánzás, szerkesztés folytonos gyakorlása; a szép és jó írásra való szoktatás.

5. Szükséges volna, ezen iskolában tanítani még mennyiségtant, egyetemes történelmet; mert, isten kegyelméből, számosan vannak olyan ifjak, kik itt akarják elvégezni iskolai tanulásukat. Az intézet gondnokai helyesnek tartanak ezt. Ő maga igéri, hogy ha a görögnyelvben elég előhaladást tehet, szakít időt az egyetemes történelemre.

Ezekben tüntette föl Kis Gergely a deákok akkori tanításának módját. Ez után áttért a fogyatkozások fölemlítésére.

Első nagy akadály a könyvek szűk volta. Két-három tanulót kivéve, alig van az egész deákságnak annyi könyve. a mennyinek egynél kellene lenni. Sokan vannak olyanok, kiknek egész könyvtáruk egy nyomtatott könyvből, vagy egy grammatikából áll. Ez a legnagyobb akadály. Segíteni is nehéz ezen, mert a deákok nagyon szegények. Gondolkozott ő azon, hogy az iskola költségén szerezze meg a könyveket s az ifjaktól apránként szedje be a könyvek arát; de addig

nem mert hozzá fogni, a míg a főkonzistorium nem rendelkezik a tanítás rendje felől.

Második akadály a magán-szorgalom hiánya. A deákok még csufofják azt, a ki szobájában tanul valamit. Ez a hiba régi. Ő a folytonos ismétléssel kíván segíteni, de nem tartja elégnak. Jónak látná két vizsgálat szokásba hozatalát évenként januárius és július elején. Ezekben meg lehetne vizsgálni, hogy köztanításon, vagy magán-szorgalommal ki, mit tanult, irt, olvasott, stb. Nem tartaná szükségesnek, hogy idegenek legyenek jelen a vizsgálaton, de hasznos volna, ha a gondnokok közül legalább egyik megalázná magát s megjelenék. E vizsgálatokat nem kellene nagyon szigoruan tartani, hogy a jó igyekezettek meg ne ijedjenek; de a dicséretet is csak „fűsvénykint lehet mérni, mert a székelly ifju legény hamar elhiszi magát.

Harmadik helyen az iskolai törvények módosítását kívánja. E törvényekben mindenütt pénzbüntetés szerepelt. Ebben azt a roszt látja, hogy a „nemes legények egy-két garassal seumit nem gondolnak, csak kedvüket tölthessék“, sőt másokat is kihágásra ösztönöznek. Hasznos volna, az iskolai állapotnak inkább megfelelő büntetéseket kiszabni, például, az illetők pénzének ellenőrzés alá vételét, éjjeli őrködést, kedvezményektől való megfosztást, reverzalist, deprekációt, stb.

Az alsóbb osztályokban tanuló ifjakról ezeket mondja.

Hét osztályban vannak, szám szerint, körülbelől 400-an. Ezek közül mintegy 250 magántanítót tart; körülbelől 117 szegényebb tanulónak nincs magántanítója.

Vannak neutralisták, körülbelől 16-an. Továbbá vannak a deákok mellett inaskák, de ezek nem a kollegium kenyérével élnek, hanem kit-kit a maga gazdája, vagy preceptor tart

Az egyes osztályokról külön-külön nem szól. Csak a legfelsősről említi, hogy a mult esztendőben logikát és oratoriát tanítottak benne. Ő a korábbi szokásokhoz képest, azt rendelte, hogy logikát és görögnyelvet tanítsanak naponként két-két órán; mert gr. Teleki Józsefné azért tett alapítványt ezen osztályra, hogy benne görögnyelvet tanítsanak. Különben, az iskola érdeke is ezt kívánja

Ez után áttér az osztályok fogyatkozásaira.

1. Igen kevesen vannak szépen írók a gyermekek és deákok között. A szépírás előmozdítására jónak látná, szépírás-mintákat hozatni Debrecenből s ezeket gyermekekkel és deákokkal szorgalmasan utánoztatni.

2. Nagy akadály az alsóbb osztályok tanulásában az, hogy csak télen járnak iskolába. Tavasszal eloszlának s kárácson felé térnek vissza.

3. A mult esztendőben oly rendelkezés történt itt, hogy köztanító egy esztendőnél tovább nem szolgálhat. Ez intézkedés akkor szükséges volt, de jövőre káros. Mert nagy kollegiumokban is nehéz, minden esztendőben új és jó köztanítókat tenni a felsőbb osztályokba, még kevésbé lehet itt. Ha a mostani tanítóknak távozniok kell, nem lehet jó köztanítókat állítani a poetika, syntaktika és grammatika osztályokba. Az itt levő deákok közül alig lehet kettőt alkal-

mazni. Az alsóbb osztályokban vannak kiváló tanulók, de ezeket nem tartja célszerűnek, elvonni a tanulástól. Helyes volna, nézete szerint, a jó köztanítókat több évre megtartani. A ki hibázik, veszítse el állását példaadásul is. Kéri a főkonzistoriumot, hogy erre hatalmazza föl.

4. Szükséges volna, mind a köz-, mind a magántanítóknak utasítást adni és mindent pontról-pontra meghatározni, hogy mikor, mit és mi móddal dolgozzanak tanítványaik körül. Udvarhelyt úgy lehetne életbe léptetni, hogy vagy a kourektor, vagy ő szakítana időt a köztanítók oktatására. Nem hiszi, hogy ezzel gyorsan változtat a helyzeten. Szükségesnek tartaná hogy az egész deákság osztályonként egyelőre csak a tanulókkal való bánásmódra tanítassék

Nem azért teszi javaslatát, mintha ez előtt nem lett volna jó tanítás. Nem az elmúlt időt kritizálja, hanem a jelent. Sok deák nevedett föl magántanító nélkül s így nem szerzhettek tapasztalatot ez irányban. Főnnebb már kimutatta, hány tanuló mellett volt magántanító. Így hát, csak javaslata szerint lehet erre előkészíteni a deákokat.

Javaslatát a következő pontokban foglalja össze.

1. A tanítóknak azt kell lelkükre kötni, hogy nem csak tudós, hanem emberséges, jó keresztyén embereket neveljenek tanítványaikból, a mennyire emberi erővel és szorgalommal tehetik. A jó erkölcsöt, vallásunk hitcikkeit véssék szívökbé, mind szóval, mind cselekedettel. mind maguk, mind mások példájával.

2. Mennyiségtant, földrajzot, római és görög régiséget, kinek-kinek tehetsége szerint, tanítani kell. Nagy kárnak tartja Kis Gergely, hogy egyetemes történelmet nem tanítanak az ifjaknak. Szeretné, ha hét, vagy nyolc osztályon keresztül tanítanák az egyetemes történelmet a jelenkorig. Ennyi idő alatt könnyen el is lehet végezni.

3. Mint minden nyelv tanításánál, úgy a latinnyelvénél is a folytonos olvasást, gyakorlást, utánzást, szerkesztést, beszélést tartja szükségesnek. A grammatikának és szabályoknak elhanyagolását helytelennek itéli. A német és francia, ha nyelvét jobban kívánja tudni a köznépnél, grammatikát tanul. Jó ugyan, a gyermekek emlékezetét nem terhelni; de kedvesséssel oly fogyatkozásra adni okot, melyet vagy soha ki nem pótolhat, vagy akkor lesz kénytelen pótolni, mikor idejét hasznosabb dologra fordíthatná, igen káros. Nem dicséri, nem gyalázza a hazában használt grammatikákat; de azt kifejezi, hogy szükséges volna egy olyan, melyben minden meglegyen érthetőleg. Legjobbnek tartaná, ha az alsó két-három osztályra tartozó magyar nyelven, a többi latinul volna írva. A régi Molnár-féle grammatikát még most sem tartja egészen rosznak, ámbár a szabályok versekbe vannak foglalva. A tanítók számára elegendőnek tartja azon általános utasítást, melyet a kolozsvári profeszszorok dolgoztak ki s melyet ő is látott.

Ezekben terjeszté elő Kis Gergely az udvarhelyi gymnazium állapotát 1769-ben s kérte a főkonzistorium kegyes támogatását. (55—769 lt. sz. a. Kis Gergely levele 1769, márc. 15-ről.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Őszinte szívből üdvözljük olvasóinknak az előttünk álló szent ünnepeket. Isten szellemének megdicsőülése az az emberi lélekben Bizonyosága, hogy az ember nemesebb természete által felülemelkedik az elmulandó világon. Emlék-ünnepe a keresztyén anyaszentegyház megalapításának. Utmutatója minden szépnek, főségesnek, minden magasztosnak, a melyre csak az isten szentlelkétől megihletett emberi szellem képes. Vegyetek szentlelket! Vegyétek a hitnek, a reménységnek, a szeretetnek, az akaratnak, a kitartásnak, a vallásos buzgóságnak és a hazaszeretnek lelkét, hogy legyünk mindnyájan egy akarattal. Boldog ünnepeket olvasóinknak, az egyes családoknak és felvirágzást egyházkerületünknek!

= A kolozsvári főtanoda tanári kara beleegyezett, hogy az ifjuság csináljon magának egy jó, vidám napot a természetben. Szóval, majalist rendeztek folyó hó 9-én a monostori erdőben. Egy igazánci majalis a maga egyszerűségében, közvetlen természetességében és a szívek megnyilatkozásában. Mint ha az a néhány száz apró és nagy ember mind gyermekké változott volna és mint ha mind egy családnak lettek volna szerető tagjai. Nem volt belépti jegy; nem piculára tartottak hajtó-vadászatot egy büzös teremben, hanem keresték a jó kedvet, a jó levegőt, élvezték a ragyogó tavaszi nap ózon-gazdagságát, és egy szépen eltöltött nap emlékével szentelték meg azt a belső viszonyt, mely valóban klaszszikussá csak a kálvinista kollegiumokban fejlődhetik olyanná, mely az életben is mindenha megmutatja termőképességét. Pedig az az igazi nevelés!

= Kolozsvári egyházunkban, mint rendszeren, pünköst előtti vasárnap megy végbe a konfirmációi valóban lélekemelő ünnepély. Ez alkalommal 210. növendék konfirmáltatott és a szertartást Baló Sándor végezte a belfarkasutcai és Szász Gerő, a külmagyarutcai templomban.

= Egyházkerületi képviselőkké, a szilágy-sólnoki egyházmegyében, megválasztattak: a tasnádi kerületben Gyulai Gábor; a kémeri kerületben Viski Pál; a somlyai kerületben Szabó Pál; a krasznai kerületben Bakcsi Sándor; a mosolyai kerületben Botka Károly; Zilahon Magyarósi István; a zsidói kerületben br. Györffy Pál; a sz.-csehi kerületben Benkő Lajos; a diósadi kerületben Mezei Albert. A peéri kerületben általános többséget senki sem nyervén, új választás rendeltetett el.

= Hálás köszönet. Nyilvánosan is legmelegebb hálával és mély tisztelettel megköszönöm körlelkészségem számára utóbbi időben ajándékozott e kegyes adományokat 1. Méltóságos Lázár Mihály, egyházmegyei főgondnok ur, felejtethetetlen, áldott feleségének emlékére, urasztali kehelyt és keresztelő-kannát méltóztatott küldeni a csik-szeredai ref. körlelkészségnek. 2. Tkts. Demeter Domokos, gyergyói érdeemes gondnokunk, róm. kath. felesége, szül. Liszkay Ilona ő nagysága, lelkes kath. nők munka-segítségével, a gyergyói hívek közt eszközölt gyűjtésből vásárolt anyagból gazdag arany-rojtos fekete bársony urasztali-takarót készített a gyergyó-szent miklósi urasztalra, ezen felirással „Jöjjetek én hozzám, valakik meg vagytok terheltetve.“ Ezen jelige dombor kivarrása a nemes lelkű nő ritka művészetéről és áldott kezei művészi alkotásáról tesznek tanubizonyosságot. 3. Gyergyó-Szent-Miklósi tks. Kovács Jakabné, szül. Gyulai Ida asszony, aranyozott sötét megyszín szőszék-takarót adott. ezen arany nyomatú felirással: „Mi atyánk! Bocsásd meg a mi vétkeinket.“ Tartsa meg az isten becses életüket még sokáig és adományuk legyen kedves az ur előtt. Csik-Szeredában, május hó 6-án. 1888. Borbát Pál, körlelkész.

A debreceni ev. ref. egyháztanács testületileg adott kifejezést ragaszkodásának a püspök, Révész Bálint és főgondnok, Vályi János iránt, hogy az Irodalmi Társaság kérdésében a debreceniek álláspontját fogadták el. A szónok Könyves-Tóth Mihály volt, ki a többek közt, ezt mondta: „Mi az én egyetlen fővigasztalásom? Az, hogy én mind testestül, mind lelkestül az én hűséges uramnak, megváltó Krisztusomnak tulajdona vagyok, ki engemet megváltott s szentlelke által elkészített, hogy akarata szerint éljek. Ezt rombolja le az unitárizmus. mert a Krisztus személyével dőlni kell a keresztyén egyháznak is. A történet szerint, e házban lakott Meliusz Péter, ki Dávid Ferencet e helyen legyőzte s az unitárius tanoktól megmentette egyházunkat.“ „Még nincs vége a küzdelemnek, de segítsen meg bennünket az unitáriusok által megtagadott szentlélek, hogy ezen harcot meg-harcolhassuk. Szűcs István, főgondnok, pedig így szólott a többek közt: „Mi az evangéliom-ellenes haladásnak osztályosai nem lehetünk. Nem kicsinyes és nem gyermekes azon aggodalom, melyet mi ezen ügyben táplálunk nem engedhetjük, falaink közé becsempészni az unitárius eszméket, mint a trójaiak a falóvat!^ Egy szó, mint száz az unitáriusok divatban vannak. A reklám megvan, a la Amerika És ez elég.

= A „Debreceni Prot. Lap“, egy cikkében olvasuk a következőket: „Én, ha fölteszem a kérdést: mi lesz most; más feleletet nem találok, mint hogy a „Magyar Prot. Irodalmi Társaságon“, illetőleg, mindnyájunkon, leggyökerebben az unitáriusok segíthetnek: hogy mi módon. azt ők találják ki“ Nem fogják, mert nem akarják kitalálni Mi már rámutattunk a módra; de nem akarják bevenni, mint Rákkel a vigasztalást. Elég jellemző.

Hivatalos rész.

720-1888.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a n.-szabeni egyházmegyébe kebeleztetett miki-szászi egyházközség IV-ed osztályu pap-tanítói állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Évi javadalma tisztességes lakáson s jól berendezett belsei telken kívül, 412 frt. 23 kr. o. é.

Pályázati határnap f. évi június 15-ike. Folyamodványok nt. Kelecsényi Károly, esperes aához küldendők, Alamorra (u. p. Ladámos).

Kolozsvártt, 1888. máj. 15. Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

702-1888.

PÁLYÁZAT

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebeleztetett, félfizetéssel nyugalomba-lépés folytán, megüresedett II. osztályu sz. csávási ev. ref. papi állomásra ezennel pályázat hirdettetik.

Ezen papi állomás évi javadalma egyházhatósági fölvetél szerint, kényelmes új papi lakon, gazdasági épületeken és veteményes kerten kívül, 617 frt. 39 kr. A megválasztandó lelkész, a nyugalomba lépett pap életében, élvezni fogja az összes fizetés hason felét. A stoláris jövedelmet, a papházat, a hozzá tartozó kertekkel és gazdasági épületekkel. A megválasztandó lelkész belépése előtt köteles évi fizetésének 1/6-át a küküllői ev. ref. özvegy-árvai gyámintézet pénztárába befizetni.

Pályázati határnapul f. évi június 15-dike tűzetik ki. Folyamodványok nt. Kovács Elek, esperes aához, Gálfalvára, küldendők (u. p. D.-Szt.-Márton.)

Kolozsvártt, 1888, máj. 11. Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. MÁJUS 24.

21. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztő-ségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyaruteza 9 sz.

Interkonfeszszionális bajok.

I.

Mióta a hazai róm. kath. és unitárius Sion némely őrállói fölfedezték, hogy mai ref. egyházunknak a közöny és álszabadelvűség dudvától itt-ott fölvert talaja alkalmas mezőt nyújt a prozelita-csinálás nem éppen keresztyéni üzelmeinek gyakorlására s ehhez képest napról-napra növekedő erélylyel és harci tűzzel lépnek akcióba ellenünk, a természetszerűleg létre jött viták, többé-kevésbé heves felszólalások rendjén többször volt hallható református részről az a kérdés: miért nem keresnek nevezett atyánkfiai hazánk földjén más tért hódítási és terjeszkedési vágyuk és törekvésük megvalósítására? Tán, első tekintetre, kissé naivnak tetszik ez a kérdés, mert egyfelől oly színben tünteti föl a kérdőket, mint-ha azt kívánnák, hogy az ellenfél az ő érdekük szerint alkossa meg miszsiói feladatának munkatervét; és másfelől, azt felelhetik kath. atyánkfiai, hogy egyházunk a maga népét az ő táborukból vonta magához a hitujítás korszakában, és unitárius atyánkfiai hasonlólag azt, hogy ezekre menő hiveiket olvasztotta magába a ref. egyház; ennél fogva, nem csak vallási, hanem történelmi joggal birnak éppen a mi rovásunkra terjeszkedni, a tőlük elfoglalt tért lehetőleg visszahódítani. De ama kérdés csak első pillanatra látszhatik naiv fölfogás és gondolkodás szülöttjének; ellenkezőleg, legfontosabb életviszonyaink beható szemléletének, mindnyájunk első rendű közös érdeke érett megfontolásának eredménye; vagy, ha érzelmeink világában akarjuk keresni ama kérdés létalapját, azt mondhatjuk, hogy egy-szent és magasztos érzelem szolgál annak alapjaul: a féltő, aggódó hazaszeretet érzeme, mely minden igaz magyar keblében épp azt a helyet foglalja el, melyet a vallás szent gerjedelmei. E

tény arra utal, hogy a magyar egyházak közt mai napság szemlélhető feszültséget ne tegyük felekezeti érdekből még nagyobbá, mert ennek beláthatatlan következményei lennének a jelzett közös érdek roppant kárára. Nekünk, magyaroknak, midőn hitéletünk külön-külön templomait építgetjük az egyik kezünkkel, nemzeti életünk közös védvárát, hazánkat, államunkat kell erősíteni a másikkal. Mert, ha a közös védvár elveszett, külön szentélyeinket is elborítja és eliszapolja a pusztító áradat. Azért, a magyar felekezetek vezérlő férfainak hitelveik, vallásos meggyőződésük terjesztése érdekében akképp kell buzgolkodniuk, hogy a nemzeti összetartozás érzetének megzavarására, meggyengülésére, e nehéz időkben, okot ne szolgáltatassanak.

Az elvek feletti viták folyamát ugyan egészen ez idő szerint sem tartóztathatjuk föl, de nem is szükséges; mert, az elvi magaslaton tartott eszmecserék, vitás szövtáltások nem távolodást, hanem közeledést, valamely magasabb eszmében és törekvésben való egyesülést szoktak eszközölni; hanem, kerülniök kell felekezeteinknek a minden méltóságot nélkülöző apró-cseprő támadásokat, a nyílt magyar jellemmel össze nem férő eszközeit a térítgetésnek, milyenek, véleményem szerint, az elkeresztelgetések, a reversalikus követelése, ügyefogyott vén asszonyok elhalászása, egyházi adók kirovása miatt békétlenkedő gyülekezeteknek szakadásra késztetése s más ilyen útjai a lélekszerzésnek.

Azokban, a jelzett politikai raison a magyar felekezetektől megköveteli, hogy még elvszerű vitáikban is ez idő szerint, némi fegyverszünetet tartsanak, a mit annyival könnyebben megtehetnek, mert ha van bennük terjeszkedési képesség, erő és vágy, mindezt oly módon elégíthetik ki, hogy hazafias köteleességeik teljesítésével sem jönnek ellenkezésbe. E tekintetben széles munkatér áll előttük.

Mert, fájdalom, vannak hazánkban oly hitfelekezetek, melyeknek zászlóján, igaz, hogy csak egyes vidékeken, jól látó szem, a mindnyájunkat védelmező és szeretettel ölelő állam iránt való idegenkedés jelszavait olvashatja; és van felekezet, melyet, ha az állam iránt való hűtlenség vádja nem is illethet, de hivei jó nagy részéről, arról t. i. mely nem a haza földén pillantotta meg először a napot, kétségen kívül, elmondhatni, hogy az államalkotó fajjal sem nyelvben, sem érzelemben, sem családirag, sem társadalmilag még egybeforrva nincs s épp azért, az állami konszolidáció fontos föladatánál biztos tényezőnek nem tekinthető. E felekezetek azok, melyek közül, mint az alábbiakból ki fog tűnni, az előbb jelzettek a róm. katolikus, az utóbbi az unitárius egyháznak jogszerű objektumot és természetes mezőt nyújtanak vallásos és hazafias miszsiójuk gyakorlására.

Jogszerű objektumot nyújtanak a róm. kath. egyháznak miszsiói vágyai és törekvései kielégítésére, kivált Erdély görög keleti és g. kath. egyházai; mert hiszen, midőn a mult zivataros századaiban, a hazánkra tört dülő ellenségek pusztításai miatt a magyar népség sorai megrikultak, a magyar kath. egyházközségek megmaradt kisebb-nagyobb töredékeinek csaknem mindnyáját az erdélyi román ajku egyházak nyelték el és olvasztották magukba a régi vármegyékben, az úgy nevezett, „magyarok földjén.“ Ez, a róm. kath. egyháznak a román egyházakkal való hitelvi, szervezeti és ritualis rokonságánál fogva, könnyen is bekövetkezhetett; míg a ref. egyház, a saját állami kormányától is üldözött ref. egyház, élesen kifejezett magyarossága és az oláhé- től erősen elütő vallási jellege következtében, még összetörönten is inkább ellene tudott állani amaz idegen nemzetiségű felekezetek beolvasztó erejének. Magam emlékszem, hogy még a forradalmat közvetlenül megelőző években is az oláh vidékeken lakó kath. magyar szülők a legnagyobb megnyugvással küldötték gyermekeiket az oláh paphoz keresztelés végett, mondván: hogy az oláh vallás a kath. valláshoz úgy is közel áll; míg a ref. magyar ember sokkal nagyobb idegenkedéssel vette igénybe az oláh pap szolgálatát.

Tudom, hogy ma az a nézet nyert nagy elterjedést, könnyen felismerhető tendenciosus

terjesztgetés folytán, hogy Erdély számos vidékén a magyarságnak megfogyatkozása a ref. egyháznak róható föl. Pedig, a történelem, legtekintélyesebb historikusaink tanuságtétele szerint, épp ellenkezőleg, azt bizonyítja, hogy a magyar nemzetiség fentartása a multban főként a ref. egyház érdeme. Legyen elég, ide vonatkozólag, legnagyobb történeiszünkre, Szalay Lászlóra hivatkoznom, ki bár nem tartozott a prot. egyház hivei közé, nyíltan elismeri és kifejezi, hogy a reformáció hazánkban való elterjedésének köszönhető nemzeti életünk fenmaradása a mohácsi vészre következett szomorú időszakban. És hogy még csak egy neves írónkat, báró Orbán Balázst említem föl, ki specialiter Erdély multjának, jelen viszonyainak, valamint azon befolyásnak, melyet institucióink, különféle egyházaink népünk életére gyakoroltak, alapos ismerője: e jeles történeiszünk meggyőzőleg bizonyítja, hogy a protestáns gyülekezetek és parokhiák voltak nemzetiségünk fentartói, míg a katholicismus kezéből igen könnyen kisiklottak és átolvadoztak a magyar hivek. (Lásd, Orbán Balázs „A Székelyföld leírása.“ IV-ik kötet, 214 lap.)

Megvallom, hogy az imént felsoroltakat nem örömet említettem föl, mert nem is tartoznak a jelen cikk céljára és mert nem is szeretem, oly dolgokról szólani, melyek a más felekezetűek susceptibilitását netalán kellemetlenül érintik; de szükségesnek láttam, a léha felületesség említett ráfogásaival szemben, rámutatni a valódi tényállásra, ezt parancsolván nekem nem csupán egyházam iránt való hűségem, hanem közös nemzeti érdekeink iránt való kötelességem is, melynek bizonyára ártalmára volnánk azzal, ha ellenmondás és helyreigazítás nélkül engednők, hogy a buta elfogultság rossz hirbe keverje azt az egyházat, mely tán egy és más hibája miatt is (hisz, hol van tökéletes institució!), de minden esetre, a sors nehéz csapásai miatt, itt-ott megfogyatkozva áll ugyan az idegen néptenger hullámai között, de azért megdönthetetlen hitelveiben, tiszta evangyeliomi alapjában, erős magyar voltában páratlan erővel bír arra, hogy nem csak a vallás-erkölcsi élet fejlesztésében, hanem a nemzeti regeneráció munkájában is, helyét emberül megállja, feladatát derekasan elvégezze. Azonban, midőn egyházunk említett jelen-

tőségének elismerését követelem, nem vonakodom a „mea culpa“ elmondásától sem. A mint már érintém, egyházunk szervezete sem volt hiba nélkül való. Hibája volt, nevezetesen, papságának, tanító-testületének hátratétele, annak megengedése, hogy e testületek, melyeknek a legfontosabb munkát kell az egyházi életben végezniök, a szegénység, nélkülözés pora alatt szenvedjenek és elernyedjenek. Ezért, társadalmunk kiválóbb elemeiből, „a jobb családokból“ eleitől fogva csak kevés egyén szánta magát protestáns egyházunkban a papi pályára, a magasabb arisztokráciából pedig, tudtomra, éppen senki sem; míg a kath. papság soraiban a legelőkelőbb családok sarjaival találkozunk mind e mai napig. Hibája volt, az ugy nevezett, világi rend túlságos előtérbe állítása, a minek sajnos következménye lön, hogy igen sokszor az egyházi élet természetét és valódi szükségletét nem ismerő egyének döntötték el a legfontosabb egyházi kérdéseket, s olyan elveket és eszméket lehetett becsempészni, sőt uralkodóvá tenni egyházunkban, melyek annak alapelveivel homlokegyenest ellenkeznek. E hibák okozták azt, hogy egyházunk más országok, sőt a királyhágón-túli Magyarország protestáns egyházainál is erőtlenebb volt, a közélet számára amazoknál kevesebb és gyengébb minőségű gyümölcsöt termelt. Azonban, e hibák enyészőben vannak s bizton remélhetni, hogy lassankint merőben elenyésznek, hogy teljes erővel és sikerrel tudjon egyházunk eleget tenni a reá váró erkölcsi, kulturális és hazafias feladatnak.

A fönnebbi fejtegetésekből, ugy hiszem, tisztán kitünik, hogy a hazai g. kath. és keleti egyház jogszerű objektumot nyújt a magyar róm. kath. egyháznak miszsiói törekvéseinél; de, tovább menve, bizton állíthatni azt is, hogy a nevezett idegen ajku egyházak épp azon tényezőkben, melyek által idő folytán a kath. egyháznak sok ezernyi hívét vonták magukhoz, igen alkalmas eszközöket nyújtanak az utóbb nevezett egyháznak, a tőle elhódított hivek visszaszerzésére. Ezek a tényezők, mint már futólag érintém, a magyar kath. és az oláh egyházak közötti szervezeti, ritualis, stb. rokonság. Mert, e rokonság következménye az, hogy az oláh, és pedig mind a két hitfelekezetbeli, szívesen lépik be a kath. templomba, áhitattal vesz részt az ott lefolyó

istenitisztelekben; mert ott is misét szolgáltatnak, ott is oltárt, szent képeket, fényes mezbe öltözött papot lát, éppen, mint saját templomában: ellenben, ref. templomba ritkán tér be, az ottani egyszerű, a képzelemre kevésbé ható istenisztelet őt érdekelni, nem tudja. Ezen kívül, a kozmopolita jellegű kath. egyházhoz könnyebben közeledik, mint az élesen kifejezett magyar jellegű ref. egyházhoz; és az oláh ifjuság jelentékeny része kath. iskolában tanul. Mind e tények és körülmények megadják a kath. egyháznak az alkalmas tért és eszközöket arra, hogy miszsiói feladatának teljesítésével egyszersmind a haza államfentartó népelemét is erősítse.

Unitárius atyánkfiai előtt is van, a mint már ezt is jelzém, egy hálás miszsiói mező a zsidó-miszsió mezeje. Nem szükség, hosszasan bizonyítani, hogy mily nagy haszon származnék Magyarországra abból, ha a zsidóságot, ezt az ügyes, cszes fajt teljesen magába tudná olvasztani, hogy kozmopolita voltát elveszítve, azt egészen magyarral cserélje föl. És, ugy vélem, főleg az unitárius egyház volna hivatva e beolvasztási processus lassankinti keresztül vitelére, mert az összes keresztyén egyházak közül egyik sem bir annyi kapcsolattal a zsidó valláshoz, mint az unitárius felekezet. Ott van, első rendben, az absztrakt, minden benső megkülönböztetés nélküli, tehát a keresztyén szentháromságot elvető, szigoruan monotheistikus istenfogalom, mely közös mind a két vallással s mely mind a kettőnek egész hittani rendszerét némi tekintetben hasonlóvá teszi, vagy legalább nem választja el élesen. Ugy hiszem, hogy zsidóink miveltebb része ma már nem várja a nemzeti Messiás eljövetelét, Dávid trónjának fölemelését Jeruzsálem városában; ezért, telvilágosultságánál fogva, miért ne fogadná el a megváltás hitcikkét azon értelemben legalább, hogy Jézus Krisztus a bűnváltást kizárólag tanítása, életének és halálának szép példája által eszközölte; tehát, miért ne fogadná el Jézust megváltónak legalább oly értelemben, a milyenben unitárius atyánkfiai is elfogadják? Hisz, ennyire a legszárazabb és alantabb járó racionalizmus is fölemelkedhetik. Majd, később aztán megtörténhetnék az is, hogy a megváltásnak specialiter evangyeliumi, tehát a Krisztus helyettes-elégtételében¹¹ nyilatkozó tanával is megbarátkozzék, belátván azt, hogy e keresztyén hit-

cikket ama tapasztalati igazság is támogatja, hogy a lelkiileg, erkölcsileg nagyobbaknak, az erkölcsi szolidaritás törvényénél fogva, rendes életsorsuk: szenvedni azoknak büneért, hibájáért. (például, derék szülőknek rossz útra tért gyermekükért, valamely nemes keblű honfinak romlásnak indult népeért) a kik erkölcsi fejlettség tekintetében mélyen alattuk állanak. Már csak az említett érintkezési pontoknál fogva is, hivatva volna az unitárius egyház arra, hogy magához édesgesse hazánk zsidóságát s ez által, mint jó magyar egyház, őket szorosán az államalkotó néptesthez kapcsolja.

Baló Sándor.

Gyakorló iskola.

A szászvárosi collegium előjárósága a rendes tanárok próba-időre választását indítványozta. Ez indítvány felől én és Dósa Dénezs, tisztelt barátom, egykori szeretett tanítóm, Közlönyünk közelebbi 16. s 17. illetőleg 19. és 20. számaiban kicseréltük eltérő nézeteinket. A föltett főkérdésre nézve, azt hiszem, egyikünknek sincs több jelentős mondani valója.

A kérdés amugy is csak abból áll, hogy tárgyalassék-e a szászvárosi indítvány már az idén, önállóan; vagy pedig elhalasztassék akkorra, a mikor collegiumaink egyéb közügyeivel rendszeres kapcsolatban lehetne tárgyalandó?

Én az elhalasztást javallottam; Dósa ellene van. Én a szászvárosi indítványt nem ítélem el, sőt állami előképét teljesen és föltétlenül méltányoltam; de nem tehettem, hogy az indítványnak relativ gyöngéit s a mi mostani rendszerünkhöz nem-találó voltát ne mutagassam. Dósa az indítványt oly célszerűnek, üdvösnek ítélte, hogy annak ugy, a mint meglátetett, találnia kell a mi mostani rendszerünkhöz is s vele szemben minden nehézségnek el kell oszolnia.

Én koncedáltam az államsegélyek folyósításakor megejtendő, ugy lehet, tömeges tanár-választások átmeneti és kivételes alkalmára, a szászvárosi indítványnak megfelelő kivételes intézkedés kívánatosságát; Dósa szabálylává kívánja tenni az indítvány tartalmát és semmit sem alkuszik fölötte.

Ennyi s nem több köztünk a különbség a főkérdésre nézve. Ennyi különbség se volna talán, ha bizonyos fogalmakra nézve jobban megértjük egymást. Például, Dósának nem kellene azt képzelnie, hogy az előjáróságnak, mint testületnek, alakulata és szerepköre mindenik collegiumunknál azonos a szászvárosiével. Viszont, nekem sem kellene a rendes tanárok specialis jogai: az előjárósági és kerületi közgyűlési tagság felől felettébb merev ideális véleménynyel lennem s az önkormányzati jogok helyes használatának biztosítékait olyannyira a személyi függetlenségben keresnem. Azt a

lételemet, továbbá, hogy „nekünk mindig lesznek kipróbált pályázóink“, Dósa ugy vitatja, mintha azt mondtam volna, hogy mindenik collegiumunknak lesznek, a maga számára; pedig, én ugy értettem, hogy az egész egyházkerületnek lesznek kipróbált pályázói a hét collegium számára. Azt is mondatja velem Dósa, „hogy a próba-idő a tehetségesebb pályázókat visszariasztja.“ Félreértés. Ezt így sem nem mondom, sem következtetni, nem lehet abból, a mit egy helyen az „elriaszt“ szóval kifejezek. A rendszeres „minősítvényi táblázatokat“ se téveszszük össze a „szolgálati bizonyítvánnyal“ amaz, ott, a hol használatban van, komolyabb dolog a nálunk bármily alakban kézbe adadni szokott „szolgálati bizonyítvánnyal.“ Mindezen félreértések kitisztázásával egyébiránt nincs okom tüzetesen foglalkozni.

Egy fogalomra nézve, azonban, a „gyakorló-iskola“ fogalmára, melyet Dósa igen hirtelen és csattanósan ítélt meg, célszerűnek vélem, némi fölvilágosító észrevételeket tenni.

Én ezt mondtam (s mondom most is): „ohajtánunk kellene, hogy adjunk valamit a tanárképzésre is; nem többet, csak annyit, hogy végzett tanárjelöltek számára Kolozsvártt gyakorló-iskolát állítsunk, illetőleg, oitani collegiumunkban, az állami képzővel kombinálva, gyakorló osztályokat nyissunk. Egy ily gyakorló-iskola, remélhetőleg, az erdélyi egyházkerületen kívül is tehetne szolgálatot a ref. középiskoláknak, elősegíthetné versenyképességüket s felekezeti jellemüket.“

Dósa erre így reflektál: „Ez az illető tanárjelölteknek s így közvetve, a tanügynök is javára szolgálna, meglehet; de a kolozsvári ev. ref. főgymnaziumnak semmi esetre sem, és én, ha a gymnázium előjáróságának tagja volnék, az eshető kérelmet föltétlenül elutasitanám. Egy gymnázium ifjuságára semmi sem oly nagy csapás, mint az, hogy ő pályakezdő ifjak próbálgatásainak legyen örökös tárgya. Az élettani intézetben alkalmazott békák és házi-nyúlak szerepe éppen nem irigylésre méltó.“

Dósának ez a véleménye a gyakorló-iskola mivoltának teljes félreértésén alapszik; a mi annál feltűnőbb, mert egyházkerületünknek is van egy, igaz, csak elemi, gyakorló-iskolája, a nagy-enyedi néptanítóképző mellett. Legyen szabad, ezt ismertetnem. Elemi iskolánk egyik osztálya, néhány más osztálybeli tanulóval, két osztályu iskolává alakítva, a gyakorló-iskola tanítójának (kit az egyházkerület alkalmazott) vezetése alatt áll. Terv szerint megállapított órákon a néptanítójelöltek egy-egy csoportja jelen van az ő tanítása alkalmával az osztályban; a tanítás módszerét eleve megadott utasítások szerint megfigyelik, jegyzékeikbe foglalják; olykor a vezető által megkezdett tanítást, kérdezést, kész útmutatás szerint, az ő jelenlétében, folytatják; eljárásukról künn elméletileg számot adnak, egymást bírálják s a vezetőnek észrevételeit hasznukra fordítják. Ezen osztályban, tehát, mindig előlegesen kész, gondos terv szerint, „mintául“ folytatják a munkát; a siker is olyan; a haladás öszhangzatos;

gymnáziumunk mindig a gyakorló-osztályból kapja a legképzettebb növendékeket; szülőktől pedig, fiainkat a gyakorló-osztályba igyekszünk, egy kis erőszakolással is, juttatni Nem szólok itt az állami tanító-képzők gyakorló-iskoláiról, a milyent Dósa, legközelebb Déván, tekintet meg. Voltaképpen gyakorló-gymnáziumról kell szólnunk, a milyen a budapesti m. kir. tanárképző gyakorló-főgymnáziuma, melynek híreről megjegyzem, hogy a legdisztingváltabb társadalmi állású szülők törekesznek tanítványokul fölvetetni belé fiaikat. Ezen önálló intézetben évenként fölváltva, a páratlan, meg a páros számú osztályok (egyik évben az I. III. V. VII. másikban a II. IV. VI. és VIII. o.) vannak megnyitva. Az évi négy osztályban, az igazgató s hat rendes és egy-két helyettes-tanár vezetése mellett, 20—24 gyakorló-tanárjelölt foglalkozik, olyan formán, mint fönnebb az elemi gyakorló-iskolánál jellemeztük. Tanulók száma egy-egy osztályban 25—35. Minden tárgy tanítását intézeti szaktanár folytatja, vagy vezeti, a tanárjelöltek mellette mintegy inaskodnak, hogy mesterekké legyenek, stb. Mindezeknek könnyen végére járhat akárki.

Elég az hozzá, hogy bizonyára téves fölfogás az ily gyakorló-iskolát élettani intézethez, növendékeit a boncolandó békákhoz és házi nyulakhoz hasonlítani. Találóból volna (a hasonlat neméhez ragaszkodva) azt mondani, hogy míg minden nyilvános iskola olyan, mint egy kórház, melyben a fő- és kezelő-orvosok több-kevesebb lelkiismeretességgel, rendszerint robotosan végzik a betegek irányában kötelességüket: addig a gyakorló-iskola egy klinika, melyben a vezető orvos-tanárok ambíciója és tuómánya s a gyakorló orvos-jelöltek tapasztalatvágya és szenvedélye biztosítják a pacienst, hogy a lehető gond és segély nélkül szükkölni nem fog.

Téves dolog, Dósával úgy képzelni az ohajtottam gyakorló-gymnáziumot, hogy a kolozsvári gymn. egy pár osztályára rászabadítsunk egy néhány tapasztalatlan tanárjelöltet, szabadján kísérletezni. Ez igazán békaboncoltatás volna. Ámbár, jegyezzük meg, hogy ez a boncoltatás, még pedig nem is mindig boncoló-késsel, hanem olykor fabicskával, évszázadig folyt a mi kollegiumainkban s csak nem rég kezdett megszűnni a „hat osztályú középtanodában“, melyben évről-évre változó s végképp nem is éppen tanügyi pályára lépendő végzett deákok (docendo discentes, tulajdonképp kiválóan a maguk javára) teljesítették, jól-rosszul, a tanítás-nevelés feladatait. Vezetőjük volt volna a pedagogarkha, a ki őket lecke-órákon hetenkint egyszer-kétszer meglátogatta; de az ilyen vezetésnek, a dolog természete szerint, legfőlebb a külső rendben lehetett láttatja. Dósa ilyen formájának képzelvén a gyakorló-iskolát is, nem csoda, ha elítéli; ámbár, ugyanakkor sokkal sújtóbb ítéletet kollegiumaink évszázados történelmére mond, mely különben is nem kevésbé tanuskodik arról, hogy kollegiumainkban rendszerint többre becsülték a magas tudományokat, mint a tanuló-gyermekek vulgaris seregét; úgy, hogy még ma is hallani köreinkben egy-egy elkésett véleményt,

mely szerint a tanári tekintély mértéke az volna, hogy milyen alsó, vagy milyen magas osztályban tanítja tárgyát.

Össze lehet ugyan, nem mondom, hasonlítani ezzel a minapi pedagogarkhas-köztanítós rendszerünkkel egy gyakorló-középiszkola tervezetét, de mind a hasonlóságok, mind a különbségek azt fogják ajánlani, hogy csakugyan nyissunk egy reform. tanár-gyakorló iskolát, melynek helye csakis a kolozsvári egyetem tövében, felállítására pedig, egyházunk anyagi helyzeténél fogva, és okos takarékosagra törekedve, csakis az ottani kollegiummal, ennek nem terhére, hanem hasznára és díszére, kombinálva, lehetséges.

És ha most már, tessez, az kívántatnék, hogy a kolozsvári kollegiumban évenként egy alsó s egy felső gymnáziumi osztály olyképpen rendeztessék be, hogy ezekben a tárgyakat az erre vállalkozó és megbízandó kollegiumi rendes tanárok tanítsák, de úgy, hogy tanításuk tervét, módját az illető tanárjelöltekkel napról-napra előlegesen ismertessék, lecke-óráikon a megjelenőkkel szemléltessék, megfigyeltessék, utólagosan megbeszéljék, a tantárgy egy-egy részletének kitervezett tanítását, egy-egy kísérlet végbe vitelét, saját jelenlétükben, írásbeliek javítását saját felügyeletük alatt és felelősségük mellett, rájuk bízzák; mindezen, kétség kívül, nem csekély fáradságukért, természetesen, méltó tiszteletdíjban részesüljenek; mondom, ha ez kívántatnék a kolozsvári kollegiumtól az egyházkerület, vagy az egyetemes ref. egyház nevében: nem látom át, az előjárásnak miért kellene Dósával „az eshető kérelmet feltétlenül elutasítania.“

Ennyivel tartoztam a fölmerült félreértést eloszlatni. Egyebet tennem, úgy sem áll módomban.

Váró Ferenc.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1888, május 18.

Igazgató-Tanácsunk, a pünködsdi szent ünnepek előtt, egyfolytában két napon át ülésezett, május 17-dikén és 18-kán. A gyűléseken, mindkét ízben főt. Szász Domokos püspök aa. elnökölt, a részben váltakozva megjelent tagok, pedig, valának: dr. Kolozsvári Sándor, Szász Gerő, Székely János, Sárkány Ferenc, Gyarmathy Miklós, Szász Béla, Parádi Kálmán, Deák József, Bodor Antal.

Az időközben elnöki úton elintézett ügyek, bejelentve, tudásul vétetnek, melyek közül, általános érdekük-nél fogva, kiemeljük a következőket. A vallás- és közoktatásügyi miniszter, valamint a konventi elnökség értesítést küldvén, hogy a szászvárosi és zilahi kollegium, meg a sepsi-szt.-györgyi Mikó-tanoda állam-segély ügyének előzetes tárgyalására dr. Beöthy Zsolt, budapesti egyetemi tanár, illetőleg, Elischer József tank. főigazgató küldetik ki, s ez utóbbi a maga részéről jelentvén, hogy e küldetésében Sepsi-Szt.-Györgyre május 23-dikán száll ki, Parádi Kálmán, tanügyi előadónk, utasított, hogy a tárgyalásokon egyházkerületünk képviselőjére ez alkalommal Sepsi-Szt.-Györgyön megjelenjék. (A zilahi és

szászvárosi tárgyalások június 10-dikén, illetőleg, 16-kán lesznek meg, szintén tanügyi előadónk részvételével.)

Az e. konvent, továbbá, értesíté egyházkerületünket, hogy a közoktatásügyi miniszter ur, addig is, míg a törvényes szerződés megköthető lesz, e folyó évre is kitalványozta a zilahi kollegiumnak az ötezeröttszáz frt évi és a négyezer frtnyi egyszersmindenkorra szóló összeget; a szászvárosi kollegiumnak az ötezer, illetőleg hat-ezer és a sepsi-szent györgyinek a háromezeröttszázforintnyi évi állam-segélyt, az eddigi módzatok szerint és az illető adóhivataloknál, a konventi elnökség által igazolt nyugtatványokra.

Az áll. Ig.-Tanács, előzőleg, a közoktatásügyi miniszter értesítésére, mely szerint a marosvásárhelyi, meg a székelyudvarhelyi érettségi vizsgálatokhoz kormányképviselőül egykint dr. Hegedüs Istvánt nevezte ki, a székelyudvarhelyi vizsgálati napokat nem e kollegium által följáért időre állapította meg. Sebesi Ákos, ottani gondnok és vizsgáló bizottsági elnök, a vizsgálatok idejének ez áthelyezése ellen azzal az érveléssel tevén kifogást, hogy ama kollegiumnál tartandó összes vizsgálatok rendje immár kihirdettetvén, e változtatás, az előjáróság compromissiója nélkül, foganatosítható nem volna, e fölterjesztésére az a válasz adatott, hogy az érettségi vizsgálatok idejének megállapítása és összeegyeztetése, épen a kormány-képviselők megjelenhetésének érdekében is, az Ig.-Tanács hatáskörébe tartozik s így e fölterjesztés tekintetbe vehető nem volt. Az áll. Ig.-Tanács pedig, e választ jóváhagyó tudásul vette.

Főt. Kún Bertalan püspök aa. mint az e. konvent egyik elnöke, értesít. hogy az Ig.-Tanács kéréséhez képest, az egyházkerület ama segéd és állandósított tanárainak és tanítóinak ügyiratait, a kik a törvény kedvezménye alapján a közoktatásügyi miniszternek végleges elismerés végett valának följáértva, a miniszter urhoz immár fölterjesztette. Szolgál örvendetes tudásul.

A nagy-enyedi kollegium, meg az ottani városi hatóság közölt, a kollegium korcsmárlási jogának kérdésében, pör levén megindulóban, az Előjáróság Szilágyi Gyula kollegiumi inspector professort bizta meg az Igazgató-Tanácsot némely fölvilágosítások kieserelésére, mihez képest, a nevezett tanár az ülésben megjelenvén, a kellő nyilatkozatok, költsönösen, megtétettek

E kérdés elintézése és a megbízott eltávoztása után, tárgyalás alá került a vallás-és közoktatásügyi miniszter ur felvilágosító leirata, melyben kifejti álláspontját, hogy az egyházkerület főhatósága alatt álló kollegiumok tanárainak szolgálati iratait miért kérte be, mit, azonban, az Ig.-Tanács az első leiratra, hivatkozva a törvényre, nem tartott vala teljesíthetőnek. A miniszter most utalva, a törvény ama cikkelyére, mely a középiskolák statistikai adatainak bekérésére fölhatalmazza; kiemelve, továbbá, annak szükségét, hogy az összes tanintézetek felől általános áttekintést nyerhessen; s kijelentve, végül, hogy a kimutatást, az eredeti okmányok nélkül és az Ig.-Tanács hitelére összeállítva is el fogadja: Igazgató-Tanácsunk, ehez

képezt meggyőződévén, hogy a kormány nem felül-bírálat, hanem tájékozás kedvéért kívánja e kimutatást, annak összeállítására utasítja tanügyi előadóját, s így teljesíti a miniszter fölhívását.

Az enyedi kollegium, hivatkozva az egyetemes egyháznak a pap-nevelésre vonatkozó szabályzatára s az egyházkerület korábbi határozatára, theologiai akademiáján az ötödik tanszék föllállítását halaszthatatlannak tartja. Miután, azonban, e kollegium vagyoni ereje ez újabb terhet el nem bírja, s a pap-nevelés amugy is az egyházkerület érdeke és föladata: az Ig.-Tanács bölcsességére bizza ama forrás föltalálását, melyből ez ötödik tanszék költségei, fedezhetőek legyenek. S annyival inkább kénytelen az előjáróság e kéréssel az Ig.-Tanács elé járulni, mivel, egyidejűleg, az előtt a sürgős szükség előtt is áll, hogy gymnasiumához egy classica philologiai és egy matematika-természettani tanszéket is kell, a törvény értelmében, szerveznie, melyeket, azonban, épen anyagi erejére való tekintettel, csak ezer forint fizetéssel, szállással és failletménynyel javadalmazhat, oly módon, azonban, hogy a rendes tanári fizetéssel ellátott tanszékek megüresedésével, e csekélyebb javadalmazású tanárok lépnek amazok élvezetébe. Az Ig.-Tanács aztán, az ügy tüzetes tárgyalása után, azt a határozatot hozta, hogy az új theologiai tanszék kérdését, véleményes előterjesztés végett, a főt. püspök aához, mint a theol. akademia főfelügyelőjéhez, teszi át, a gymnasiumi tanszékekre nézve, pedig, utasította a kollegium előjáróságát, hogy a szabályok értelmében tüzetes és adatszerű kimutatást adjon az intézet vagyoni erejéről, a rendszeresítendő új class. philologiai tanszék fedezeti alapjáról, a math. természettani tanszékekre nézve, pedig, fölvilágosítást, ha ez a neha: Lóthe Lajos halálával megürült rendszeresített tanszék javadalmának alább szállításával létesítendő új tanszék-e, jelezve, hogy mind az ujan rendszeresítendő, mind a netalán átalakítandó tanszék ügyének végelintézése az egyházkerületi közgyűlés hatáskörébe tartozik.

A közoktatásügyi miniszter közli a kir. tankerületi főigazgatókhoz intézett ama köriratát, melyben arra az abususra hívja föl a figyelmet, s követel a főigazgatóktól szigorú intézkedéseket, mely szerint a gymnasiumok VIII. osztályos növendékeivel szemben, a közelgő érettségi vizsgálatokra való tekintettel, a classificatio enyhén szokott megtörténni, minek aztán az az eredménye, hogy az érettségi vizsgálatok is gyöngén ütnek ki, Ig.-Tanácsunkat is fölkérvén, hogy az ez irányban netalán szükséges intézkedéseket saját hatáskörében is foganatosítsa. Az Ig.-Tanács a miniszter e tapasztalatára fölhívja a fennhatósága alatt álló gymnasiumok előjáróságait s utasítja őket ez irányban a szigorú eljárásra.

Ugyancsak a közoktatásügyi miniszter közlése alapján, közöltetik a felekezeti népiskolák hatóságaival az a miniszteri fölvilágosító utasítás a melyben a tanfelügyelők figyelme a népiskolák egészségügyi szempontból való gondozására van fölhívva, az Ig.-Tanács is utasítván saját illetékes közegeit a szakszerűen tölfeltett egészségügyi tendők lehető gondos és intensív teljesítésére.

(Vége következik.)

T Á R C A.

Adalékok a sz.-udvarhelyi ev. ref.
kollegium történetéhez.

II.

Kis Gergelyt 1770-ben az udvarhelyi collegium újra építése foglalkoztatta. Még nem tudom biztosan, hogy az építés gondolata tőle származott-e, de fölteszem. E gondolat, vagy terv 1769-ben keletkezhetett, mert a főkonzistorium megbizottjai 1770, febr. 7-ről jelentik, hogy az iskolát megvizsgálták. Az épület hossza 18 öl, szélessége, az udvarral együtt, 15 öl. A szobák szélessége, tornáccal együtt 4 öl. A falak alsó része kőből épült ugyan, de keskeny, vékony, romladozó s elkerülhetetlenül szükséges, új alapra építeni annál is inkább, mivel az épület felső része fából való, igen elromladozott; tűz által könnyen elpusztulhat. Ha kigyulna, hamuvá lennének a szomszédságban levő templom, professori és papi házak, a nemes szék háza és levéltára.

Ha az építést engedélyezné és támogatná a főkonzistorium, a szobáknak a tornáccal együtt 5 öl szélességre kellene terjedniök. Jó volna, ha szélesebb lehetne az épület, de akkor igen szűkre szorulna a belső udvar. Ezért hát, a szomszédos papi, vagy professori telkekből kívántak nyerni egy ölnyi területet. A jelentést aláírták Kerekes Pál, patakfalvi Ferenci Pál és Kis Gergely. (27—1770. ehker. lt. sz. a.) Kis G. magánlevélben is sürgette ez ügyet.

E jelentés 1770, febr. 18-án került a főkonzistorium elé, mely az akkor érvényben állott rendeletek miatt, kénytelen volt, a gubernium útján kérni engedélyt építkezésre a királynétól: (33—1770. ehker lt. sz. a.) A guberniumhoz intézett fölterjesztésben elmondja a főkonzistorium, hogy a gymnasium épülete romladozó állapotánál és fekvésénél fogva, milyen veszélyessé válhatnak a városra nézve s jónak látja, azt is megemlíteni, a mit kiküldöttei elhallgattak, hogy t. i. a Pater-Franciscanusok háza is veszélyben forog. Kéri ezeknek alapján a guberniumot, hogy az udvartól eszközöljön ki engedélyt az építkezésre oly módon, a mint a fönnebbi jelentést-tevők javasolták, s küldjön ki önzetlen vizsgálokat a kérés tárgyának felülvizsgálására. (U. ott.)

Kis Gergelynek 1770, május 11-én kelt leveléből (U. ott.) tudjuk meg, hogy a gubernium márc. 16-án rendelte meg a felülvizsgálatot, s a rendelet május 4-én Udvarhelyt a „Continua Táblán“ felolvastatván, még az nap d. u. kiszállottak a katolikusok részéről Sebestyén királyi perceptor uram, a reformatusok részéről Lukácsfi János. Megvizsgálván az iskola épületét, jelentésöket, melynek másolatát ő nem rég küldötte el a főkonzistoriumhoz. Az eredetiről azt hitte, hogy a continua tábla a guberniumhoz küldötte, de észrevevén, hogy nem így történt, kézre kerítette s elküldötte br Dániel Istvánnak.

Azért tette ezt, mert a jesuiták és királybíró, Török Pál uram, konspiráltak, hogy az említett jelentést meghamisítsák, s így a dolgot már csirájában elfojtsák. Azon ürügy alatt akarták érvénytelennek nyilvánítani a jelentést, hogy Sebestyén uram a Kis Gergely szállásán megrészegítettet s így lehetett rávenni a kedvező jelentés szerkesztésére. Részeg voltát azzal akarják igazolni, hogy midőn a dolog bevégezése után

szállására ment, az utcán elesett. Az egész előadás költött, mert a continua táblán május 7-én történt felolvasáskor a kiküldöttek szóval is igaznak nyilatkoztatták a jelentést. A részegség sem igaz, mert ő ugyan megkínálta a kiküldötteket, mint emberséges embereket s ittak is egy pohár bort, de attól meg nem részegedhettek. Sebestyén eleséséről azt hallotta, hogy elsikamodott; de ez a mostani időben csoda, ha meg nem történik azon is, a ki soha viznél egyebet nem ivott. A jelentést sem készítették nála, mert falun csinálták. Kéri tehát a főkonzistoriumot, hogy ragaszkodjék az eredeti jelentéshez, mivel azt bármiféle vizsgálo is igaznak fogják nyilatkoztatni.

Kis Gergely ügyessége következtében nem vethettek gátat az építés megkezdése elé. A főkonzistorium kieszközölvé az engedélyt, az udvarhelyi gondnokok br Dániel István, Kerekes Pál, patakfalvi Ferenci Pál és Kis Gergely tanár az előkészületeket már 1770 nyarán megtették. Marosvásárhelyről egy Sohimd Pál nevű kőmives-pallért hívtak. A tervet és a költség-előirányzat egy részét ennek véleménye alapján állították össze.

A régi iskolának déli felét változatlanul hagyták, csak közfalaira nézve terveztek újítást. Az egész épületet két emeletre kívánták építeni. E terv szerint, 29 szobának kellett lenni, melyek közül 16 egyenlő nagyságu (hossza és szélessége is harmadfél öl) 5 szoba amazoknál fél öllel kisebb; 8 pedig az előbbieknél nagyobb, de egymáshoz viszonyítva, egyenlő.

Minthogy erős épületet kívántak emelni, az alsó emelet szélső falait mindenütt fél öl vastagságyra tervezték, a felső emelet falait fél lábnyival keskenyebbre.

A tervezők arról tanakodtak, hogy gerendákra építsék-e a szobákat, vagy bolthajtásra s elfogadták az utóbbit, mivel a költség kevéssel ment többre, de sokkal biztosabbnak tartották. Kifejezték, végül, hogy cseréppel fogják fedetni, ha pénz jut reá.

A fönnebb említett kőmives-pallér az egész kőmives munkát magára vállalta, a kőmivesek mellé szükséges napszamosok állításával együtt, 3280 német frtért. Az ács, asztalos, üveges fazakas munkák felvállalásától sem idegenkedett egészen. Legalább az ezekre kívántató költség megállapításánál tanácsokkal szolgált a bizottságnak.

E tervezet elfogadását kérte a bizottság a főkonzistoriumtól s egyúttal a költségek fedezésében is a támogatást, mivel a gymnasium tőkéje nem bírná ki ez építkezés terheit. A kőmives munkákon kívül egyebekre nézve is nyújtottak be hozzávetőleges számításokat s ezeknek összege 10,000 frtnál többre ment. Kis Ferenc állítása szerint, a gymnasium tőkéje körül-belől 3000 frtot tett. Így tehát, nagyon is rá voltak szorulva a főkonzistorium támogatására. ((94—1770. ehker. lt. sz. a.)

E tervezetet a főkonzistorium 1770, szept. 16-án tárgyalta, elfogadta, s mivel nem volt más alap, a főkonzistorok magokat rótták meg. Gr. Lázár János ígért 400 mfrtot, gr. Teleki László ígért 300 mfrtot, Málnási László ígért 50 mfrtot. A jelen volt többi urak is ígérték, hogy adni fognak, de még nem tudják, mennyit. Ezért hát, gyűjtő könyvecskék kibocsátását batározta el a főkonzistorium s a gyűjtést Málnási Lászlóra bízta. (94—1770. jkv. sz.)

(Folytatása következik)

KÜLÖNFÉLÉK.

— Nem szoktunk Hymen-hireket közölni. És ha most még is tesszük, tesszük azért, mert hisszük, hogy egész egyházközségünk őszintén vesz részt abban a családi örömben, mely főtit. püspök aa. házát érte. Folyó hó 22-én egyetlen fia, ifj. Szász Károly nőül vette Vajda Ilona kisasszonyt. Az egymáshoz illő fiatal párt, dunamelléki püspök, Szász Károly eskette össze. Kevesen voltunk; alig ötönhaton, kik nem tartoztunk szorosán a családhoz. De végzetlenül sok volt a szeretet, mely mint a pünköszi lélek ott lebegett a boldog és nagyon tisztelt család felett, mely erényeihez méltán fűzi oda a közért való nemes munkálkodásban szerzett érdemeket. Látni az öreg Szász Károlynét, e mintaképét a női erényeknek, és anyai gyöngéd önfeláldozásnak; látni két püspök fiát, kik versenyeznek az anyaszentegyház magasztos céljaiért való munkálkodásban; és mind a többieket, a testvéreket, unokákat, rokonokat: csak éreztük, hogy szívünk melegszik; csak éreztük a hódolatot; csak éreztük, hogy ma is lehet paradicsom a föld, ha igazán szeretünk. Ők szeretik egymást és méltók ama tisztességre, hogy előljárok legyenek az erkölcsi világrendben.

— A „Magyar Protestáns Irodalmi Társaság“ tagjaiul újabb jelentkeztek: A) Rendes tagok, 5 éven át, évi 6 frttal: Ince János, ev. ref. lelkész; Fülöp Géza, ev. ref. lelkész. B) Pártoló tag, 3 éven át, 3 frttal Zajzon Mihály, ev. ref. esperes. C) Segélyező tagok, egyszer s mindenkorra 1 frttal: Bölöni egyházközség; közép-ajtai egyházközség; száraz-ajtai egyházközség. Előbbi közleményeinkkel összesen: 219.

— Gyulafehérvári egyházmegyénkben egyházkertületi képviselőkké választottak, az egyházak részéről, abrudbányai lelkész, Molnár Albert, a kántortanítók részéről pedig Onodi Veress Sándor, sárdi pap, ki e tisztet még egy ciklus alatt viselte. Így egyházmegyénk részéről a törvényhozásban egyenlő számmal vesznek részt világiak és egyháziak. Ez az igazi paritás. Eddig szól tudósításunk. Hát, ha nem volna paritás: valami nagy baj, főben járó bűn volna? Hadd, nyugodjék a paritás csöndesen megérdemelt sirjában! Nem a paritás, hanem az arravalóság ad igazi érdemet, legyen pap, legyen világi bármelyik képviselő. Ha csak paritás útján jutna be valaki a törvényhozás termeibe, sem önmagára nézve nem volna tisztesség, sem a közéletre haszon. Ugyan, miért emlegetni hát ezt a rögeszmét, melyet az idők szelleme már oda helyezett, a hol a boszorkányokat őrzik.

— Első konfirmáció Csikmegyében. A csikmegyei körlelkészség központján, Csik-Szeredában, folyó hó 13-án konfirmáltam. Szent vallásunk ezen fontos, meghatározó, lélekemelő ünnepéje iránt már előre nagy volt az érdeklődés. Ezért is nagyszámu hallgatóság jelent meg az isteni tiszteleten. Más vallásfelekezettiek közül különösen az intelligens osztály jelent meg és nézte, hallgatta végig konfirmációnk ünnepélyét. Csak kettőt konfirmáltam. De ha csak egy lesz vala is, siettem volna, felhasználni az alkalmat, hogy itt először nyilvánosan bemutassam, hogy miben áll a „kálvinista bérnálás;“ hogy gyermekeink minő vallásos ismerettel lesznek a keresztyén egyház önálló tagjai, szóval, hogy mi a reformátusok hite és ezt ápoló vallásos ismerete. Csik-Szeredában, 1888. május hó 14-én. Borbát Pál, körlelkész.

— Nyilvános köszönet. Pari István, ágostai hitvallásu erdőőr ur és neje Masalkó Katalin a bonyhai evang. reform. egyházközségnek egy diszes katedra- és papiszék takarót adtak. A kegyes adakozók szives adományaikért fogadják, a nyilvánosság terén is, mind egyházközségem, mind a magam nevében, a hálás köszönet nyilvánítását. Bonyha, 1888. május 17. Hegyi Sándor, ref. pap.

— Meghívó. A kolozsmegyei tanító-testület bánffyhuynyadi köre a folyó tanévi II-ik rendes gyűlését f. é. május hó 26-án B.-Hunyadon, az állami iskolák helyiségében tartja meg, melyre a kör tagjait, valamint a tanúgy barátait tisztelettel meghívom. B.-Hunyadon, 1888. május 15-én. Koleszár Lajos, elnök.

— A „Sárospataki Lapok“ egy előbbi, neki szóló megjegyzésünkre, természetesen, visszavág a maga módja szerint és követeli, hogy neki van igazsága. Ám, legyen neki igazsága; de csak a társaság jogán. Ismételjük, ha itt lenne és látná azt az unitárius üres pöffeszkedést, és mihaszna okvetetlenkedést: másképpen itélné meg a helyzetet. Sőt még azt is ki merjük mondani, hogy nekünk egyáltalában nem az unitarizmus ellen, mint principium ellen (ha ugyan principium!) van kifogásunk, hanem amaz üres fejű nyegleség és pökhendi dölyf ellen, mely lépten-nyomon előttünk áll és mint az üres hordó kongása, sérti halló érzékeinket és fellázítja nemesebb természetünket. Majd fogunk mi még felmutatni konkrét eseteket és adatokat, melyekre sárospataki kollégánk is el fogja mondani, hogy „csúnya dolog. A míg ez megtörténne, idézzük replikájából a következő sorokat: „Részemről szerencsének tartom az erdélyi ev. ref. egyházra az unitáriusok mozgolódásait, mert nagyobb lesz ott a lelkészi karban az éberség, a kötelesség-hűség és tettekre sarkallatik az a három próbás magyar-nemesi indulencia, a mi hogy nem hiányzik. éppen a „Prot. Közlönyből“ tudjuk.“ Ez már beszéd, és pedig igaz beszéd. Vértől szívvel, de erkölcsi kényszer nyomása alatt valóban sokszor felemltük szavunkat hogy az az ötszáz kálvinista pap Erdélyben nem mutat fel olyan és annyi eredményt, a mennyire kötelezi hivatása és magas méltósága. De e tekintetben is megnyugtattuk sárospataki kollégánkat, hogy más idők fognak következni igen rövid időn és egyházközségünk lelképásztorai be fogják bizonyítani, hogy az oroslánynak nincs szüksége szűnyogcipésre, hogy megmutassa erejét.

Hivatalos rész.

541—1888.

KÖRLEVÉL.

Az udvarhelyi ev. ref. egyházmegyének házassági törvény-széke leszen, Székely-Kereszturon, június 6 napján. Hirdessék ki a lelkész urak. Ez alkalommal

megyei alispán urnak az 1874 évi XXXIII t. c. 35 §. alapján 4—1888 szám alatt tett felhívása következtében, kötelességévé teszem mindenik t. lelkész aának, hogy az országos képviselő választó-jogosultak névjegyzékének folyó évi kiigazítása alkalmával, az összeíró küldöttség elnökének megtalálására segédkezni, el ne mulasztják. Végre,

az országos ref. közalapha nem csak 1887, de még 1886 évről hátrálékos egyházakat figyelmeztetem, hogy ha hátrálékaikat haladék nélkül, a még kün levő bevallási-ivekkel, be nem küldik, a hátrálékos egyházközségek ellen végrehajtást eszközölni és a hanyag presbyterek ellen a fegyelmi keresetet elrendelni, el nem mulasztom. Bögöz, május 21, 1888.

Solymosi István,
ev. ref. egyhm. esperes.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XVIII. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1888. MÁJUS 31.

22. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt 50 kr. — Szerkesztőségi iroda -- hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 9 sz.

Interkonfeszszionalis bajok.

II.

Miért is az ádáz torzszalkodás hazánk magyar felekezetei között? Vajjon, a hazafiság kötelességét nem tekintve is, nincs-e elégséges ok arra, hogy egymás iránt méltányosak legyenek? Vajjon, a kath. embernek csak a boszankodás és sértődés érzelmével kell-e tekinteni a 16-ik század reformációjára s az ennek nyomán létrejött nagy egyházi szakadásra? Minden elfogulatlanul gondolkozó katolikusként el kell ismernie, hogy a reformáció által maga a kath. egyház is megújult és megerősödött hitbuzgóságban, erkölcsi erőben és tudományban. Ékesen szóló bizonyítéka ennek az a tény, hogy a katholicizmus azon országokban, hol azt a reformáció még jóformán érinteni sem igen tudta, például, Olasz-, vagy Spanyolországban távolról sem áll a virágzás azon fokán, mint a protestántizmus hazájában: Németországban. Kétségen kívül, az utóbbi ország az, hol a kath. egyház legbuzgóbb népét és legjobban fegyverzett szellemi harcosait találhatni. És ezek a harcosok épp oly járatosak a protestáns bölcsészek és theologusok, a Kantok és Hegelek, a Schleiermacherek és Haasék műveiben, mint az egyházi atyák, vagy a középkori híres scholasztikusok irataiban s fegyvereiket legalább is oly mértékben élesítették ki amazoknak, mint az utóbbiaknak művein. Miért tekinteni kath. részről haraggal, a sértődés érzelmével a 16-ik század reformációjára? Vagy, tán jobb lett volna a nyugati keresztyénségre nézve, ha megmarad olyan mozdulatlan, nyugodt és poshadt holttengernek, a milyen a keleti egyház? Igaz, akkor nem volna külön egyházat alkotó protestántizmusa, de volnának helyette megszámlálhatatlan sokaságu vad és fánátikus apró szektái, mint vannak a nagy és szent Oroszország-

nak. És mi, protestánsok is, idegenkedés helyett, inkább tanulhatnánk valamit kath. atyánkfiaitól. Bizony, sokat tanulhatnánk! Tanulhatnánk nagyobb rendet és pontosságot, szorgalmat és buzgóságot általán a papi funkciók és kivált a pásztori gondozás terén. Megtanulhatnók, lelkipásztornaknak, az egyházi élet ezen hordozóinak, nagyobb tiszteletben tartását, erősebb támogatásban részesítését, nem is emezek érdekében, hanem egyházi érdekből; mert erőtelen, megvert pásztorok mellett, okvetlen elszéled a nyáj. Megtanulhatnók, individualitásunk szélsőségig menő, és az egyház-társadalmat szétbontó érvényesítése helyett, gondolkozásunk szükséges és üdvös fegyelmzésével, keresni azt, a mi egyesít; vagy, minthogy ez az összetartó alap már adva van az evangéliumban, megtanulhatnók, hogy ezen alaphoz állhatatosan ragaszkodjunk, mint a hogy a kath. egyház ragaszkodik az ő pápasági intézményéhez. Tanulhatnók, egy kis konzervativizmust sajátítani el, a haladás és liberalizmus címen felszínre hozott örökös hánykolódás és nyugtalanság lázas ösztönei helyett; hiszen, az egyház nem hiu és szörszálhasogató doktrinerek vitatere, hanem a béke enyhet adó szigete kell hogy legyen az ellenkező vélemények és törekvések hullámtorlaszai közt.

A mi specialiter unitárius atyánkfiait illeti, vajjon, lehet-e okuk bármily csekély fokú hidegségre a ref. egyház iránt? Bizonyára, a jelen időben és a közelebbi multban erre legkevesebb okot sem szolgáltatott a ref. közönség. Hiszen, éppen tekintélyes ref. köröknek kényeztetett gyermekei valának; irodalmi vállalataikat jó református emberek bő szellemi és anyagi támogatásban részesíték; a protestáns egyület szívére ölelte őket; általában, pártfogolva voltak református részről, még oly módon is, hogy e miatt, ez utóbbiak akárhányszor éppen saját hitelveik-

kel jöttek megrovást érdemlő ellenkezésbe. Mert, igaz, hogy a keresztyéni szeretet engedékenységet föltételez, de önmegsemmisítést soha.

De, hát, a „Prot. Irodalmi Társaság“ megalkulása alkalmával történt unitárius-ellenes nyilatkozatok némely ref. körök részéről? Értsük meg a dolgot. Mert akkor, úgy hiszem, még ürügy sem marad a neheztelésre. A fenforgó kérdés lényegének helytelen fölfogásából származik az a balitélet, melylyel illetik itt-ott, kivált a politikai élet némely szóvivői, a debreceniek magatartását az alakuló gyűlésen, mintha ezek ellenzéki állásfoglalásuk által a testvériség és a nemzeti összetartás és erőkifejtés nagy érdeke ellen vétettek volna. Pedig, a jó debreceniek efféle bűnben legkevésbé sem lélekzelnek. Világosítsuk csak a kérdést egy analogiával. Vajjon, azért, hogy az „Ellenzék“ és a „Kolozsvár“ című politikai lapok szerkesztői és munkatársai kölcsönösen egymás lapjába vezércikkeket nem irnak, a nemzeti összetartás céljainak megrontói-e? Vajjon, azért, mert útjaik és eszközeik különbözők, nem mindannyian a közös nemzeti érdeket szolgálják, s ne lehetnének-e társadalmilag a legjobb, legbarátságosabb viszonyban? Sőt, vajjon, nem éppen az biztosítja közöttük a kölcsönös tisztelet és barátság fenmaradását, hogy elveik különböző volta mellett, nem szoríttatnak a publicistikai munkálkodás ugyanazon irányára? A külföldi protestáns egyházaknál, ugyanazon egyház különböző pártárnyalatának írói, nem tartják megengedhetőnek azt, hogy kölcsönösen egymás irodalmi kiadványait dolgozatokkal támogassák; ám, ezért a barátságos összetartás kapcsait fenn akarják és tudják tartani; de nálunk ellenséges érzületet tulajdonítanak azoknak, a kik nem hiszik célravezetőnek, hogy a historiatlag külön egyházzá alakult s a mi földolog, a leglényegesebb hitelvekre nézve egymástól teljesen eltérő unitáriusok és reformátusok ugyanazon vallásos irodalmi társulatban foglaljanak helyet. Még akkor is, ha az alakulandó társulat tisztán tudományos akarna lenni, még akkor is nehéz lenne oly heterogén elemek közt az együttes munkálkodás; mert hiszen, emberek vagyunk mindnyájan, emberek még a tudomány legmagasabb röptü választottjai is, kik környezetük, felekezetük jellemző vonásait legobjektivebb mun-

kálataiknál sem tudják mellőzni. Renan és Strauss ugyanazon irány hivei, a szélsőségig menő radikalizmusé, de azért még negációjukban is meglátszik rajtuk a felekezeti színezet; meglátszik, hogy amaz katolikus, emez protestáns. Ha, tehát, a mint mondtam, még a teljes tudománycszínvonal megtartása mellett is, a mely pedig az individualis, elkülönző vonásokat a lehetőség elenyészteteti, nehéz a sikeres együttműködés: mennyivel nehezebb kell hogy legyen, ama színvonalnak a népies felé való alábbszállításával, midőn a külön egyházak individualis jellegének, mely az unitárius egyházat a ref. és evang. egyházaktól oly élesen megkülönbözteti, az írók dolgozataiban határozott kifejezésre kell jutniok. Nó, de felejtém, hogy fel van találva a kisegítő expediens. A társulat dolgozataiból a felekezeti jelleg és szellem száműzetik. Nagyon szép. Lehet, hogy akadnak írók, a kik képesek lesznek, ily szintelen és iránytalan dolgozatokat produkálni. Dolgozatokat tán igen, de gyümölcsöt, izletes és tápláló gyümölcsöt, a népelet számára, aligha. Az individualis meggyőződés melege nélkül másokban meggyőződést kelteni, lehetetlen. Csak tisztán kifejezett és határozott irányu munkássággal lehet hatni. Ne csodálkozzunk hát, ha a debreceniek holmi szintelen, eklektikus irodalmi termékek létrejötteért egy cseppet sem tudnak lelkesülni. Ők az elvszerűség emberei, nem hajolhatnak meg semminemű opportunitás előtt; kivált, mikor az az opportunitás még az opportunitás nevére sem érdemes; ellenkezőleg, a természetellenes egyesülés éppen nagyobb távolodásra és viszályokra vezetne. Ha a jó békességet meg akarjuk őrizni, pedig akarnunk kell, töltsünk tiszta bort a pohárba, álláspontunk határozott kijelentésének és érvényesítésének tiszta borát. Mi velünk különben könnyü békességben élni; hiszen, a hazában mi vagyunk a legbékésebb felekezet. Aggressiv magatartásról nem is álmodunk, eddig még védelemre sem igen gondoltunk. De, mikor ellenünk foly az agitáció már régóta; ha, jó ideje, hogy már az akció is megkezdett, úgy azok részéről, kik a szélső jobboldalon foglalván helyet, minket megtérítendő eretnekeknek tartanak; valamint, azok részéről, kik onnan a vallási forum baloldaláról, a felvilágosodás nevében, villogtatják ellenünk a fegy-

vert: ugyan, ki vehetné rossz néven, ha minden jámborságunk mellett, legalább védelmi pozícióba tesszük magunkat s nem engedjük, hogy kicsikarják kezeinkből szent örökségünket és óvjuk népünket, hogy az evangyeliom egyszerű, de minden kincsnél többet érő javait oda ne dobják holmi aranybornyuért, vagy a hiu képzelgés álom-pénzeiért. Csupán ezt teszik a debreceniek, tisztán ismerve föl helyzetük kötelességét. Igaz, azt mondhatják unitárius atyánkfiai, miért nem tették meg az illetők ellenkező nyilatkozatukat hivatalos alakban, jóval az alakuló gyűlés előtt? E kérdés teljesen jogosult; a benne foglalt ellenvetés egészen igaz; de én mégis azt mondom, hogy valamint egy előreláthatólag szerencsétlen házasságot jobb megakadályozni akár az esküvő előtt egy órával, bár ez igen kellemetlen dolog lehet, mint engedni, hogy megköttessék két élet örök keserűségének szövetsége: ugy sokkal üdvösebb most, mikor az Irodalmi Társulat még tulajdonképp életbe nem lépett, gondolkozni valamely expediens felől, mely a hibás számítással megindított ügyet kiszabadítsa jelenlegi ferde helyzetéből, mint engedni, hogy a természetellenes szövetség életbe léptetésével nagy és veszélyes bonyodalmak következzenek be, melyek ugy az unitárius, mint a két idősebb protestáns egyháznak kárára válnának. Meglehet, hogy sokan e véleményt bátortalan kishitűség kifolyásának tekintik és én nem is akarok azzal dicsekedni, hogy az én csekélységem merész koncepciókra alkalmas volna; de azt minden elfogulatlan ember beláthatja, hogy szavaimban a minden irányban táplált jóakarát nyilatkozik.

A fönnebbiekben, ugy hiszem, sikerült kimutatnom, hogy unitárius atyánkfiai a jelenben, vagy a közelebbi multban semmi okot sem találhatnak a ref. egyház iránt való hidegségre. De, tán azt mondhatják, hogy ilyen okot bőségesen találhatnak a régmult felekezeti viszonyokban. Igaz, hogy ref. fejedelmeink és nagyjaink az unitarizmus terjedésében a protestantizmus gyengülését látták, pedig erőre volt szükségük a katholicizmus hatalmas támadásaival szemben; másfelől, abban a hitben voltak, hogy a magyar nép, ha többségében az unitarizmust fogadná el, a két nagy prot. felekezet külföldi hiveinek rokonszenvét játszodná el s magát ama

népektől egészen elszigetelné, és e felfogásuk folytán egyházpolitikai törekvésük az unitarizmus terjedésének meggátlására irányult. De azért, még amaz, a mostaninál durvább időkből sem folytak az alattomoság és erőszak fegyvereihez; ref. urak, vagy papok, tudtomra, soha sem foglaltak el dragonyos assisztenciával unitárius templomot, vagy parokhiát. És, ha a ref. egyház az unitárius népségnek egy részét föl is szivta magába, bizonyára nevezetes részét olvasztotta be a kath. egyház is; és ezen beolvadási processus főleg nem is nyomás és üldözés tényének, hanem azon oknak tulajdonítható, hogy az unitarizmusban kevés az extensiv erő és ingatag és változékony alapjánál fogva, (rideg racionalizmus) nem igen alkalmas arra, hogy szélesebb körű népvallássá legyen. Azért, az unitarizmus, első elterjedése után, csakhamar el kezdett rohamosan apadni, s ez a folyamat, ha a közelebbi időkből lassabbá vált is, mint a milyen volt régebb, de azért, ha jól vettem észre, épp az unitárius egyház törzsnépénél ma is tart. Hogyan? Hisz, a statisztika azt mutatja, hogy évenként az unitárius egyházba belépők száma nagyobb a kilépőkénél. De, a statisztikai adatok felületes megpillantása hamar félrevezeti az embert. Ama statisztikai adatok nem extensiv erőnek, hanem csak kedvező körülményeknek, melyek könnyen szenvedhetnek változást, a mutatói. Ezen kedvező körülmények egyike: az unitárius házassági biráskodás jogának a magyar korona egész területére kiterjesztése; másika, hogy a társadalmunkban nagyra fölszaporodott féltudós és félmivelt emberekre nagy vonzerővel bír a mélység és következetesség ama hiánya, mely az unitárius hitrendszer sajátsága. Vannak még más ily kedvező, de kétes értékű körülmények, de ezek mindnyájának felsorolása igen hosszúra nyujtaná cikkemet. De, ha az unitarizmus tér veszítése még oly mértékben volna is a fönnebb említett fejedelmi egyházpolitikának tulajdonítható, mint hiszik és állítják némelyek unitárius atyánkfiai közül: még akkor is el kell ismerniök, hogy a két idősebb protestáns s főleg a ref. egyház számukra, épp a legnehezebb időkből, erős védvárul is szolgált; el kell ismerniök, hogy a ref. fejedelmeknek, nagyoknak és hiveiknek a nemzeti függetlenség és

vallásszabadság érdekében vívott harcai és győzelmei az unitárius egyháznak is oltalmat és fennmaradást biztosítottak. Ha a Bocskay kálvinista hajduinak nem sikerül, szétverni a Barbiano hadait, ma, a kolozsvári belmagyarutcai templom homlokzatán aligha olvashatnók ama feliratot: „In honorem solius Dei.“

Még valamit befejezésül. Lehet, hogy némelyek ezen igénytelen cikkeket apologetikus hangjuk miatt, aggodás szülőtteinek fogják tartani. Csalódnak, a kik azt hiszik. Valami rendkívüli veszély bekövetkezésétől nem félttem egyházamat. Mert tudom azt is, mert sok előjelét látom, hogy egyházam, némely tévelygése után, visszatér első szerelméhez, (Jel. II. 5.) visszahelyezkedik sziklaerős alapjára, melyen újból erős leend, fölvenni a harcot akár a pokol kapuival. És meg fognak szégyenülni azok, a kik kárörömmel most így szólnak: „Hová lett az ő istenök?“ Meg fognak szégyenülni, a kik botor észszel őt már biztos zsákmánynak tekintik, melyen megosztozhatnak, mint Krisztus ruháján a Pilátus katonái. A leányzó alszik, álom borult szemekre, de még nem halt meg. Krisztus ébresztő szavára újra föl fog ébredni. És előttünk fog állani, mint Krisztusnak dicsőséges menyasszonya. *Baló Sándor.*

Felekezeti sérelmek.

A 48-ki 3-ik törvénycikk, melyet a 68-ki részletezett s a főrendiházat újjá szervező 85-ki kiegészített: az egyházak felekezeti jogviszonyait az egyenlőség alapján oldotta meg. A teljes egyenlőség és viszonyosság elve önmagában kizár minden elnyomást, vagy elégtelenséget a felekezetek érintkezésében. Miben leljük hát magyarozatát, hogy egyházunk sérelmi panaszai mégis évenként akkora mennyiségre rugnak? A végrehajtásban. A főnebbi országos törvények végrehajtása oly fundamentális hiányokban szenved, hogy káros következményei gondolkozóba kezdtek ejteni az olyan tényezőket is, a melyek egyébkint felekezeti kérdésekkel nem sokat törődnek.

A ref. egyház sérelmének egyik jelentékeny része a 68-ki törvény azon pontja körül csoportosítható, a mely a felekezeteknek nyújtott községi segélyek arányosításában intézkedik.

E törvénycikk kellő meg nem tartásából igen viszárs és bosszantó helyzetek támadnak.

Vannak helyek, hol a plebániák javadalmi községi alapokból folynak. Vegyes-vallású községeken, hol ez alaphoz protestáns és katolikus egyenlő arányokban járul, protestánsok is kénytelenek a plebániák fentartási

terheit hordozni. Így volt ez Pesten, a hol csak újabban lett megszüntetve, bár akkor sem igazságos arány alapján, az a visszás állapot, hogy a protestánsok követve százazerekekkel honorálják a kath. papságot.

De még furcsább helyzettel állunk szemközt, ha a felekezetek egyszersmind nemzetiségi különállást is jeleznek. Így vagyunk, a többek közt, Brassóval, hol szintén városi közvagyomból fedeztetnek a szász parokhák és tanszékek fentartási költségei. Ez esetben már nem csak felekezeti, de nemzeti sérelem forog szóban; mert azok az ultra-szász egyházi és iskolai hivatalok a magyar-ellenes szellem élesztői. Tehát, a brassói magyar reformátusság, mely a gyűlölködő szász faj gonoszságamiatt, évszázadon keresztül nem tudta megépíteni templomát, maiglan is nagy összeggel járul egy öt elnyomó, magyar-ellenes felekezet papságának s iskoláinak fentartásához. A végrehajtás bűne a nemzet fejére száll, midőn fegyvert szolgáltat ellenségeinek önmaga ellen. Ne ejtsen meg minket a gazdagodás vágya, mint a papságot, mely „elbukott azon kísértés alatt, hogy a hívek vétkei által gazdaggá legyen“; de azért, ne irtózzunk birtokba keríteni jogos örökünket. Hazug principium az, mely a világi eszközök eldobásáról beszél. A ki fél a pénztől, annak nincs elég bizodalma magához, hogy képes, jóra fordítani azt. Bár e téren is sok felé javult a helyzet, de még több helyen nincs elég téve a törvényszerű jognak, mint a felhozott példában is, a hol a magyarság és kálvinistaság oly rút célokra való kifosztása elégtételért az ezekre kiált.

De van a sérelmeknek egy másik fajtája is. A reversalisokkal való visszaélések és az újabban lapok által is szellőztetett elkeresztelések esetei

Mig az előbbi törvény-áthágás vagyoni csökkenést idéz elő, ez már lélekszámbeli károkat okoz egyházunknak. Ott csak silány pénzről, itt már lélek-sikkasztásokról szól a krónika.

A reversalisok kicsikarása mindennapos dolog. Erkölcsi megítélésében oly nagy a tévely, hogy sokan inkább erénynek tartják, mint bűnnek. Akárminek tartják, mondja valaki, a törvény előtt úgy is érvénytelen. De, édes jó uram, ha én odáig mentem, hogy nevem aláírásával kötelezem magamat, vagy akár csak szavamat adom valamire: az nálam becsületkérdés, mihez a törvénynek van is köze, nincs is; és igen szomorú világot vetne rám, ha ily esetben a pap háta megett a marokomba nevetnék. Magyar ember: szavatartó ember.

A tapasztalat is azt mutatja, hogy az ilyen részedett emberek szavukat megtartják. Számuk még most is legió. Hány van oly szivtelen, a ki elámitott jegyesének első kérését is megtagadni bírná, és hány erős hitű akad, hogy ne tudná befogni a fütiszt. atya, a kitől ugyancsak kijut számunkra ilyenkor az eretnek-titulus.

Valóban, aggasztó az a tisztelatlenség, melyet kath. papok a király és nemzet által szentesített törvénnyel szemben tanusítanak. De nem csak a pap a hibás itt, az államot is megilleti a mulasztás vádja, mert még nem

volt eset, hogy valakin az ilyen törvényszegést megtorlta volna.

Hanem, ez még hagyján. Az állam úgy gondolkozik, hogy katolikus, vagy protestáns, ránézve egyre megy; csak jó hazafi legyen. De van ám a lélekorzásnak olyan fajtája is, a melynél, ha csak el nem altatja nemzeti tudatát, az állam is föl fog háborodni. A mikor a sikkasztás nem a felekezeti, hanem a nemzeti élőtökében esik.

Erre nézve, többek közt, szolgálhatok egy ekklatáns példával, melynek a napokban tanuja voltam.

Egy bizonyos Bende, ref. ember, a kinek a felesége szász nő, azt kéri a papi hivatalban, hogy a szász papnál kereszteltethesse gyermekét.

— Ha úgy tetszik, uram, lehetséges; de ezt az írást adja oda neki, majd választ hoz róla.

Kis idő múlva, ismét szemben állunk. Panaszolja, hogy a szász pap vonakodik beírni gyermekét, pedig oda vannak a többiek is írva. Azt híven, leányokról van szó, meg akarók vele értetni a törvényt, de csakhamar kisült, hogy nem úgy áll a dolog.

— Hál' istennek, fiu mind a kettő, felelé becsületes képpel emberünk.

És egyéb örvendetes tudnivalók is kisültek e mellett, hogy a gyermekek szász iskolába járnak, hogy az apa nem hagyhatta őket magyar iskolában, mert ott nem tanultak semmit, a mi természetes, azon értesülés folytán, hogy egy szót sem értenek magyarul. Ime, hová vezet egy szász pap törvénytelen anyakönyvelése.

— És minek fogja nevezni a fiát?

— Van, immár, egy Vilhelm, ezt Konrádnak szántuk.

— Ne beszéljen. Bende Konrád! Nő, hallja, édes ur, maga nemzetét, hitét megtagadva, hazájának, egyházának ellenséget nevel a fészkeiben. És itt, hitvány, haszontalan embernek ha nem is neveztük, de körülbelül ilyeneket mondtunk.

A szegény ember szégyenkezve vette kalapját s bűnbánó javulásának első jelekint, az áthozott anyakönyvi adatban a gyermek így volt bejegyezve: Árpád. Ez a név aztán olyan a szásznak, mint a tömjénfüst az ördögnek.

Ilyen esetekben az oláh pópák oly kegyesek, hogy vallással is megajándékozzák az ujszülöttet. Beírják ref. szülők gyermeke után, hogy görög. Így lesz oláh vallásu az ev. ref. gyermek, a ki voltaképpen soha sem változtatta hitét.

Sok elkeresztelés kerül napvilágra, de hány lehet, a miről nincsen tudomásunk. A „Kolozsvár“ máj. 4-iki száma egész halommal áll elő; s utána, mintegy a kötelességmulasztót hívja cselekvésre a „mélt. egyházi főhatóságokat,“ hogy az élő-köveket jobban számba tartsák.

De kérjük: terheli-e mulasztás itt a magyar papot, vagy főhatóságát? Hiszen, mi nem rendelkezhetünk más felekezet papjaival. Ha a hibást keressük, az csak kettő lehet: első sorban, a szász, vagy oláh pap, ki a törvény titalma mellett, beírja az oda nem tartozót s ezzel elkö-

veti a bűnt; másod sorban, az állam, a ki soha megtorlást még nem alkalmazott, tehát elnézi a bűnt. Mert ezekhez az államnak van köze; itt valami törvények és kormányrendeletek az irányadók s a szabálytalanságok polgári elbírálás alá esnek, levén az anyakönyvek vezetése a papnak nem egyházi, hanem polgári hivatali kötelessége.

Az idegen ajku papok által ejtett sérelmek ügyében. látva, hogy e miatt meging a felekezeti élőtöke, mi is a zörgetők sorában állunk, mert elégtételt csak az állam adhat. Övé az „ország és hatalom“. hogy ily esetekben a közokirat elleni vétségekre szabott büntetést fogantossítsa.

Igy hát, a lapokban megjelent dorgálást visszaküldjük, mint azt a levelet, melynek el van tévesztve a címe. Nem a mélt. egyházi, hanem a nagymélt. állami főhatóságok tarthatnak just hozzá. *Bitay Béla.*

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvárt, 1888, május 18

(Vége.)

A piski-telepen alakuló egyházközségnek az Inkey-család még korábban megfelelő fekvőt adományozott templom-helyül, a mely azonban a telep ama szélén kívül fekvén, a merre a község terjedése egyáltalán nem remélhető s ez adományozott telek egyszersmind igen távol esvén a piski-telepi körlelkész számára már korábban megvásárolt papilaktól, mely a község központi helyén fekszik, most, hogy e papilak tőszomszédos telke, mely templom-építésre egészen alkalmas, szintén eladóvá tétetett: az esperes utasítást vőn e vásár-szerződés megkötésére s megerősítés végett való fölterjesztésére. A piski-telepi körlelkésztség építkezési szükségleteire az építési segély-alap általános szükségleteinek megállapítása alkalomával 3,600 ft. levén előirányozva, most e telek vételára ez összeg terhére kiutalványoztatott; az esperes pedig utasított, hogy tegye meg a kellő lépéseket az Inkey-család belenyugvásának kieszközlésére, hogy az adományozott telek ára e sokkal célszerűbb új telek vételárára legyen fordítható.

Ugyanez alkalommal megállapított a piski-telepi körlelkész külön utasítása is, a helyhez és körülményekhez mért teendők megállapításával. Ez utasítás értelmében s ez idő szerint, a székhelyen kívül, a kis-barcasai, piski-falui, szent-andrási, szántóhalmi, dedácsi és petrozséni hivek lesznek a körlelkész gondozása alatt.

A moldva-oláhországi miszsió területen élő, de papi állomással még nem rendelkező brailai egyházközségünk, hivatkozva arra a tényre, hogy Bukarest után az egész miszsió területén ott vannak hiveink legnagyobb számban és legkedvezőbb anyagi helyzetben is s kijelentvén komoly szándékát az egyházközség teljes szervezése iránt, a város egy alkalmas helyén eladóvá tett három szomszédos telket kíván a papi és tanítói lak, meg iskola számára 12,000 frankon megvásárolni s e célra ötezer ft. papíráradék-kölcsönt kér a központból,

ajánlkozván a törlesztési hányad s még bizonyos %/o-nyi kamat fizetésére is. Igazgató-Tanácsunk megemlékezvén, hogy főt. püspök aa. romániai útja tapasztalatairól tett előterjesztésében a brailai egyházközséget, mint kiválóan fejlesztésre alkalmast és így támogatandót emelte ki, s támaszkodva az egyetemes konvent mult évi határozatára, melylyel a moldva-oláhországi miszsió szükségleteinek fedezetére 32 éven át évi 1,000 frtot bocsátott, elszámolás kötelezettsége mellett, egyházkerületünk rendelkezésére: a kért 5,000 frt. kölcsönt oly módon szavazta meg, hogy a 6¹/₂%-os kamathól és törlesztési évjáradék-ból az egyházközség évi 150, a miszsió-alap pedig évi 175 frtot hordoz a törlesztés 32 éve alatt, az eddig az egyházkerületi miszsió-alapból az egyházközségnek járt évi segélyösszeg ez idő alatt visszatartatván, az esperes pedig utasítatván, hogy a telek-vásárt maga hajtsa végre, a szerződést pedig terjessze ide.

A segesvári most épülő templom telkének célszerű kiegészítésére egy szomszédos telekrészlet megvásárlásra ajánlatos és az ügylet oly sürgős, hogy az egyházközség az építés fővédnökének, gr. Bethlen Gábor, főgondnok aának javallatára, a vásárt meg is kötötte, az 500 frt. vételárból a nemes gróf 234 frtot maga ajándékozván s arra is kötelezvé magát, hogy ha a vásár helybe nem hagyatnék, a vételár többi részét is fedezi az Igazg. Tanács a vásár szükségét belátván, azt helybehagyta; a gr. Bethlen Gábor patronus ajándékát hálás köszönettel fogadta és a vételár hátralék-összegét az építési alap terhére kiutalta.

A légeni és keszűi egyházközségek egyesülésének módozatai, a tett fölterjesztés alapján, olyképp állapítottak meg, hogy a papi uj dijlevelek, az egyházkerületi közgyűlés jóváhagyása reményében, megerősítettnek ugyan, de a légeni beszolgálásért eddig járt 20 frtnyi segély a Gyekében teljesítendő beszolgálás javadalmazására fordítottatik, a keszűi egyházközség pedig, mely az egyesülés után papjának 50 frttal kevesebbet fog fizetni, ez összeg erejéig tanítója javadalmának emelésére köteleztetik.

A szinyei körlelkészséghez tartozó mányai leányegyház kilenc holdnyi fekvőjének kedvező föltételek melletti eladása engedélyeztetik; de a fekvő a kan. porcióhoz tartozván, értéke érinthetetlen és így a központba leendő fölküldése elrendeltetik, a hol mindaddig gyümölcsözően fog kezelteni, a mig ottvidéken más alkalmas fekvő kínálkozik vételre.

A sepsi-szent-györgyi kollegium előljárósága egy tanára fizetési előlegének törlesztése iránt utasítást kér-

vén, egyik papunk pedig a központból kért fizetési előleg törlesztésének elhalasztásáért folyamodván, amannak a kért fölvilágosítás, emennek a haladék megadatott.

A komollói egyházközség türességben levő tanítói állomásának betöltésére nézve fenforgott nehézségek elhárítatván, az állomás szabályszerű betöltése engedélyeztetett, illetőleg, elrendeltetett.

A m.-madarasi egyházközségnek a feketei telepre kibocsátott és folyton izmosodó raja, immár iskolájának fölépítéséhez levén kezdendő s az iskola épületének helyül az ottani Pataki-Agotha alapítvány egyik fekvője levén kijelölve, az Igazg. Tanács fölkéri az alapító utódait és a maros-vásárhelyi kollegium előljáróságát, mint ez alapítvány kezelőit, hogy e fekvő ily célu fölhasználásába a maguk részéről is egyezzenek bele.

A rápolti egyházközség egyik kepező tagja kepeztartozását rendetlenül, vagy éppen nem is fizetvén, e miatt az egyházközség ellene ismételve kénytelen volt törvényes úton lépni föl, minek nyomán az illető most hajlandó száz forinttal kepeztartozását örökre megváltani. Az Igazg. Tanács e váltásösszeget elfogadja abban az esetben, ha a kepező a már megítélt 6 frtnyi perköltséget is befizeti.

Ellátatott még a pávai kepeváltsági alap számára, az esperes ügybuzgósága és tapintata útján visszaszerzett egy 1,200 frtos tőke ügye; valamint a dengelegi fiók-egyházközség három taksás helyének eddig más célra fordított rész-jövedelme az ottani iskola-alapba utaltatott.

Végül, az elnöklő püspök felhívta az Igazg. Tanács figyelmét arra a tényre, hogy a kir. tanfelügyelők közül többen hirlapok útján is közzé teszik kerületük tanügyi állapotairól szóló évi jelentéseiket s ezeknek rendjén, több felekezeti iskolánk felől hiányok, vagy éppen mulasztások kitüntetésével, oly adatok kerülnek a közönség elé, a melyeket ha hivatalos tudomásunk lesz vala felőlük, egyházi hatóságaink útján, orvosoltathattunk volna. Így, p. o. a kolozsmegyei kir. tanfelügyelő utóbbi hasonló jelentéséből olvasta, hogy több felekezeti iskolánkban már áprilisi körútja alkalmával sem folyt a tanítás. Az Igazg. Tanács, ennek nyomán és püspök aa. indítványára, fölkérte a közoktatásügyi miniszter urat, hogy utásítsa a közigazgatási bizottságokat, hogy valahányszor a tanfelügyelői jelentésekből hatóságunk alatt álló népiskolák törvény-ellenes ügyeiről szereznek tudomást, közöljék azokat Igazgató-Tanácsunkkal, hogy a baj azonnal és sikerrel legyen orvosolható. *É—n.*

T Á R C A.

Adalékok a sz.-udvarhelyi ev. ref. kollegium történetéhez.

(Vége.)

1771, máj. 6-ról már azt jelentik a gondnokok, hogy a munkához hozzá fogtak; de pénzük is fogyatékán van. Kérik, tehát, a főkonzistoriumot, hogy e nagy szükségben gon-

doskodják a költségek fedezéséről. A főkonzistorium máj. 12-én, mivel többet nem tehetett, 700 m. frtot szavazott meg a kívánt célra. Egyszersmind felszólította Kis Gergely, professort, hogy az építés tovább folytathatása végett, induljon el a környéken kéregetni. Remélhető, hogy buzgón adakoznak e nemes célra. (29—1771. egyhker. lv. sz.)

Ugyanez év máj. 25-én Kis Gergely részletes jelentést tett az építkezés kezdetéről, folyásáról, stb. Ebből tudjuk meg, hogy a faépületet április 26-án döntötték le; helyét megtakarítván, az alap ásatásához fogtak május 2-dikán. E munkában az iskolai ifjuság oly nagy buzgóságot fejtett ki, hogy máj. 4-én már a kőművesek is dologhoz láthattak s 6-án huszonegyen rakták az alapot. Sok bajuk volt különben a kőművesekkel, kik a megkapott előleggel, egy napi munka után, odább állottak. Visszahozták ugyan ezeket, de jónak látják, másokról gondoskodni.

Egyébiránt, a kőműves munkával annyira haladtak, hogy a papitelek felől való szárnyon az alsó sor ablakait boltozzák. Máj. 26-án bontják le az utcasorra néző részt s hiszik hogy négy hét alatt fedél alá juttatják az épület ezen részét.

Az új alap mélysége 8—9 láb, a hol legkisebb, 7 a kőfal vastagsága 4 láb, a földszinen felül 3. A kőfalat jó tömötten rakják. Mész nagyon sok fogy el. 160 hordóval oltatott a mult ősön, de alig lesz elég két hétig. Két kemencét a gymnasium költségén készítettnek, egyet gr. Toldi Ádámné gráciájából raknak Sz.-Pálon. Kő, téglá van elég; fenyőgerendák nincsenek ugyan elegendő mennyiségben; de erről nem lesz nehéz gondoskodni.

Az ács munkára egy s-szent-györgyi Molnár János nevű embert fogadtak. Ez az épületet felszarvazza, befedi zsendelyvel, vagy cseréppel, a mint kívánják; a fedél alatt szobákat csinál 380 m. frtéért. Az asztalos egy rámás ajtót, rámás kőfal bérléssel, ajtófél bérléssel együtt, készít 5 m. frtéért; ablaktokot rámostól 2 frt. 4 denárért. A lakatos munka nagyobb része készen is van már.

Az új fundamentumot valamivel kisebb tették a réginél. A papi telekből egy keveset az iskola telkéhez vettek, az eklézsiá beleegyezésével, oly föltétel alatt, hogy temetésre mindenkor bizonyos számú deákok menjenek ki ingyen, s hogy ha valamely városi ember tanuló fiát a kollegiumba akarja szállítani, annak ingyen adassék hely. (35—1771 egyházker. lt. sz.)

Ugyanez időtájban új fölterjesztést intéztek a főkonzistoriumhoz a gondnokok. Örömmel jelentik a munka gyors előhaladását; de félnek, hogy a szép idő nem sokáig tart, még inkább rebegnek attól, hogy az irigység fölserken jó igyekezetük ellen. Ezért elhatározták, hogy isten segedelmével, őszig az egész épületet fedél alá juttatják. Ezt, azonban, csak pénzsegély mellett tehetik meg. Ujból segélyt kérnek tehát s a forrást is megnevezik, a honnan nyerhetnének. E forrás a n.-enyedi kollegium. Kérésüket a következőkre alapítják: „minthogy a n.-enyedi kollegiumot az isten ő szent felsége néhai nagy emlékezetű Bethlen Gábor fejedelem adakozása és mostani előljáróinak szorgalmatossága által annyira szép gazdagsággal megáldotta, hogy szegény gymnasiumunkon (mely azon nemes kollegiumnak nem csak az, hogy törvényével, szokásaival él, hanem rész szerint mostan is tanítókat onnan veszen, tanítványait többnyire oda bocsátja és annak mintegy filiája), mint jó és gazdag aya mostani szükséges állapotjában segíthetne.“ Ezekre támaszkodva, kéri a főkonzistoriumot, hogy ajánlja ügyöket a nemes kollegium godnokai és profeszszorai figyelmébe s eszközölje ki a segély minél hamarább való megadását. (Ugyanott 37—1771 lt. sz. a.)

A főkonzistorium, jul. 9-diki ülésében eleget tett a főkonzistorium kérésnek. Tudatván az enyedi előljárósággal az udvarhelyi építkezés állapotát, a főkonzist. részéről nyújtott támogatást és a kéregetésre adott felhatalmazást; hathatósan ajánlá a gymnasium fölsegítését, mivel a munkát félben hagyni, nem bátorságos, sőt veszedelmes, minthogy igen szem előtt van. Jobb helyre nem is lehet alamizsnálkodni. (Ugyanott 29—1771 lt. sz.)

Kis Ferenc nem említi sem a főkonzistorium által nyújtott segélyt, sem a nagy-enyedik adományát. Ez utóbbinak megtörténtére még nem kaptam adatot, de valószínűnek tartom, hogy megtörtént.

Az új épület fedél alá vételéről 1771-ben szintén csak azt mondhatom, hogy valószínűleg megtörtént. 1772 tavaszán, ifj. br. Dániel István, gondnoktársai nevében, azt jelenti, hogy az építés a „közelebb jövő augusztusban tökéletességre megyen.“

De már eddig 6,000 frtot kértek kölcsön. Ezt ki kellene fizetni. Azt látta ugyan, hogy az eddig ígért alamizsna ugy 7,200—300 frtra tehető; azonban, azt is tudja, hogy ez a kívántató költség összegének felét sem éri el.

Ezért hát, ujból segélyért zörget.

Ugyanezen fölterjesztésében arra kéri a főkonzistoriumot, hogy az elhalt pap helyébe olyan lelkészről gondoskodjék, a ki egyszermind profeszszori ember is legyen, mivel itt oly körülmények vannak, hogy papnak és profeszszornak egyet kell érteni. (U. o. 41—1772 lt. sz.) *Dr. Török István.*

KÜLÖNFÉLÉK.

= Főtiszt. püspök aa. a napokban meglátogatott a széki és küküllői egyházmegyékhez tartozó, egymást érintő néhány egyházközséget: M.-Ludast, M.-Bodont, Záhót, hol folyó hó 27-én fölszentelte az új templomot. Alig érkezett haza és már jun. 1-én indul, a közjegyző társaságában, a gyulafehérvári egyházmegyébe, hol alapkö letételt és templomszentelést végeznek. Mindezekről majd részletesen fogunk írni. Most csak azért érintjük, hogy egyházkerületünk ismerje a munka-programmot.

= Papválasztás. A feltorja-karatnai egyházközség lelkészévé az ig.-tanács által jelöltek közül Kiss Albert akad. papjelölt választatott meg f. hó 22-én „közfelkiáltással, nagy lelkesedéssel,“ mint tudósításunk mondja. Szép reményeket fűznek ifju paptársunkhoz: „Éltet a remény, hogy valaminthoz ezen exponált helyzetű egyházközség megtalálta nevezett ifju tiszt. afiában a neki való papot, úgy a kézdii egyházmegye papi testülete is egy szép reményekre jogosító tagot, lelkőszty nyert,“ így szól tovább a fentebb jelzett tudósítás. Gratulálunk és örvendünk. A kihez ily szép reményeket fűznek, képességeihez bizonyára nemes ambitiót is visz magával. Segélje isten, hogy úgy legyen!

= Mi nem mondjuk, hogy a nyilvánosságnak mindenhez van joga, de hogy sokhoz van, annyi bizonyos. Ám, eddig úgy voltunk e dologgal, úgy éreztük, hogy a nyilvánosságnak egészben tartózkodónak, diskretnak kell lenni oly ügyekkel szemben, melyekben meritaliter itélni, a bíróság van hivatva. És különösen gyöngédnek bizonyítsa magát a sajtó ott, hol egyházi személyek felett kell itélnie

az egyházi bíróságnak: mert a polgári életben igen sok eset van, hol a rehabilitáció könnyebben lehetséges, de egyházi téren, bizony, nehezen és a ki közkereset alá vonatik, az lelkét elbocsátotta az elkárhozás útjára; mert „semper aliquid haeret!“ Ki tudta eddig, hogy Benke István, s.-szt.-györgyi tanár ellen közkereset van folyamatban? Most már tudhatják igen sokan, mert egy kolozsvári lapban „Furesa eset“ cím alatt kitálaltatott. Természetesen, van szó „bizonyos igazgató testületről“, „üldözött tanárról“ „Áfrika, vagy Ázsia sivatagjairól“, „erkölcsi világrondról“, az egyház magas etikai céljáról“, stb. Szidja, ugy harántekosan, a cikkező az Igazg. Tanácsot és felhívja az egész egyházkerület figyelmét. Et sic porro! Hogy a bíróságra akart-e valaki nyomást gyakorolni; hogy Benkének akart-e használni; hogy egyházkerületünk Igazg. Tanácsát akarta kompromittálni: ki tudna erről beszélni; de annyi bizonyos, hogy ily ügyekbe avatkozni, a lapoknak teljességgel tapintatlanság, holott van joguk, bírálni, ítélni akkor, mikor valamely ügy befejeztetett. Nő hát, ez nincs még befejezve, és ha mi Benke István vagyunk, nem is lett volna elkezdvé soha!

= A debreceniek folyton forrongásban vannak a: Irodalmi Társaság ügyeért. Lapjuk legközelebbi számában is fölvetik a kérdést: quid nunc? A szerkesztő, Csiki Lajos, így felel a többek közt: „ezt az ügyet közmegnyugvásra, mondjuk ki nyíltan, csak úgy lehetne már elintézni, ha az unitáriusok kilépnének a Társaságból; de hát, ebben őket specialis unitárius moraljok, úgy látszik, gátolja. Ime, nem csak dogmatikájuk más, de más a moraljok is, mint a miénk.“ Ezt az ideát mi már régen elmondtuk, de természetesen, minden látható eredmény nélkül. De hogy lépnek ki; dehogya! Nekik a kell, hogy zavarodjék a dolog. Annál tovább tart a reklam és nekik csak ez hasznos

= A fogarasi ev. ref. püspöki vizsgálat alatt álló egyházközség részéről egyházkerületi képviselővé választott Páncél Károly, ottani lelkész, ki az egyházközséget a mult ciklus alatt is képviselte.

= Hálás köszönet. Budapesti Horn Dávid ur, a ki Zathurecky Gyula ur erdejének fa-állományát Papolcon megvásárolta, a papolci ev. ref. egyházközség újonnan építendő temploma költségeinek fedezetére 500, irva: ötszáz o. é. frtot kegyeskedett adományozni. „A jó kedvű adakozót szereti az isten!“ De én is a legkedvesebb kötelességet teljesítem, midőn a magam és egyházközségem nevében hálás köszönetet nyilvánítok a szép adományért. Tartsa meg isten a „jó kedvű adakozót“, a ki e kívül még egy Papolcon létesítendő kórház javára is évi 150 frtot ajánlott fel és kijelentette, hogy a község és iskola is, a mint kinek-kinek szüksége lesz, számíthatnak reá Papolcon, 1888, május 26-án. Földes György, ref. lelkész.

= Köszönet-nyilvánítás. Kötelességet teljesítek ugy magam, mint egyházam nevében, midőn nyilvánosan is forró köszönetet mondok tek. Varga Zsigmondné, született Fekete Klára asszonynak, ki szives volt, a szentlélek kitöltésének napján, keddi leányegyházunk számára egy szép fekete posztó, ezüst rojtos szegélylyel ellátott szőszék-takarót adományozni. Fogadja egyházközségünk jóltevője, ki vallásos buzgóságának eme szép tanujelét adá, hálás köszönetemet. Al-Siménfalva, 1888 máj. 25. Kovács Ödön, ev. ref. lelkész.

= Köszönet. A brailai egyháznál levő levita és tanító, Nagy Sándornak, buzgó működése folytán, május 6-án sikerült egy 43 frank értékű urasztalt előállítani; ugyanekkor, k.-vásárhelyi sz. Jancsó Rozália kegyeskedett egy nehéz megszín bársonyból készült és aranyrojtval ellátott takarót, mintegy 80 frt. értékben, ajándékozni. Fogadja a közreműködő, valamint az egyes adakozók, nemkülönben vallásos és buzgó Jancsó Rozália kegyes adományáért, szegény egyházunk nevében, há-

lás köszönet-nyilvánításomat. Ez alkalommal, tiszt. Baló Bálint 14 növendéket konfirmált és 79 hitrokonunknak osztotta ki a szent szákramentumot. (Románia) Brailán, 1888. máj. 22. Hentze Imre, gondnok.

Hivatalos rész.

794-1888.

KÖRÖZVÉNY.

Mindenik ref. egyházmegye nt. esperesének és mindenik püspöki vizsgálat alatt álló egyház is: olaszéke t. lelkész-elnökének.

Hivatkozással a közoktatásügyi miniszter ur f. é. márc. 23-án 5,926 sz. a. kelt intézvényére, mely a halottaknak iskolás gyermekek által való kilikisértetését, főleg közegéségi szempontból kárhóztatja, hivatalos illemmel utasítatnak címzett egyházi hatóságaink, hogy járvány idejében s általában késő ősszel, télen és tavasszal a fönnérített temetési szolgálat egészen elmellőztessék.

Egyszersmind felhivatnak, hogy minden rendelkezésre álló eszközzel oda hassanak, hogy ezen szokás lassankint egészen kiszoríttassék a gyakorlatból.

Az erd. ref. egyházkerület áll. Igazgató-Tanácsának, Kolozsvártt, 1888. május 6-án tartott üléséből.

A titkár helyett:

Sárkány Ferenc,
igazg. tanácsos.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

763-1888.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kézdii ev. ref. egyházmegyébe kebeleztetett k.-martonfalvi egyházközség III-ik osztályu papi állomására ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalma: egyházhatalóságai becslés szerint, 542 frt. 5 kr. E mellett, diszes és kényelmes lakó házzal, minden szükséges gazdasági épülettel s veteményes kerttel jól berendezett lakás.

Pályázati határnap június 30-dika. Folyamodványok nt. Zoltáni Elek, esperes aához küldendők. Lécfalvára, u. p. Maksa.

Kolozsvártt, 1888, máj. 30.

Szász Domokos,
erdélyi ref püspök.

100 1888

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A nagy-enyedi ev. ref. Bethlen-főtanoda előljárósága pályázatot hirdet az ének- és orgona-tanítói állomásra, következő évi fizetés mellett: 1. Kézpénz 500 frt. havonkinti előleges részletekben. 2. Szállás, vagy 120 forint szálláspénz, félévi előleges részletekben. 3. 32 köbméter első osztályu kemény tűzifa, melynek értéke 120 forint. Teendők: 1. Zongora- és orgona-tanítás a néptanítóképzőben, hetenkint 12 órán. 2. Énekelmélet és gyakorlás a tanítóképzőben, hetenkint 6 órán. 3. Énektanítás a gymnasium I. II. osztályainak, hetenkint 2-2 órán; a III. és IV. osztályainak egyitt, hetenkint 2 órán. 4. Az ifjusági vegyes dalkar tanítása és vezetése. 5. Templomi énekek tanítása a theologusoknak, hetenkint 1 órán. Ezen állomás állandó, de az állandósítás egy évi próbaidő letelte után fog bekövetkezni; maga az állomás pedig folyó évi szeptember 1-ején elfoglalandó.

A folyamodványok keresztlevél, rövid életrajz, valamint képességi, gyakorlati, működési és egyházi hatóságtól nyert erkölcsi bizonyítványok kíséretében, f. é. június hó 30-áig, a főiskolai előljárósághoz intézve, benyújtandók.

Nagy-Enyeden, 1888. május 24.

A Bethlen-főtanoda előljáró-ága.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.